Republica Moldova

CURTEA CONSTITUŢIONALĂ

HOTĂRÂRE

cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicţiei constituţionale în anul 2015

CHIŞINĂU

19 ianuarie 2016

RAPORTUL PRIVIND EXERCITAREA JURISDICȚIEI CONSTITUȚIONALE
ÎN ANUL 2015

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituţională, statuând în componenţa:

Dl Alexandru TĂNASE, *preşedinte,*
Dl Aurel BĂIEŞU,
Dl Igor DOLEA ,
Dl Victor POPA,
Dl Tudor PANȚÎRU, *judecători,*
cu participarea Secretarului General, Rodica Secrieru,

examinând în şedinţă plenară Raportul privind exercitarea jurisdicţiei constituţionale în anul 2015,

conducându-se de prevederile art.26 din Legea nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituţională, art.61 alin.(1) şi art.62 lit. f) din Codul jurisdicţiei constituţionale nr.502-XIII din 16 iunie 1995,

în temeiul art.10 din Legea cu privire la Curtea Constituţională, art.5 lit. i) şi art.80 din Codul jurisdicţiei constituţionale,

HOTĂRĂŞTE:

1. Se aprobă Raportul privind exercitarea jurisdicţiei constituţionale în anul 2015, conform anexei.

2. Prezenta hotărâre se publică în „*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

Preşedinte **Alexandru TĂNASE**

Chişinău, 19 ianuarie 2016,
HCC nr. 1

Aprobat
prin Hotărârea Curţii Constituţionale
nr. 1 din 19 ianuarie 2016

RAPORT
privind exercitarea jurisdicţiei constituţionale în anul 2015

TITLUL I
SISTEMUL CONSTITUȚIONAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

A. Jurisdicția constituțională

Statutul Curții Constituționale, unica autoritate de jurisdicţie constituţională în Republica Moldova, autonomă și independentă față de puterile legislativă, executivă şi judecătorească, este consacrat de Constituție, care stabilește, concomitent, principiile și principalele atribuții funcționale ale Curții. Statutul Curții Constituționale este determinat de rolul său primordial de a asigura respectarea valorilor statului de drept: garantarea supremaţiei Constituţiei, asigurarea realizării principiului separaţiei puterilor în stat, asigurarea responsabilităţii statului faţă de cetăţean şi a cetăţeanului faţă de stat. Aceste funcții majore sunt realizate prin intermediul instrumentelor garantate de Constituție.

În cadrul bunei organizări a autorităţii statului, rolul Curţii Constituţionale este esenţial şi definitoriu, reprezentând un adevărat pilon de susţinere a statului şi democraţiei, de garantare a egalităţii în faţa legii, a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. Totodată, Curtea Constituţională contribuie la buna funcţionare a autorităţilor publice în cadrul raporturilor constituţionale de separaţie, echilibru, colaborare şi control reciproc ale puterilor statului.

Atribuțiile constituționale, prevăzute de art. 135 din Constituție, sunt dezvoltate în Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995, care reglementează, *inter alia,* procedura de examinare a sesizărilor, modul de alegere a judecătorilor Curții Constituționale și a Președintelui Curții, atribuțiile, drepturile și responsabilitățile acestora. Astfel, în temeiul prevederilor constituționale, Curtea Constituțională:

a) exercită, la sesizare, controlul constituţionalităţii legilor, regulamentelor şi hotărârilor Parlamentului, a decretelor Preşedintelui Republicii Moldova, a hotărârilor şi dispoziţiilor Guvernului, precum şi a tratatelor internaţionale la care Republica Moldova este parte;
b) interpretează Constituţia;
c) se pronunţă asupra iniţiativelor de revizuire a Constituţiei;
d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului şi a Preşedintelui Republicii Moldova, validează mandatele deputaţilor şi al Preşedintelui Republicii Moldova;
f) constată circumstanţele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Preşedintelui Republicii Moldova, interimatul funcţiei de Preşedinte, imposibilitatea Preşedintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuţiile mai mult de 60 de zile;
g) rezolvă excepţiile de neconstituţionalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiţie;
h) hotărăşte asupra chestiunilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid.

B. Judecătorii Curții Constituționale

Potrivit articolului 136 din Constituţie, Curtea Constituţională se compune din șase judecători, numiți pentru un mandat de șase ani.

În anul 2015, Curtea Constituţională a funcţionat în componenţa a cinci judecători. Până la momentul aprobării prezentului Raport, nu a fost desemnat judecătorul din partea Guvernului.

Astfel, componența Plenului Curții Constituționale în 2015 a fost următoarea *(în ordinea accederii în funcţie):*

1. Alexandru TĂNASE, președinte
2. Igor DOLEA,
3. Tudor PANŢÎRU,
4. Aurel BĂIEȘU,
5. Victor POPA, judecători.

De la fondarea Curţii Constituţionale au activat 20 de judecători constituţionali, exercitându-şi mandatele după cum urmează:

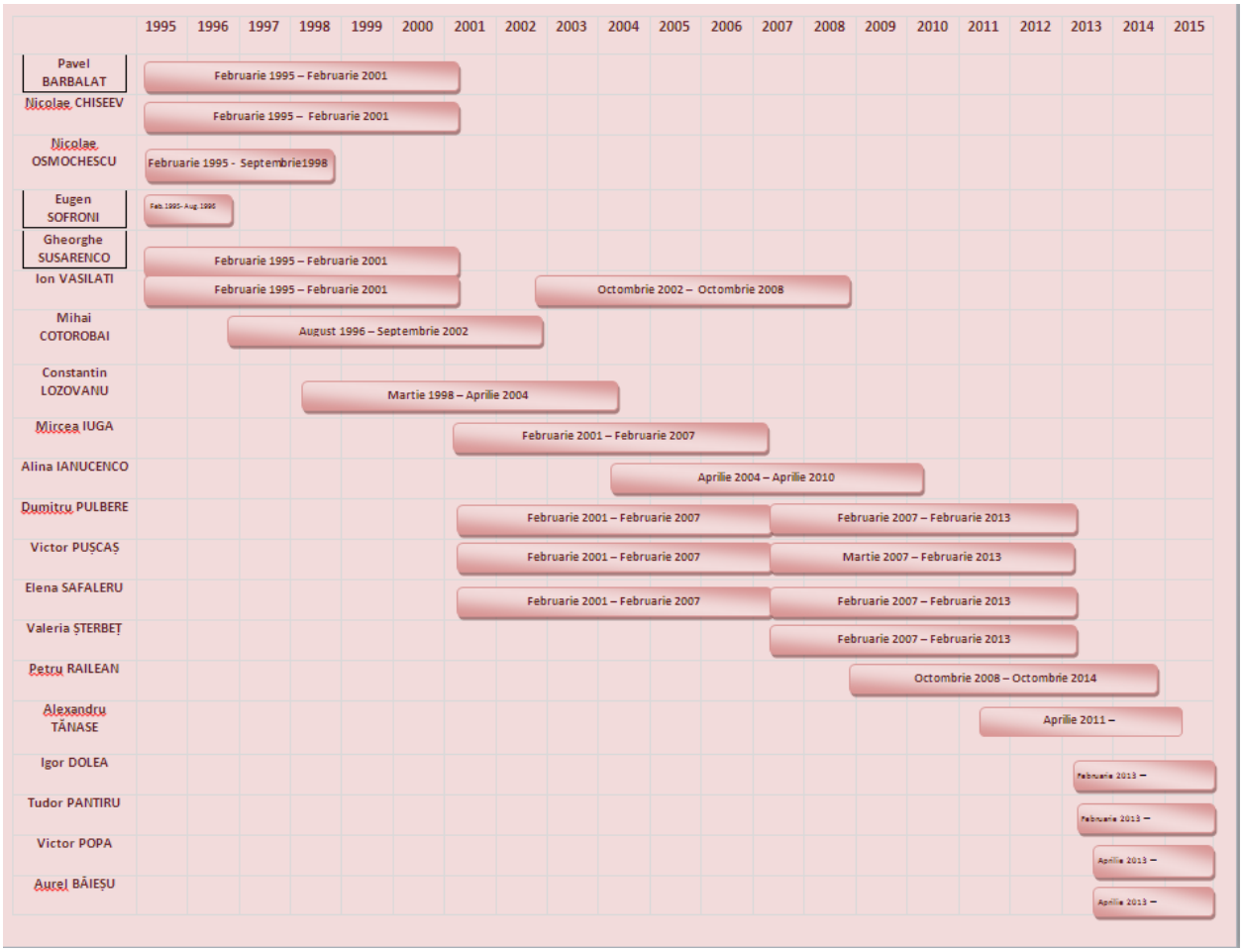

Judecătorii-asistenţi

Potrivit structurii organizatorice, judecătorii Curţii Constituţionale sunt asistaţi de judecători-asistenţi, care, în exercitarea activităţii, îndeplinesc următoarele atribuţii funcţionale de bază:

- asistă judecătorii la exercitarea jurisdicţiei asupra sesizărilor examinate, în condiţiile Codului de jurisdicţie constituţională;
- formulează puncte de vedere la solicitarea judecătorului-raportor, plenului şi a Preşedintelui Curţii;
- studiază opiniile scrise ale autorităților asupra sesizării;
- întreprind acţiunile necesare pentru soluţionarea cauzei, potrivit instrucţiunilor judecătorului-raportor, Plenului şi Preşedintelui Curţii.

Judecătorul-asistent este asimilat cu judecătorul Curţii de Apel.

C. Structura organizatorică a Curții Constituționale

Pe parcursul anului 2015, Curtea Constituţională şi-a desfăşurat activitatea în baza structurii organizatorice aprobate la 5 iunie 2012, după cum urmează:

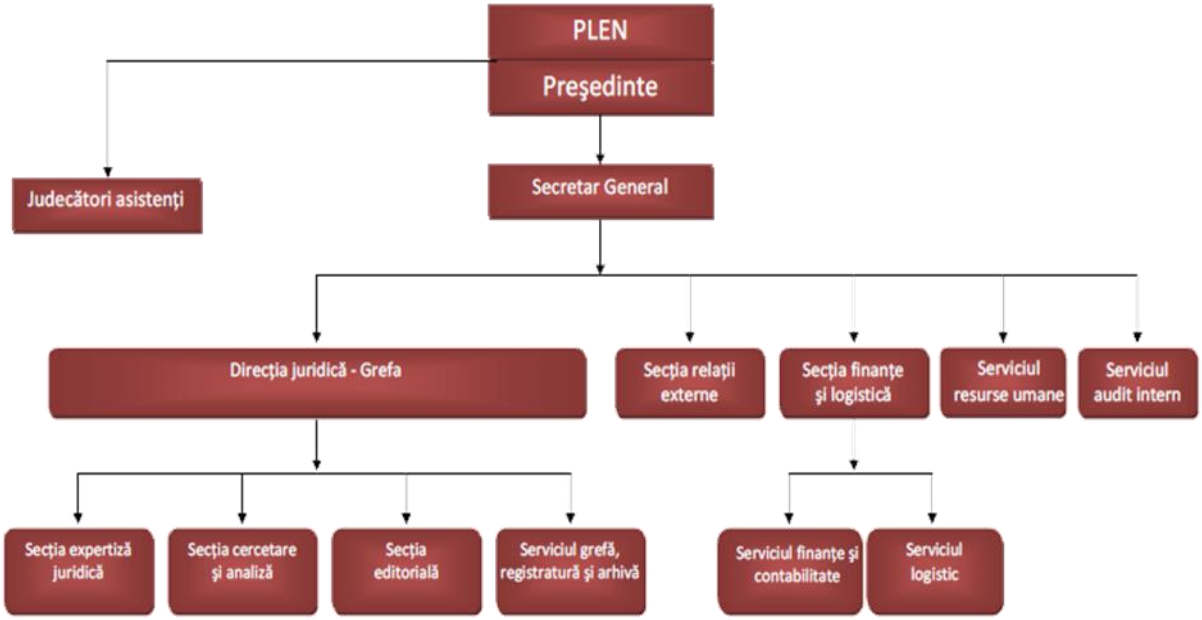

Organizarea activității în cadrul Curții Constituționale, principalele drepturi şi obligaţii ale administrației și ale angajaților Curții, alte aspecte de funcționare sunt stabilite în Regulamentul privind organizarea internă a Curții Constituționale, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-4 din 3 iunie 2014[1].

Secretariatul Curții asistă judecătorii constituționali pe parcursul întregului proces de gestionare și instrumentare a dosarelor; acordă asistenţă informaţională, organizatorică, ştiinţifică şi de altă natură; asigură analiza sesizărilor prealabilă etapei admisibilităţii; organizează audienţa cetăţenilor.

Secretariatul este condus de Secretarul general al Curţii, care este responsabil, în principal, de:

- pregătirea, organizarea și coordonarea lucrărilor ce ţin de competenţa structurilor Secretariatului;
- asigurarea controlului în ceea ce privește respectarea termenelor stabilite pentru examinarea sesizărilor;

[1] http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20 legala/r_organizare_interna_cc_19062014.pdf

- întocmirea proiectului planului de examinare a sesizărilor și prezentarea planului aprobat judecătorilor, judecătorilor-asistenţi, subunităţilor Secretariatului și asigurarea controlului asupra îndeplinirii acestuia;
- supravegherea comunicării actelor Curţii Constituţionale către autorităţile publice prevăzute de lege;
- întocmirea recomandărilor și consultarea Președintelui Curții în problemele ce ţin de înfăptuirea jurisdicţiei constituţionale și managementul general al Curţii;
- organizarea agendei, a întrunirilor și ședinţelor de lucru ale Președintelui Curţii;
- îndeplinirea altor sarcini dispuse de Președintele sau de Plenul Curţii Constituţionale.

Activitatea subdiviziunilor Secretariatului, funcțiile și principalele responsabilități sunt prevăzute de Regulamentul privind organizarea internă a Curții Constituționale, menționat mai sus.

D. Procedura în fața Curții

1. Sesizarea Curții

Curtea Constituţională îşi exercită atribuţiile la sesizarea subiecţilor abilitaţi cu acest drept. Legislaţia Republicii Moldova nu conferă Curţii competenţa de a exercita jurisdicţia constituţională din oficiu. Astfel, conform art.25 din Legea cu privire la Curtea Constituţională și art. 38 alin. (1) din Codul jurisdicţiei constituţionale, dreptul de sesizare al Curţii Constituţionale îl au:

- Preşedintele Republicii Moldova;
- Guvernul;
- ministrul justiţiei;
- Curtea Supremă de Justiţie;
- Procurorul General;
- deputatul în Parlament;
- fracţiunea parlamentară;
- Avocatul Poporului;
- Adunarea Populară a Găgăuziei (Gagauz-Yeri).

Sesizările înaintate de subiecţii cu drept de sesizare trebuie să fie motivate şi să corespundă cerinţelor de formă și de conținut prevăzute de art. 39 din Codul jurisdicţiei constituţionale. Curtea Constituţională soluţionează sesizarea în termen de 6 luni de la data depunerii, termen care poate fi prelungit prin decizia Președintelui Curții.

2. Examinarea sesizărilor

Sesizările depuse la Curtea Constituțională se examinează în temeiul prevederilor Legii cu privire la Curtea Constituțională nr.317-XIII din 13 decembrie 1994 și Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995. Procedura de examinare a sesizărilor de desfășoară în conformitate cu prevederile *Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituţională,* aprobat prin Decizia Curții nr. AG-3 din 3 iunie 2014[2] (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.185-199 din 18.07.2014), care reglementează: procedura preparatorie admisibilităţii sesizării, examinarea admisibilităţii

[2] http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/D_AG3.pdf

sesizării, pregătirea cauzei pentru examinare în şedinţa publică a Curţii, examinarea cauzei în cadrul şedinţei publice a Curţii, deliberarea.

2.1. Procedura preparatorie admisibilității sesizării

Sesizările, depuse la Curte de către subiecții abilitați cu acest drept, conform art. 25 din Legea cu privire la Curtea Constituţională, se prezintă de către Serviciul registratură, grefă și arhivă Preşedintelui Curții, care, prin rezoluție, dispune transmiterea acestora către Secretariatul Curții spre analiza prealabilă admisibilității. În cadrul Secretariatului, Secretarul general repartizează sesizarea Secției expertiză juridică și coordonează întreaga procedură de analiză a sesizării prealabilă admisibilității.

Secția expertiză juridică analizează sesizarea, de regulă, în termen de 15 zile de la data repartizării, dacă prin rezoluţie nu este stabilit un alt termen. În cadrul examinării prealabile a sesizărilor care vizează controlul constituționalității legilor, excepțiile de neconstituționalitate și interpretarea Constituției, Secția expertiză juridică întocmește Fișa analitică a sesizării, un document de uz intern, care cuprinde următoarele elemente structurale:

a) obiectul sesizării – se indică expres prevederile actului normativ contestat sau prevederile constituționale, a căror interpretare se solicită;

b) esența normelor contestate – se expune succint substanța aspectelor vizate de normele contestate sau de normele constituționale, a căror interpretare se solicită;

c) prevederile constituționale invocate – se indică nemijlocit cuprinsul articolelor din Constituție pretinse a fi încălcate;

d) argumentele autorului sesizării – se indică succint și clar esența problemelor abordate în sesizare, precum și informaţia pe care autorul o consideră pertinentă pentru soluţionarea sesizării;

e) concluziile asupra obiectului sesizării – se indică scopul normei contestate și legătura acesteia cu alte prevederi legale; norma contestată se examinează prin prisma normelor constituționale invocate;

f) referințe internaționale relevante – se indică prevederile actelor internaționale, expertizele organismelor internaționale, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și jurisprudența Curților Constituționale ale altor state, în cazul în care acestea sunt relevante pentru obiectul sesizării;

g) jurisprudența Curții Constituționale – se indică referințe din hotărârile sau deciziile Curții, în cazul în care aceasta s-a pronunțat într-o problemă similară sau chiar identică cu obiectul sesizării;

h) concluzii de fond și procedură – se indică legătura de cauzalitate între normele contestate și prevederile constituționale pretinse a fi încălcate, precum și respectarea aspectelor de procedură și formă la depunerea sesizării.

Sesizarea însoțită de fișa analitică se transmite Preşedintelui Curții, care desemnează un judecător-raportor. Sesizarea se respinge dacă în fișa analitică se constată că sesizarea nu este depusă de către subiectul cu drept de sesizare, fie sesizarea este depusă repetat și nu a expirat termenul de 9 luni de la data în care subiectul și-a retras sesizarea depusă anterior.

2.2. Examinarea admisibilității sesizării

Termenul de examinare a admisibilității sesizării este de cel mult 60 de zile de la data înregistrării acesteia; totuși, în caz de necesitate, pentru o examinare suplimentară, Preşedintele Curții poate prelungi acest termen. Sesizările care au acelaşi obiect sau obiect similar pot fi conexate prin decizia Preşedintelui Curţii și repartizate unui singur judecător-raportor. În cazul în care acest lucru poate prelungi considerabil termenul de examinare a admisibilității, sesizările nu vor fi conexate.

La ședința privind examinarea admisibilității sesizării, care este deliberativă dacă la ea participă majoritatea judecătorilor Curții, participă, de asemenea, judecătorul-asistent, Secretarul general și asistentul judiciar (referentul) care a asistat judecătorul-raportor. În cadrul ședinței judecătorul-raportor prezintă avizul asupra sesizării, în baza căruia Plenul Curții adoptă una din următoarele soluții: a) declară sesizarea admisibilă; b) declară sesizarea inadmisibilă; c) conexează admisibilitatea cu examinarea în fond a sesizării; d) decide restituirea sesizării. La adoptarea deciziilor de inadmisibilitate a sesizărilor depuse, judecătorii pot formula opinii separate.

Sesizarea urmează a fi *declarată inadmisibilă* în cazul în care:

a) soluționarea sesizării nu intră în competența Curții;
b) excepția de neconstituționalitate a actului normativ contestat a fost rezolvată;
c) normele contestate au fost modificate sau abrogate;
d) există o hotărâre anterioară a Curții în problema vizată în sesizare.

Sesizarea urmează a fi *restituită prin scrisoare* autorului sesizării în cazul în care:

a) sesizarea nu este motivată și nu cuprinde obiectul pe care sunt întemeiate cerințele;
b) nu este demonstrată legătura de cauzalitate între prevederile contestate și normele constituționale invocate;
c) sesizarea nu întrunește condițiile de formă;
d) autorul sesizării nu a prezentat informația suplimentară și nu a răspuns la întrebările formulate de Curte în termenul stabilit.

Decizia privind inadmisibilitatea sesizării se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și se aduce la cunoștința autorului sesizării. Declararea sesizării inadmisibilă exclude posibilitatea depunerii repetate a unei noi sesizări având același obiect și temeiuri. Restituirea sesizării de către Curte nu exclude posibilitatea depunerii repetate a unei noi sesizări cu acelaşi obiect şi aceleaşi temeiuri, dacă subiectul cu drept de sesizare care a depus-o a înlăturat deficiențele constatate.

2.3. Pregătirea cauzei pentru examinare în ședința publică a Curții

În procesul de pregătire a dosarului pentru examinare în ședința publică a Curții, judecătorul-raportor, asistat de către un judecător-asistent și un asistent judiciar (referent) din cadrul Secției expertiză juridică, solicită autorităților vizate prezentarea opiniei asupra sesizării. La solicitarea opiniei asupra sesizării, după caz, Curtea formulează față de autorități întrebări asupra esenței cauzei. Neprezentarea opiniei în termenul cerut nu împiedică examinarea sesizării de către Curte.

Potrivit completărilor operate în Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituţională prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-2 din 23 iunie 2015[3], opiniile prezentate în adresa Curții se comunică părților, care, în termenul stabilit de Curte, pot prezenta comentarii asupra pozițiilor celorlalte părți (pct. 35[1] din Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională).

Cu cel puțin 10 zile înainte de data desfășurării ședinței publice, autorul (autorii) sesizării și ceilalți participanți la proces sunt informați despre locul, data și ora ședinței. În cazuri urgente, participanții la proces pot fi informați într-un termen mai restrâns.

Pe lângă autorul (autorii) sesizării, la ședință se invită: a) reprezentantul Parlamentului și, după caz, al Președintelui Republicii Moldova și al Guvernului, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei legi; b) reprezentantul Parlamentului, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei hotărâri a Parlamentului; c) reprezentantul Președintelui Republicii Moldova, în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unui decret al Președintelui; d)

[3] http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/D_AG3.pdf

reprezentantul Guvernului în cazul exercitării controlului de constituționalitate a unei hotărâri a Guvernului; e) reprezentantul Parlamentului și reprezentanții altor instituții vizate, la decizia Președintelui Curții, în cazul în care se interpretează o normă constituțională; f) partea (sau reprezentantul acesteia) care a ridicat excepția de neconstituționalitate în cadrul unui proces judiciar; g) intervenienții.

Sesizarea poate fi retrasă de subiectul ei la orice etapă de examinare a cauzei.

2.4. Examinarea cauzei în ședința publică a Curții

Sesizările se examinează de Curte în cadrul ședințelor publice, organizate, de regulă, în patru sesiuni: iarnă, primăvară, vară și toamnă.

Sesizările pregătite pentru examinare se includ în agenda Curții. Proiectul agendei, care conține ordinea de zi a ședințelor publice, se aprobă de Plenul Curții; concomitent pe site-ul Curţii se plasează anunțurile privind şedinţele publice ale Curţii (data, ora și locul).

Ședințele Curții se prezidează de Preşedintele Curţii sau de un alt judecător desemnat în acest sens. Indicaţiile preşedintelui şedinţei sunt obligatorii pentru participanţii la proces şi pentru persoanele prezente. În cadrul ședinței Curții, părțile prezintă faptele și aspectele de drept ale cauzei, astfel încât luările de cuvânt să nu depăşească 15 minute.

Potrivit completărilor introduse prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-2 din 23 iunie 2015 în Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituţională, la solicitarea părților, președintele ședinței poate acorda acestora un termen de până la 15 minute pentru formularea opiniei asupra întrebărilor adresate de către judecători.

După rostirea cuvântului de încheiere de către părți, președintele ședinței anunță retragerea judecătorilor în sala de consiliu pentru deliberare. Participanţii la proces sunt înştiinţaţi despre locul, data şi ora pronunţării dispozitivului hotărârii.

În cazul în care în procesul de examinare a cauzei Curtea atestă că:

a) sesizarea a fost retrasă;
b) sesizarea nu ţine de competenţa organelor şi persoanelor care au depus-o;
c) soluţionarea sesizării nu intră în competenţa Curţii Constituţionale;
d) excepţia de neconstituţionalitate a actului normativ contestat este rezolvată;
e) există o hotărâre anterioară a Curţii Constituţionale în problema dată;
f) se înregistrează paritate de voturi la adoptarea hotărârii, Curtea Constituţională dispune sistarea procesului de examinare.

În conformitate cu completările introduce prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-2 din 23 iunie 2015, sesizările prin care se solicită interpretarea Constituției sau avizarea inițiativelor de modificare a Constituției se examinează în ședință închisă, fără participarea părților.

Dispozitivul hotărârii privind interpretarea Constituției și al avizului asupra inițiativei de modificare a Constituției se pronunță public. Părțile sunt informate despre data și locul pronunțării publice a dispozitivului. Dispozitivul hotărârii se comunică părților și terțelor persoane interesate.

2.4.1. Reprezentarea în şedinţa publică a Curţii

Potrivit completărilor operate în Regulamentul privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituţională prin Decizia Curții Constituționale nr.AG-5 din 23 noiembrie 2015[4], autorul sesizării poate participa personal la ședința publică a Curții sau poate delega un reprezentant.

În respectiva Decizie din 2015 se menţionează *expresis verbis* că reprezentantul autorului sesizării și reprezentanții autorităților invitate la ședințele publice ale Curții urmează a fi

[4] http://constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/D_AG3.pdf

licențiați în drept, cu excepția cazului în care Plenul Curții decide altfel. Calificarea reprezentantului urmează a fi confirmată prin acte doveditoare.

La delegarea mai multor reprezentanți de către autorul sesizării și autoritățile publice, cel puțin un reprezentant urmează a fi licențiat în drept. Președintele ședinței, în urma consultării reprezentanților părții, decide ordinea luărilor de cuvânt. În cazul în care este delegată o singură persoană, care nu întrunește condiția menționată, iar Plenul Curții nu a decis altfel, Președintele ședinței refuză admiterea acesteia ca parte la ședința publică a Curții și acordarea dreptului la luarea de cuvânt. În situații excepționale și la orice etapă a procesului, în cazul în care circumstanțele sau conduita reprezentantului desemnat justifică acest lucru, Plenul Curții poate să dispună că acesta nu mai poate participa la ședința publică a Curții, iar partea reprezentată urmează să delege o altă persoană.

2.5. Deliberarea

Judecătorii Curții deliberează în sala de consiliu, iar deliberarea este secretă. După încheierea deliberărilor, Preşedintele şedinţei pune la vot propunerile judecătorului-raportor şi ale celorlalți judecători. Judecătorul Curţii nu este în drept să se abţină de la vot, iar Preşedintele şedinţei votează ultimul.

Dacă în timpul deliberărilor se înregistrează paritate de voturi, preşedintele ședinței poate decide reluarea examinării cauzei pentru analiza unor noi argumente sau circumstanțe esențiale pentru soluționarea cauzei. Cauza poate fi reluată și în alte situații, în care judecătorii constată necesitatea unei examinări suplimentare. În acest caz Preşedintele ședinței anunță întreruperea ședinței sau amână examinarea cauzei.

Dispozitivul hotărârii este pronunțat de către preşedintele ședinței. În ziua pronunțării dispozitivului hotărârii pe site-ul Curții se plasează un comunicat de presă și, de regulă, dispozitivul hotărârii.

3. Actele Curții

În urma examinării sesizărilor, Curtea adoptă hotărâri, decizii şi emite avize. Hotărârile şi avizele se adoptă în numele Republicii Moldova şi se pronunţă de Plenul Curţii Constituţionale în cazul soluţionării în fond a sesizării. Deciziile se pronunţă în cazul nesoluţionării în fond a sesizării. Hotărârile Curţii Constituţionale produc efecte pentru viitor.

Actele Curţii Constituţionale sunt acte oficiale şi executorii pe întreg teritoriul ţării, pentru toate autorităţile publice şi pentru toate persoanele fizice şi juridice. Actele normative sau unele părţi ale acestora declarate neconstituţionale devin nule şi nu se aplică din momentul adoptării hotărârii respective a Curţii Constituţionale. Actele Curţii Constituţionale nu sunt supuse nici unei căi de atac, sunt definitive şi intră în vigoare la data adoptării, urmând să fie publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

TITLUL II
ACTIVITATEA JURISDICŢIONALĂ

A. Aprecierea Curţii

1. Principii generale

1.1. Eforturile anticorupție în cadrul instituțiilor publice și garanțiile statului de drept

Curtea a relevat că lupta împotriva corupţiei a fost declarată obiectiv naţional prin diverse angajamente internaţionale şi documente naţionale, precum Convenția penală privind corupția (încheiată la Strasbourg, la 27 ianuarie 1999 și ratificată de Republica Moldova pe 14 ianuarie 2004, prin Legea nr. 428 din 30 octombrie 2003), Strategia naţională anticorupţie pe anii 2011-2015 (aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 154/2011), Strategia de reformă a sectorului justiţiei pentru anii 2011-2016 (aprobată prin Legea nr. 231 din 25 noiembrie 2011) și Planul de acţiuni pentru implementarea acesteia (aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 6/2012), Legea nr. 90 din 25 aprilie 2008 privind prevenirea şi combaterea corupţiei, Strategia de consolidare instituţională a Centrului Naţional Anticorupţie (aprobată prin Hotărârea Parlamentului nr. 232/2012), *(HCC nr. 7 din 16.04.2015[5], § 34)*

Cu toate acestea, Republica Moldova se confruntă cu provocări serioase în procesul de combatere și prevenire a corupției, flagel larg răspândit în aproape întreg sectorul public *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §35).*

Curtea a reiterat că fenomenul corupției constituie o ameninţare la valorile statului de drept, democraţie şi drepturile omului, subminează principiile bunei-administrări, echităţii şi justiţiei sociale, denaturează concurenţa, împiedică dezvoltarea economică şi periclitează stabilitatea instituţiilor democratice şi fundamentul moral al societăţii *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §37).*

Prin urmare, este imperios necesară asigurarea unor mijloace legale, adecvate și eficiente, compatibile cu procesul continuu de modernizare și tehnologizare, astfel încât fenomenul infracțional al corupției să poată fi controlat și diminuat. Tocmai de aceea protecția drepturilor individuale nu poate fi una absolută, acestea nu pot fi exercitate *in absurdum,* ci pot constitui obiectul unor restrângeri care sunt justificate în funcție de scopul urmărit *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §38).*

Astfel, Curtea a încurajat și a salutat toate eforturile depuse de autorităţile competente în lupta cu acest fenomen. În acelaşi timp, Curtea consideră important ca aceste eforturi să nu pericliteze ordinea constituțională, să nu pună în pericol stabilitatea instituțiilor democratice și să nu încalce drepturile fundamentale ale omului *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §39).*

În acest sens, dispozițiile art.1 alin.(3) din Constituție consacră principiul statului de drept, ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce este numit domnia legii, sintagmă ce implică subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care să permită dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice. Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. Statul de drept consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale, care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea

[5] Hotărârea nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §40).*

Limitarea exercițiului unor drepturi individuale, în considerarea unor drepturi colective și interese publice, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenția penală, constituie în permanență o operațiune sensibilă sub aspectul reglementării, fiind necesară menținerea unui just echilibru între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §41).*

Încrederea cetățenilor în corectitudinea persoanelor cu funcții publice și în instituții în general constituie fundamentul democratic al funcționării acestora *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §42).*

Încrederea în instituţii este parte a „capitalului social", alături de încrederea generalizată (în semeni) şi reţelele de asociere în care sunt implicaţi indivizii *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §43).*

„Încrederea în instituţiile statului" îi motivează pe cetăţeni să se implice mai mult în sfera vieţii publice. Nivelul de încredere a publicului în instituţii are efecte și asupra dezvoltării economice a societăţii *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §44).*

Deşi are un grad mare de relativitate, încrederea în unele instituţii este decisiv influenţată de către reprezentanţii acestora *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §45).*

În conformitate cu principiul fundamental al statului de drept, persoanele aflate în funcţii publice trebuie să demonstreze că îndeplinesc standardele ridicate în materie de integritate *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §46).*

Așadar, valorile Constituției Republicii Moldova consacrate în articolul 1 alin. (3) presupun, în mod implicit, și responsabilitatea celor care dețin funcții publice și care activează pentru realizarea interesului public *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §49).*

În general, una din condițiile și componentele esențiale pentru existența unei autorități eficiente în combaterea corupției este existența unui cadru legal adecvat și stabil, care să reglementeze competențele acesteia. Există mai multe aspecte ale independenței acestei autorități, care includ independența politică, funcțională, operațională, precum și independența financiară. Libertatea de a lua decizii și libertatea de a întreprinde acțiuni adecvate sunt cele mai importante, în special pentru investigarea efectivă și eficientă a acuzațiilor, în lipsa unei influențe sau a unor obligații nejustificate *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §179).*

Prin urmare, Curtea a reţinut, cu titlu de principiu, că testarea integrităţii profesionale poate fi aplicată tuturor categoriilor profesionale de agenţi publici. Nici o categorie profesională nu este, prin natura sa, exclusă de la testarea integrităţii profesionale *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §181).*

Aceasta însă trebuie să respecte garanţiile dreptului la un proces echitabil şi ale respectării vieţii private, precum şi cele ale separaţiei puterilor în stat *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §182).*

1.2. Principiul legalității

La baza statului de drept, consacrat de articolul 1 alin. (3) din Constituţie, stă principiul legalităţii. Nici o lege şi nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituţiei nu are putere juridică (articolul 7 din Constituţie), iar respectarea legilor care nu contravin în mod vădit Constituției este obligatorie *(HCC nr.22 din 16.07.2015[6], §51).*

Importanţa principiului legalităţii presupune, așadar, respectarea legilor, această exigenţă fiind impusă nu doar indivizilor sau persoanelor juridice private, ci și autorităţilor și instituţiilor publice. În măsura în care legalitatea vizează actele agenţilor publici, este important ca aceştia să acţioneze în limita atribuţiilor care le-au fost acordate *(Raportul privind preeminenţa dreptului,*

[6] Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 16.07.2015 *pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului*

adoptat de Comisia de la Veneţia la cea de-a 86 sesiune plenară, 2011, §42) (HCC nr.22 din 16.07.2015, §52).

Principiul preeminenței dreptului, caracteristic unui stat de drept, impune obligația respectării legii cu precădere de către cel care a edictat-o *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §53).*

Principiul legalităţii are drept consecinţă obligativitatea respectării legilor, inclusiv de către forul legislativ suprem al statului *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §100).*

1.2.1. Asigurarea principiului legalității la numirea și destituirea persoanelor cu funcție de demnitate publică

1.2.1.1. Numirea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului

Articolul 6 din Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) prevede condiţiile de eligibilitate pentru funcția de Avocat al Poporului, astfel încât Avocat al Poporului poate fi persoana care corespunde următoarelor cerinţe: a) este cetăţean al Republicii Moldova; b) are capacitate deplină de exerciţiu; c) deţine diplomă de licenţă sau echivalentul acesteia; d) are o vechime în muncă de cel puţin 10 ani şi **o activitate** notorie în domeniul apărării şi promovării drepturilor omului; e) se bucură de o reputaţie ireproşabilă; f) cunoaşte limba de stat *(HCC nr.22 din 16.07.2015*[7]*, §82).*

Notorietatea în domeniul apărării și promovării drepturilor omului este o însușire a persoanei care dorește să ocupe funcția de Avocat al Poporului. În speță, această însușire presupune ca acest candidat să fie cunoscut de un număr mare de persoane ca activând în domeniul drepturilor omului, prin apărarea și promovarea lor *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §86).*

Notorietatea în materie de apărare și promovare a drepturilor omului poate fi dovedită inclusiv prin pledarea unor cauze pentru garantarea unor drepturi ale omului în fața instanțelor naționale sau internaționale, atunci când aceste drepturi sunt încălcate; prin luarea de poziție publică, atunci când respectarea drepturilor omului nu este o prioritate pentru autorități sau când respectarea lor este nesocotită în totalitate; prin organizarea de manifestații publice – în conformitate cu legea – pentru prevenirea unor încălcări ale drepturilor omului; prin organizarea de conferințe, seminare, mese-rotunde ș.a. cu privire la materia drepturilor omului și importanța respectării lor; prin conceperea de propuneri legislative menite să garanteze de o manieră mai eficientă drepturile omului; prin exemplul de activism public politic și moral dat întregii societăți în materie de promovare a drepturilor omului; prin activitatea științifică în domeniile dreptului constituțional și al drepturilor omului; prin recunoașterea ca atare a acestei activități de către organizațiile internaționale care luptă pentru protecția drepturilor omului etc. *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §87).*

Necesitatea notorietății este determinată de faptul că instituţia Avocatului Poporului, şi implicit a Avocatului Poporului pentru Drepturile Copilului, este garantul dezvoltării democratice, constituind una din autoritățile mediatoare între societate şi stat, în vederea asigurării dialogului şi a respectării valorilor universale privind drepturile şi libertăţile omului. Având în vedere importanța funcției de Avocat al Poporului pentru o societate democratică, notorietatea trebuie consolidată și de o bună cunoaștere a materiei drepturilor omului *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §88, 89).*

Curtea a subliniat că profesionalismul și notorietatea constituie două elemente-cheie care fac ascultată această persoană de către celelalte autorități și instituții ale statului *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §90).*

Noţiunea de „activitate notorie" nu se circumscrie duratei activității persoanei, ci exprimă evaluarea şi aprecierea profesională a persoanei *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §94).*

---

[7] Hotărârea Curții Constituționale nr. 22 din 16.07.2015 *pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului*

Numirea în funcția de Avocat al Poporului a unei persoane care nu întrunește condițiile legale subminează principiile democrației și statului de drept. Promovarea în această funcție importantă pentru asigurarea respectării drepturilor omului a unei persoane care nu întrunește condițiile necesare de experiență și notorietate poate compromite principiile legalității, egalității, imparțialității și democrației, în baza cărora activează Avocatul Poporului. Această situație poate conduce la ineficienţa instituției Avocatului Poporului *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §96).*

Instrumentul principal al Ombudsmanului îl constituie autoritatea lui, prin care se impune cu forţa argumentării şi a criticii, cu receptivitatea şi sprijinul tuturor autorităţilor publice, cu suportul din partea societăţii civile. Din acest motiv, notorietatea Ombudsmanului trebuie să fie *a fortiori* expresia autorităţii sale. Există o deosebire fundamentală între a avea autoritate şi a fi o autoritate. Exercitarea formală a autorităţii nu implică în mod firesc impunerea autorităţii prin personalitatea persoanei *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §99).*

Instituţia Ombudsmanului (Avocatul Poporului) joacă un rol fundamental în consolidarea democraţiei, a statului de drept şi a drepturilor omului, este garantul dezvoltării democratice, constituind una dintre autoritățile mediatoare între societate şi stat, în vederea asigurării dialogului şi a respectării valorilor universale privind drepturile şi libertăţile omului *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §55,56).*

Instituţia Ombudsmanului poate acţiona ca mecanism al responsabilităţii democratice, promovând astfel progresul drepturilor omului într-un stat, și poate fi considerată o instituţie cu responsabilitate orizontală în guvernările democratice. Rolul Ombudsmanului trebuie să constea în îmbunătăţirea responsabilităţii administrative a guvernanţilor, prin analiza imparţială şi obiectivă a comportamentului administraţiei publice, prin recomandările *de lege ferenda* și inclusiv prin acţiuni în faţa justiţiei *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §57, 58).*

Prin activismul său, Ombudsmanul dintr-o societate democratică trebuie să lupte pentru consolidarea mecanismelor de responsabilizare a tuturor actorilor implicaţi în protecţia drepturilor fundamentale, facilitând astfel realizarea unei bune guvernări într-un stat de drept. Având în vedere rolul acestei instituții, Curtea a menționat că pentru a-și îndeplini în mod adecvat misiunea, funcția de Ombudsman trebuie ocupată de o personalitate cunoscută şi activă în dialogul dintre societate şi autorităţi *(HCC nr.22 din 16.07.2015, §§59, 60).*

1.2.1.2. Destituirea directorului Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică

Curtea a subliniat că directorii Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale de Reglementare în Energetică deţin funcţii publice, fiind persoane oficiale de stat, exponente al unui interes public deosebit *(HCC nr.30 din 08.12.2015[8], §57).*

Curtea a reţinut faptul că, în scopul garantării independenţei persoanelor care exercită funcţii de demnitate publică, normele constituţionale şi legale impun respectarea termenului mandatului *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §58).*

În context, Curtea a reamintit că Republica Moldova a aderat la Comunitatea Energiei în calitate de membru cu drepturi depline în 2010. Tratatul de instituire a Comunităţii Energiei a fost adoptat la 25 octombrie 2005, la Atena, intrând în vigoare pentru Republica Moldova la 1 mai 2010. Din acest moment a devenit obligatorie respectarea la nivel internaţional a normelor juridice adoptate în temeiul Tratatului, inclusiv Directivele Uniunii Europene ce stabilesc structura de guvernare pentru sectoarele de energie electrică şi gaze naturale *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §61).*

În Directiva 2009/72/CE și, respectiv, Directiva 2009/73/CE se menționează că autoritățile de reglementare din domeniul energeticii și gazelor naturale trebuie să fie pe deplin independente

[8] Hotărârea Curţii Constituţionale nr.30 din 08.12.2015 *privind controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 pentru abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică*

față de orice interese publice sau private, ceea ce nu exclude controlul judiciar și controlul parlamentar *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §62).*

Astfel, în vederea asigurării independenței autorității de reglementare în energetică, Curtea a observat că legiuitorul a prevăzut o procedură specifică de încetare a mandatului înainte de termen a directorilor Consiliului de administrație al ANRE *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §65).*

Curtea a menționat că prevederea expresă într-o lege specială a condițiilor de eliberare din funcție a unor persoane oficiale decurge din raţiunea asigurării independenţei persoanelor respective faţă de autoritatea publică care a decis alegerea sau numirea sa. Astfel, chiar dacă statul deține un interes legitim să solicite acestor persoane o legătură specială de încredere și loialitate, acest fapt nu justifică omisiunea autorității publice de a respecta procedura legală de demitere *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §67).*

Prin urmare, Curtea a reținut că la anularea hotărârilor privind desemnarea în funcție a directorilor Consiliului de administrație al ANRE Parlamentul urma să se asigure că este respectat principiul legalităţii, și anume existența cel puțin a unui temei prevăzut la art. 4^2 alin. (6) din Legea cu privire la energetică. Astfel, competenţa Parlamentului, conferită prin lege în acest sens, nu este una discreţionară *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §68).*

În lumina celor expuse, Curtea a constatat că destituirea persoanelor de demnitate publică urmează a fi făcută prin emiterea actului de demitere în virtutea prevederilor legale expres enunțate, și nu prin abrogarea actului de numire *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §69).*

1.3. Principiul preeminenţei dreptului în legea penală

Legiuitorul are dreptul de apreciere a situaţiilor ce necesită a fi reglementate prin norme legale. Acest drept semnifică posibilitatea de a decide asupra oportunităţii la adoptarea actului legislativ în conformitate cu politica penală promovată în interesul general *(HCC nr.6 din 16.04.2015[9], §87).*

Totodată, orice reglementare urmează a fi în limitele principiilor statuate în sistemul de drept în vigoare şi să se subscrie principiului preeminenţei dreptului *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §88).*

Preeminenţa dreptului se asigură prin întreg sistemul de drept, inclusiv prin normele penale, acestea caracterizându-se prin anumite trăsături proprii, distinctive în raport cu alte categorii de norme, ce se diferenţiază între ele prin caracterul şi structura lor, prin sfera de incidenţă *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §89).*

Incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum şi alte reglementări, se întemeiază pe raţiuni de politică penală. Astfel, legea penală constituie un ansamblu de reguli juridice, formulate într-o manieră clară, concisă și precisă *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §91).*

Curtea a menţionat că, potrivit articolului 23 din Constituţie, statul asigură dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle, făcând accesibile în acest sens toate legile. În jurisprudenţa sa, Curtea Europeană a menţionat că persoana este în drept să cunoască, în termeni foarte clari, ce acte şi omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală (cauza *Kokkinakis c. Greciei,* 25 mai 1993). Atunci când un act este privit ca infracţiune, judecătorul poate să precizeze elementele constitutive ale infracţiunii, dar nu să le modifice, în detrimentul acuzatului, iar modul în care el va defini aceste elemente constitutive trebuie să fie previzibil pentru orice persoană consultată de un specialist (cauza *X. c. Regatului Unit,* 7 mai 1982) *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §92, 93).*

[9] Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 *privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală* (confiscarea extinsă şi îmbogăţirea ilicită)

2. Protecţia drepturilor fundamentale ale omului

2.1. Prezumția de nevinovăție

2.1.1. Prezumția de nevinovăție în procesul de testare a integrității profesionale

Prezumţia nevinovăţiei, consacrată în articolul 21 din Constituţie şi articolul 6 § 2 din Convenţia Europeană, urmează a fi garantată pe tot parcursul urmăririi penale sau disciplinare *(HCC nr. 7 din 16.04.2015*[10]*, §66).*

Curtea a menționat că necesitatea existenței „motivelor rezonabile", bazate pe criterii obiective, este aplicabilă în cazul utilizării agenților sub acoperire atât în procedurile penale, cât si în procedurile disciplinare profesionale. De altfel, Curtea Europeană a reținut în jurisprudența sa constantă faptul că prezumția nevinovăției este aplicabilă nu doar în procedurile penale, ci și în cazurile în care instanțele naționale au trebuit să se pronunțe cu privire la vinovăție. Scopul acestei prezumții este să împiedice emiterea oricăror opinii potrivit cărora reclamantul ar fi vinovat, înainte ca acesta să fie condamnat conform legii. Este suficient ca, în lipsa unor temeiuri concrete și a unei hotărâri definitive a unei instanțe, să existe o asemenea opinie care ar sugera că autoritatea publică îl privește pe reclamant ca fiind vinovat (a se vedea cauzele *Allenet de Ribemont v. Franța* din 10 februarie 1995, § 41, și *Minelli v. Elveția* din 25 martie 1983, §28) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §67).*

Curtea a reținut, cu titlu de principiu, că primul contact al testorului cu un agent public în cadrul unei situații simulate ar putea fi justificat numai dacă există motive *preliminare,* obiective și întemeiate de a se suspecta faptul că *un anumit* agent public este predispus să comită acte de corupție. *Per a contrario*, în cazul în care comportamentul profesional impecabil al unui agent public nu a stârnit nici o suspiciune cu privire la posibila lui coruptibilitate, nu există nici o necesitate din partea societății să se arunce o umbră generală de suspiciune cu privire la acest agent public doar pentru simplul fapt că entitatea publică în care activează sau alți colegi de-ai săi care desfășoară o muncă similară s-ar fi arătat toleranți față de fenomenul corupției *(HCC nr.7 din 16.04.2015, §79).*

Curtea a subliniat că, în vederea verificării corectitudinii desfășurării procesului, autorităţile trebuie să facă dovada existenței indiciilor potrivit cărora fapta ar fi fost comisă de către agentul public testat și fără implicarea autorităților statului *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §80).*

Curtea a împărtășit opinia Comisiei de la Veneția, conform căreia sancţiunea disciplinară aplicată ca urmare a rezultatului negativ al testului de integritate profesională poate fi contestată de agentul public testat abia în instanţa de contencios administrativ, în modul prevăzut de legislaţie. Prin urmare, protecţia reală a agentului public parte vătămată începe abia *după* ce el/ea a fost sancţionat disciplinar în primă instanţă, astfel încât prezumţia nevinovăţiei este neglijată în fapt de prevederile Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §88).*

2.1.2. Corelaţia dintre prezumţia de nevinovăţie şi procedura ridicării imunităţii deputatului în Parlament

Prezumția nevinovăției nu are incidență în procedura ridicării imunității, deoarece aceasta se referă la posibilitatea, măsurile şi acţiunile procesuale ce urmează a fi aplicate de către

[10] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrităţii profesionale*

autoritatea competentă, iar nu la vinovăţia ori nevinovăţia deputatului *(HCC nr. 27 din 17.11.2015*[11]*, §75).*

Mai mult, votul Parlamentului nu obligă în vreun fel organul competent să dispună măsura sau acţiunea procesuală respectivă. Or, reținerea, arestarea, percheziționarea sau trimiterea în judecată se dispune doar de instanţa competentă, și nu de către Parlament *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §76).*

Comisia parlamentară abilitată să întocmească avizul şi raportul, precum şi plenul Parlamentului nu sunt organe de jurisdicţie şi nu sunt competente să analizeze corectitudinea sau legalitatea calificării juridice a faptelor ori să stabilească vinovăţia sau nevinovăţia persoanei, acestea fiind atribuţiile exclusive ale puterii judecătoreşti *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §77).*

În acest context, Curtea a reținut că încuviinţarea Parlamentului nu reprezintă un act procesual penal. Deciziile luate în acest sens de structurile Parlamentului, organe politice prin definiție, sunt astfel decizii de natură politică, și nu judiciară, prin urmare nu este necesar ca acestea să satisfacă aceleași criterii de motivație ca actele procesuale ale organelor judiciare (Hotărârea *Kart c. Turciei* din 3 decembrie 2009 a Marii Camere a CEDO, §101) *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §78).*

Decizia pe care Parlamentul o ia cu privire la cererea formulată în acest sens nu face decât să evalueze dacă solicitarea este făcută cu bună-credinţă, în spiritul loialităţii instituţionale, şi dacă aceasta vizează fapte de natură să justifice atingerea adusă – prin măsurile menţionate – statutului de parlamentar. O conduită contrară ar încălca atribuțiile exclusive ale puterii judecătorești și principiul separației puterilor în stat *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §82).*

În acelaşi context, Curtea a menţionat că în Constituţie nu se face distincţie între hotărârile adoptate în funcţie de acţiunea sau măsura încuviințată: reţinere, arestare, percheziționare sau trimitere în judecată. Astfel, aceste acţiuni sau măsuri procesuale pot fi încuviinţate de către Parlament într-un singur act. În acelaşi timp, trimiterea în judecată a persoanei şi recunoaşterea calităţii de inculpat nu are semnificaţia recunoaşterii vinovăţiei persoanei, care ţine de competenţa exclusivă a instanţei de judecată. Trimiterea în judecată constă în înaintarea dosarului de urmărire penală instanței de judecată competente, aceasta, în baza probelor prezentate, având posibilitatea să condamne sau să achite persoana *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §83).*

2.1.3. Dreptul de a nu fi judecat în baza probelor acumulate în urma provocării

Jurisprudența Curții Europene cu privire la implicarea agenților sub acoperire și, mai exact, cu privire la utilizarea lor în calitate de agenți provocatori în cadrul procedurilor de investigație (penale) analizează și asimilează activitatea acestora cu acțiunile de instigare la comiterea de infracțiuni *(HCC nr. 7 din 16.04.2015*[12]*, §68).*

Astfel, în conformitate cu jurisprudența Curții Europene, instigarea are loc acolo unde lucrurile nu se limitează la cercetarea activităţii ilegale de o manieră esenţialmente pasivă, ci se exercită o influenţă asupra subiectului în vederea comiterii unei fapte sancţionabile, care, altfel, nu ar fi fost comisă (a se vedea cauzele *Pareniuc v. Moldova*, § 38; *Teixeira de Castro v. Portugalia*, § 38) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §69).*

Principiile directoare care pot fi desprinse din jurisprudența Curții Europene (a se vedea, în special, *Furcht v. Germania*, 23 octombrie 2014, §§ 47-53; *Bannikova v. Rusia*, 4 noiembrie 2010, §§ 36-50; *Ramanauskas v. Lituania*, 5 februarie 2008, §§50-61; *Khudobin v. Rusia*, 26

[11] Hotărârea Curţii Constituţionale nr.27 din 17 noiembrie 2015 *pentru controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviinţarea ridicării imunităţii parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat*

[12] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

octombrie 2006, §128; *Teixeira de Castro v. Portugalia*, 9 iunie 1998, §36) pot fi rezumate în felul următor:

- implicarea unui agent sub acoperire impune existența unor motive prealabile întemeiate pentru a se bănui că persoana vizată este implicată într-o activitate criminală similară sau a comis un act criminal similar celui comis anterior;
- autorizarea activității unui agent sub acoperire trebuie să fie legală din punct de vedere formal; o simplă decizie administrativă în care nu sunt prezentate informații complete cu privire la scopul și motivele aplicării unei astfel de metode nu este suficientă;
- în ceea ce privește scopul implicării unui agent sub acoperire, acesta poate fi implicat (doar) pentru a se alătura unei urmăriri penale în curs de desfășurare, el trebuind să se abțină de la instigarea persoanei vizate la comiterea unui act criminal (agent provocator) – de exemplu prin oferirea „insistentă" a unei sume de bani în scopul comiterii unei infracțiuni *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §70).*

Potrivit jurisprudenţei Curţii Europene, interesul public nu poate justifica utilizarea de către instanţe a probelor obţinute ca rezultat al instigării, întrucât acest fapt ar expune agentul public riscului de a fi privat în mod definitiv de un proces echitabil, chiar de la început (a se vedea cauzele *Teixeira de Castro v. Portugalia*, §§ 35-36 şi 39; *Khudobin v. Rusia*, § 128, și *Vanyan v. Rusia*, §§ 46-47) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §71).*

Curtea a constatat că Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale permite utilizarea unei identități false de către testorii de integritate și admite instigarea agenților publici la comiterea de infracțiuni. Astfel, ei urmează să fie calificați drept *agenți provocatori* (a se vedea, *mutatis mutandis, Vanyan v. Rusia,* 15 decembrie 2005, § 47) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §111).*

2.2. Accesul la justiție

2.2.1. Principiul *non bis in idem*

Curtea a reţinut că principiul *non bis in idem* impune autorităţilor publice competente nu doar interdicţia *de a judeca* repetat o persoană, dar şi interdicţia de a urmări penal de mai multe ori persoana pentru aceeaşi faptă *(HCC nr.12 din 14.05.2015*[13]*, §52).*

În acest sens, potrivit jurisprudenței Curții Europene, principiul *non bis în idem* își găsește aplicabilitatea doar în cazul unei acuzații în materie penală (a se vedea, spre exemplu, cauza *Maaouia c. Franței,* 5 octombrie 2000) și, evident, în dosarele penale în care figurează persoane acuzate. Așadar, în procedura penală națională principiul va fi aplicat dacă anterior persoana a avut calitatea de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru o faptă care ulterior a devenit obiectul unei urmăriri penale sau examinări judiciare repetate *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §51).*

Articolul 287 din Codul de procedură penală vizează condiţiile şi modalitatea de reluare a urmăririi penale după încetarea ei, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §2).*

Curtea a menţionat că pronunţarea şi intrarea în vigoare a unei sentinţe judecătoreşti sau emiterea unei hotărâri de scoatere de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o învinuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeaşi faptă săvârşită de aceeaşi persoană *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §53).*

În același timp, Curtea a reţinut că, potrivit articolului 4 par. 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană, principiul *non bis in idem* nu împiedică reluarea urmăririi penale dacă fapte noi sau recent descoperite, sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunţată *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §56).*

[13] Hotărârea Curţii Constituţionale nr.12 din 14 mai 2015 *privind excepţia de neconstituţionalitate a art. 287 alin. (1) din Codul de procedură penală (reluarea urmăririi penale)*

Astfel, Curtea a menționat că, potrivit Convenției Europene, două situații pot determina redeschiderea unei cauze penale, și anume: 1) există fapte noi sau recent descoperite; 2) există un viciu fundamental *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §57).*

Potrivit art. 4 par. 3 al Protocolului nr. 7, nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art. 15 din Convenția Europeană. Prin urmare, statele nu sunt în drept de a institui, prin lege, alte temeiuri de redeschidere a proceselor încetate anterior *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §58).*

În conformitate cu prevederile internaționale, art. 22 alin. (3) din Codul de procedură penală stabilește că hotărârea organului de urmărire penală de scoatere a persoanei de sub urmărire penală sau de încetare a urmăririi penale, precum și hotărârea judecătorească definitivă, împiedică reluarea urmăririi penale, punerea sub o învinuire mai gravă sau stabilirea unei pedepse mai aspre pentru aceeaşi persoană pentru aceeaşi faptă, cu excepţia cazurilor când fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente au afectat hotărârea pronunţată *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §59).*

Curtea a reținut că „fapte noi" constituie date despre circumstanţele de care nu avea cunoştinţă organul de urmărire penală la data adoptării ordonanţei atacate şi care nici nu puteau fi cunoscute la acea dată, iar „fapte recent descoperite" sunt faptele care existau la data adoptării ordonanţei atacate, însă nu au putut fi descoperite *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §61).*

La fel, potrivit Raportului explicativ la Protocolul nr. 7, termenul „fapte noi sau recent descoperite" include noi mijloace de probă privind fapte preexistente. Mai mult, articolul 4 din Protocolul nr. 7 nu împiedică redeschiderea procedurii în favoarea persoanei condamnate și orice altă modificare a hotărârii judecătorești în beneficiul acesteia *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §62).*

Cu referire la circumstanțe enunțate mai sus, Curtea a menționat că ordonanţa de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei penale sau de scoatere a persoanei de sub urmărire penală poate fi anulată, cu reluarea urmăririi penale, oricând în interiorul termenului de prescripţie, dacă au fost invocate fapte noi sau recent descoperite *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §64).*

În același timp, Codul de procedură penală (art. 6 pct. 44)) tratează „viciul fundamental" ca o încălcare esenţială a drepturilor şi libertăţilor garantate de Convenţia pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, de alte tratate internaţionale, de Constituţia Republicii Moldova şi de alte legi naţionale *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §65).*

De asemenea, în cazul descoperirii unui viciu fundamental, urmărirea penală poate fi reluată nu mai târziu de un an de la intrarea în vigoare a ordonanţei de încetare a urmăririi penale, de clasare a cauzei sau de scoatere a persoanei de sub urmărire *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §66).*

Prin normele procesual-penale enunțate *supra,* potrivit cărora reluarea urmăririi penale poate avea loc numai dacă apar fapte noi sau recent descoperite ori a existat un viciu fundamental, legislatorul naţional a urmărit instituirea unui echilibru echitabil între sarcinile procesului penal - stabilirea adevărului și exercitarea unei justiții echitabile. Instanţele judecătoreşti şi organele de urmărire penală, care aplică normele procesual-penale, sunt obligate să activeze în aşa mod, încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată, sau supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §68).*

Totodată, Curtea a menționat că în timp ce alineatul (4) al art. 287 din Codul de procedură penală detaliază situațiile de reluare a urmăririi penale enunțate la art. 22 alin. (3), atunci, potrivit alineatului (1) al art. 287, reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire poate fi dispusă de către procurorul ierarhic superior prin ordonanţă dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanţa pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §69).*

În acest sens, Curtea a constatat că, potrivit art. 287 din Codul de procedură penală, reluarea urmăririi poate fi dispusă în condițiile alin. (1) și alin. (4), situațiile fiind distincte. În același timp, doar alin. (4) din art. 287 preia normele prevăzute în art. 22 din Codul de procedură penală și Protocolul nr. 7 art. 4 § 2 din Convenția Europeană. Prin urmare, condițiile care admit reluarea urmăririi penale prevăzute de alin. (1) al art. 287 din Codul de procedură penală depășesc limitele circumscrise de Convenția Europeană, constituind o derogare inadmisibilă de la prevederile art. 4 Protocolul nr. 7 din Convenție *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §70).*

Curtea a observat, de asemenea, că prevederile cuprinse la alineatul (1) al art.287, în fapt, acordă procurorului ierarhic superior dreptul de a relua urmărirea penală oricând şi în lipsa unor temeiuri clar definite, care ar putea fi considerate judicioase în fiecare caz individual. Norma supusă controlului constituţionalităţii plasează persoana într-o stare de incertitudine pentru un termen nedefinit şi pentru circumstanţe care pot fi invocate aleatoriu la redeschiderea cauzei penale *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §71, 72).*

De principiu, Curtea a subliniat că odată cu încetarea urmăririi penale, scoaterea de sub urmărire sau clasarea cauzei penale persoana urmează a dispune de certitudinea şi convingerea că nu va mai fi bănuită şi urmărită penal *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §73).*

Cu referire la redeschiderea urmăririi penale pe motiv că ancheta inițială nu a fost completă, în cauza *Stoianova și Nedelcu c. României,* Curtea Europeană a menționat: „carențele autorităților nu pot fi imputabile reclamanților și nu trebuie să-i pună într-o situație defavorabilă” *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §74).*

De asemenea, în opinia Curții Europene, simpla părere că investigațiile într-o anumită cauză ar fi fost „incomplete și neobiective” nu poate, în sine, în absența unor erori jurisdicționale, încălcări grave ale procedurii de judecată sau abuzuri de putere, să releve erori în aplicarea dreptului material sau din ale motive considerabile care decurg din interesele justiției să indice prezența unui viciu fundamental în cadrul procedurii precedente. Astfel, reclamantul ar fi cel care va suporta consecințele omisiunilor autorităților în cadrul investigațiilor prealabile, iar simpla afirmație despre o deficiență sau omisiune în cadrul anchetei, deși minoră și nesemnificativă, ar crea o posibilitate nelimitată pentru organele de urmărire penală să comită un abuz de natură procedurală prin solicitarea redeschiderii procedurilor finalizate *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §75).*

Curtea a reţinut că omisiunile sau erorile autorităţilor trebuie să servească în beneficiul bănuitului, învinuitului, inculpatului. Cu alte cuvinte, riscul oricărei erori comise de organul de urmărire penală, sau chiar de o instanţă, urmează să fie suportat de către stat, iar corectarea acesteia nu trebuie să fie pusă în sarcina persoanei în cauză, cu excepţiile enunţate mai sus *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §76).*

În concluzie, Curtea a reținut că reluarea urmăririi penale după încetarea urmăririi penale, după clasarea cauzei penale sau după scoaterea persoanei de sub urmărire de către procurorul ierarhic superior prin ordonanţă dacă, ulterior, se constată că nu a existat în fapt cauza care a determinat luarea acestor măsuri sau că a dispărut circumstanţa pe care se întemeia încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire, este contrară garanțiilor instituite prin articolul 21 din Constituție *(HCC nr.12 din 14.05.2015, §77).*

2.2.2. Dreptul la două grade de jurisdicție în materie contravențională

Potrivit articolului 119 din Constituție, împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii (*HCC nr. 10 din 12.05.2015*[14]*, §45).*

[14] Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 12.05.2015 *privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional* (examinarea recursului în procedura contravențională)

Curtea a reținut că articolul 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană obligă statele contractante la instituirea dublului grad de jurisdicție în materie penală *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §48).*

Curtea a constatat că în jurisprudența sa Curtea Europeană a menționat că "în principiu, caracterul general al legii contravenţionale şi scopul pedepselor, care are un caracter de prevenire şi pedepsire, este suficient pentru a dovedi faptul că reclamantul a fost găsit vinovat de înfăptuirea unor acţiuni cu caracter criminal în sensul articolului 6 al Convenţiei (vezi *Lauko c. Slovaciei, hotărâre din 2 septembrie 1998, Rapoarte 1998-VI, § 58*). Mai mult, legea contravenţională conţine prevederi referitoare la chestiuni precum: circumstanțele atenuante și agravante, responsabilitatea pentru tentativa de comitere a unei contravenţii, precum şi legitima apărare, care indică de fapt natura penală a contravenţiilor administrative." *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §38).*

Curtea a reținut aplicabilitatea în cazul contravențiilor a garanțiilor în materie penală instituite de Convenția Europeană, cu particularitățile specifice *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §41).*

Curtea a menționat că în materie contravențională legiuitorul a instituit calea de atac – recursul – împotriva hotărârilor judecătorești contravenționale *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §54).*

Astfel, din dispozițiile articolelor 395 și 465 alin. (1) din Codul contravențional[15], Curtea constată că pot fi atacate cu recurs hotărârile contravenționale adoptate la judecarea cauzei în prima instanță, precum și hotărârile judecătorești asupra contestației împotriva deciziei organului extrajudiciar *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §55).*

În acest sens, sub aspectul competenței instanței de recurs, potrivit articolului 473 alin. (1) din Codul contravențional, după examinarea recursului, instanţa de recurs adoptă una dintre următoarele decizii: 1) respinge recursul şi menţine hotărârea atacată dacă recursul: a) este tardiv; b) este inadmisibil; c) este nefondat; sau 2) *admite recursul, casând hotărârea atacată, şi dispune rejudecarea cauzei în primă instanţă (HCC nr. 10 din 12.05.2015, §56).*

Restituirea cauzei pentru rejudecare, în sine, nu constituie o încălcare a articolului 119 din Constituție. Or, așa cum s-a arătat *supra*, legiuitorul dispune de o marjă largă de apreciere în determinarea exercitării dreptului stabilit de articolul 2 al Protocolului nr.7 la Convenția Europeană *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §59).*

Curtea a reținut că, deși potrivit paragrafului 2 al articolului 2 din Protocolul nr. 7 la Convenția Europeană infracțiunile minore pot fi exceptate de la obligația statului de a institui un dublu grad de jurisdicție, legiuitorul național nu a exclus contravențiile de la dublul grad de jurisdicție, reglementând, în acest sens, posibilitatea atacării cu recurs a tuturor hotărârilor judecătorești contravenționale *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §60).*

În acest sens, Curtea a reținut că lipsa împuternicirii instanței de recurs în vederea rejudecării recursului, cu adoptarea unei noi hotărâri în caz de admitere a acestuia, nu constituie o limitare de natură să afecteze însăși substanța acestui drept *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §62).*

Or, din analiza procedurii recursului contravențional, Curtea a atestat că acesta, potrivit procedurii de examinare, concurează cu calea de atac - apelul din procedura penală. Astfel, la examinarea recursului, pot fi invocate temeiuri atât de drept, cât și de fapt, care determină administrarea de noi probe de către prima instanță *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §63).*

Astfel, concluzia instanței de recurs, expusă în decizia prin care s-a casat hotărârea, urmează a fi analizată de instanța ierarhic inferioară, care va rejudeca recursul în vederea înlăturării erorilor comise *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §65).*

[15] Codul contravențional nr. 218-XVI din 24.10.2008

În același timp, Curtea a menționat că, în vederea asigurării unui proces echitabil, rejudecarea cauzei se efectuează de către un complet de judecată diferit față de cel care a adoptat hotărârea casată de către instanța de recurs *(HCC nr. 10 din 12.05.2015, §66).*

2.3. Dreptul la viața privată

2.3.1. Principii generale privind viața intimă, familială și privată

Dreptul la respectarea vieţii private este consacrat în articolul 28 din Constituţie, în articolul 8 din Convenţia Europeană și în articolul 17 din Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice *(HCC nr. 7 din 16.04.2015*[16]*, §117).*

Deşi Constituţia Republicii Moldova garantează, în termeni generali, viaţa intimă, familială şi privată, întinderea acestor drepturi urmează a fi dedusă în acord cu interpretările date de către Curtea Europeană în jurisprudenţa sa *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §118).*

În concepţia Curţii Europene, viaţa privată include două aspecte: dreptul unei persoane de a trăi după cum doreşte, la adăpost de priviri indiscrete, și dreptul ei de a-și dezvolta relaţii cu semenii săi, motiv pentru care se poate afirma că noţiunea de viaţă privată înglobează două elemente principale: viaţa privată intimă şi viaţa privată socială. Nici o raţiune nu permite excluderea activităţii profesionale din sfera noţiunii de „viaţă privată" (a se vedea hotărârile *Niemietz v. Germania*, § 29; *Halford v. Regatul Unit*, §§ 42-46). *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §119).*

În jurisprudența sa, Curtea a menționat că, deși dreptul la respectarea și ocrotirea vieții intime, familiale și private nu comportă un caracter absolut, orice imixtiune trebuie să fie prevăzută de lege, să corespundă normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, să fie proporțională cu situația care a determinat-o și să nu atingă existența dreptului în sine *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §121).*

Articolul 28 din Constituție și articolul 8 din Convenţie protejează persoanele contra ingerinţelor arbitrare ale puterii publice în dreptul lor la viaţa privată, la viaţa familială, la respectarea domiciliului şi la respectarea secretului corespondenţei lor. Acest fapt presupune obligaţii negative din partea autorităţilor statale, și anume de a nu interveni în mod ilegitim în exercitarea acestor drepturi de către persoanele fizice *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §123).*

Curtea Europeană a subliniat că statele nu au o marjă nelimitată de a supune unor măsuri de supraveghere secretă persoanele aflate sub jurisdicţia lor, pentru că s-ar putea ajunge la distrugerea democraţiei sub pretextul apărării ei (Hotărârea *Klass şi alţii v. Germania*, §§ 49-50). Din acest motiv, oricare ar fi sistemul de supraveghere reglementat de legea naţională, trebuie să se asigure existenţa unor garanţii adecvate şi suficiente pentru eliminarea oricărui abuz în materie, care ar putea fi săvârşit de autorităţile naţionale *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §124).*

Pentru a fi compatibile cu exigenţele articolului 8 din Convenția Europeană, sistemele de supraveghere secretă trebuie să conţină garanţii stabilite de lege, aplicabile atunci când activitatea structurilor abilitate să supravegheze este controlată. Procedurile de control trebuie să respecte cât se poate de fidel valorile unei societăţi democratice, în special principiul preeminenţei dreptului, la care se referă în mod expres Preambulul Convenţiei. Aceasta înseamnă că orice ingerinţă a executivului în exercitarea drepturilor unei persoane va fi supusă unui control eficient, asigurat în mod efectiv de către puterea judecătorească, care oferă cele mai largi garanţii de independenţă, imparţialitate şi procedură (a se vedea hotărârea *Klass şi alţii v. Germania*, § 55) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §125).*

De altfel, Curtea Europeană a statuat în cauza *Iordachi și alții v. Moldova* (§34) faptul că fără acest control judiciar simpla existență a legislației care permite interceptarea convorbirilor

[16] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale*

telefonice sau a altor convorbiri implică, pentru toți cei care ar putea intra sub incidența sa, amenințarea de a fi urmărit, și deci încălcarea articolului 8 din Convenție *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §126).*

Protecţia dreptului la respectul vieţii private reclamă din partea statelor îndeplinirea unor obligaţii pozitive, inerente asigurării respectării efective a vieţii private şi familiale. Aşa fiind, statul este ținut să se doteze cu un arsenal juridic adecvat şi suficient care să aibă ca scop tocmai îndeplinirea acestor obligaţii pozitive *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §127).*

Potrivit jurisprudenței Curții Europene, expresia „prevăzută de lege" impune nu doar ca măsura să aibă o bază legală în dreptul intern, ci vizează și calitatea legii în cauză, care trebuie să fie accesibilă persoanei şi previzibilă (a se vedea *Rotaru v. România*, § 52) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §128).*

Pentru a îndeplini condițiile articolului 8 din Convenția Europeană, legea trebuie redactată cu suficientă precizie încât „să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot rezulta dintr-o anumită acțiune" (a se vedea hotărârea *Margareta şi Roger Andersson v. Suedia*, 25 februarie 1992, §75) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §129).*

În hotărârea *Vetter v. Franța* din 31 august 2005, Curtea Europeană a constatat o încălcare a articolului 8 din Convenția Europeană, dat fiind faptul că legea care prevedea interceptarea convorbirilor telefonice nu stabilea cu o claritate rezonabilă scopul și modul de exercitare a puterii discreționare a autorităților în cazul în care dispuneau monitorizarea convorbirilor private; prin urmare, reclamantul nu s-a bucurat de un minim grad de protecție *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §130).*

2.3.2. Protecția vieții private în cadrul testării integrității profesionale

Curtea a reținut că, potrivit articolului 12 alin. (3) din legea contestată, pentru aprecierea obiectivă a rezultatului testului de integritate profesională, acesta este înregistrat obligatoriu prin mijloace audio/video şi mijloace de comunicare aflate asupra testorului sau folosite de către acesta. De asemenea, mijloacele de înregistrare audio/video, mijloacele de comunicare, precum şi alte mijloace tehnice de obţinere ascunsă a informaţiei sunt luate din dotarea Centrului Naţional Anticorupţie şi/sau a Serviciului de Informaţii şi Securitate *(HCC nr. 7 din 16.04.2015*[17]*, §131).*

Legea enunță de o manieră generală dreptul testorilor de a utiliza *orice mijloace tehnice de obţinere ascunsă a informaţiei* în cadrul testării agenților publici *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §132).*

Curtea a reţinut că articolul 9 alin. (3) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 prevede în mod expres că „metodele şi mijloacele de testare şi fixare a testelor de integritate profesională nu reprezintă activităţi speciale de investigaţie în sensul Legii nr. 59 din 29 martie 2012 privind activitatea specială de investigaţie" *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §133).*

Pe de altă parte, „măsurile disimulate" nu sunt clar definite şi nu este clar cum diferă mijloacele sub acoperire utilizate de testori de activitățile speciale de investigație *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §134).*

Articolul 9 alin. (3) din Legea nr.325 din 23 decembrie 2013 permite punerea în aplicare a măsurilor secrete și, în consecință, ingerința în viața privată a unui agent public, fără supravegherea judecătorească *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §135).*

Curtea a observat că noțiunea de mijloace tehnice de obţinere ascunsă a informaţiei în sensul legii supusă controlului de constituționalitate se suprapune cu noțiunile de mijloace de înregistrare audio/video, mijloace de comunicare, precum şi alte mijloace, reglementate de art.132/2 din Codul de procedură penală, măsuri care pot fi dispuse doar de către judecătorul de

[17] Hotărârea Curții Constituționale nr.7 din 16.04.2015 *privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrităţii profesionale*

instrucţie (alineatul (1)) sau de către procuror (alineatul (2)), pentru o durată de 30 de zile, cu posibilitatea de a fi prelungită întemeiat până la 6 luni. Asemenea măsuri, chiar şi în domeniul penal, pot fi utilizate doar în cazurile când există o *bănuială rezonabilă* cu privire la pregătirea sau săvârşirea unei infracţiuni *grave, deosebit de grave* sau *excepţional de grave* (art. 132/1 CPP) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §136).*

Curtea a reţinut că utilizarea unor asemenea mijloace, inclusiv înregistrare audio/video, în scopul obținerii unor date în vederea testării integrităţii constituie, în esenţă, una dintre metodele speciale de investigaţii, potrivit art.132/2 din Codul de procedură penală. Dacă în materie penală, care vizează fapte cu un grad sporit de pericol social, asemenea mijloace pot fi utilizate doar cu autorizarea judecătorului de instrucţie, cu atât mai mult nu sunt justificate asemenea intruziuni fără autorizaţie judiciară în materia abaterilor disciplinare, care constituie fapte sociale cu un grad de pericol inferior infracţiunilor *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §137).*

În măsura în care noțiunile cu care legea operează (mijloace tehnice de obţinere ascunsă a informaţiei) nu sunt în mod predictibil determinate, iar sfera datelor asupra cărora se realizează controlul este incertă, Curtea a considerat că legea criticată nu reglementează garanții care să permită o protecție eficientă împotriva riscurilor de abuz, precum și față de orice accesare și utilizare ilicită a datelor cu caracter personal. În vreme ce noțiunea de măsuri speciale de investigaţii sunt definite prin Codul de procedură penală, noțiunea de mijloace tehnice de obţinere ascunsă a informaţiei poate reprezenta tot măsuri speciale similare, având în vedere domeniul de reglementare al legii și definițiile cuprinse în aceasta, astfel încât efectuarea unor asemenea activităţi de supraveghere nu poate fi permisă decât cu autorizarea judecătorului *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §138).*

Lipsa unor astfel de autorizări echivalează cu insuficiența garanțiilor procesuale necesare ocrotirii dreptului la viața privată și a celorlalte drepturi consacrate de art.28 din Constituţie şi art. 8 din Convenţia Europeană *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §139).*

De asemenea, Legea nu conține reglementări clare și precise cu privire la momentul și modul în care testorii de integritate profesională pot utiliza mijloace de testare intruzive, sub pretextul noțiunii nedefinite de „risc întemeiat” *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §140).*

Mai mult, Curtea a observat că mijloacele și metodele de testare și fixare a testelor de integritate profesională pot fi utilizate, potrivit articolului 12 alin. (5), pe durata testării integrității profesionale, deci pe durata unei perioade mai mari decât cea a testului de integritate. Or, după cum rezultă din definiția prevăzută de articolul 4 din legea contestată, perioada testării integrității profesionale este mai mare decât cea a testului de integritate, întrucât cuprinde planificarea, inițierea, organizarea și desfășurarea acestuia. Prin urmare, mijloacele de înregistrare audio/video, mijloacele de comunicare, precum şi alte mijloace tehnice de obţinere ascunsă a informaţiei ar putea fi utilizate pe o perioadă nedefinită de lege *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §142).*

Decizia privind testarea integrității profesionale, decizie care este urmată de utilizarea unor mijloace și metode de testare și fixare ce pot reprezenta ingerințe grave în viața privată a agenților publici, nu este autorizată de către un judecător sau autoritate care oferă cele mai largi garanții de independență şi imparțialitate, aşa cum ar trebui să fie într-un stat de drept (a se vedea cauza *Klass şi altii v. Germania*, § 55) *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §145).*

Curtea a considerat că datele ce fac obiectul reglementării legii contestate sunt susceptibile să conducă la concluzii foarte precise privind viața privată a persoanelor ale căror date au fost colectate, concluzii ce pot viza obiceiurile din viața cotidiană, locurile de ședere permanentă sau temporară, deplasările zilnice sau alte deplasări, activitățile desfășurate, relațiile sociale ale acestor persoane și mediile sociale frecventate de ele *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §146).*

Împrejurarea că păstrarea datelor și utilizarea lor ulterioară sunt efectuate fără ca agentul public înregistrat să fie informat cu privire la aceasta este susceptibilă să imprime în conștiința

persoanelor vizate sentimentul că viața lor privată face obiectul unei *supravegheri constante (HCC nr. 7 din 16.04.2015, §147).*

Curtea a subliniat că reținerea și păstrarea datelor constituie în mod evident o limitare a dreptului la protecția datelor cu caracter personal, respectiv a drepturilor fundamentale protejate constituțional referitoare la viața intimă, familială și privată, la secretul corespondenței, precum și libertatea de exprimare. O astfel de limitare poate opera însă în conformitate cu dispozițiile art.54 din Constituție, care prevăd posibilitatea restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăţi numai prin lege şi numai dacă se impune, după caz, pentru interesele securităţii naţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei. Măsura restrângerii poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică, trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §150).*

Curtea a menționat că prin norme primare urmează a se stabili un *mecanism autentic de control* al datelor cu caracter personal care urmează a fi prelucrate și utilizate *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §149).*

Lipsa unei reglementări legale precise, care să determine cu exactitate stocarea şi utilizarea datelor colectate, deschide posibilitatea unor potențiale abuzuri din partea autorităților competente. Or, cadrul normativ într-un domeniu atât de sensibil trebuie să se realizeze într-o manieră clară, previzibilă și lipsită de confuzie, astfel încât să fie îndepărtată, pe cât este posibil, eventualitatea arbitrarului sau a abuzului celor chemați să aplice dispozițiile legale *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §151).*

Legea contestată nu cuprinde norme clare și precise cu privire la conținutul și aplicarea măsurii reținerii și utilizării datelor înregistrate, așa încât persoanele ale căror date au fost păstrate să beneficieze de garanții suficiente care să asigure o protecție eficientă împotriva abuzurilor și a oricărui acces sau utilizări ilicite. Astfel, legea nu prevede criterii obiective care să limiteze la strictul necesar numărul de persoane care au acces și pot utiliza ulterior datele păstrate, că accesul la datele stocate nu este condiționat, în toate cazurile, de controlul prealabil efectuat de către o instanță sau de o entitate administrativă independentă, care să limiteze acest acces și utilizarea lor la ceea ce este strict necesar pentru realizarea obiectivului urmărit *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §154).*

Curtea a considerat că garanțiile legale privind stocarea şi utilizarea datelor reținute nu sunt suficiente și adecvate pentru a îndepărta teama că drepturile personale sunt violate, așa încât manifestarea acestora să aibă loc într-o manieră acceptabilă *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §155).*

Așadar, limitarea exercițiului acestor drepturi personale în considerarea unor drepturi colective și interese publice, ce vizează siguranța națională, ordinea publică sau prevenirea corupţiei, rupe justul echilibru care ar trebui să existe între interesele și drepturile individuale, pe de o parte, și cele ale societății, pe de altă parte, legea criticată nereglementând garanții suficiente care să permită asigurarea unei protecții eficiente a datelor față de riscurile de abuz, precum și față de orice accesare și utilizare ilicită a datelor cu caracter personal *(HCC nr. 7 din 16.04.2015, §157).*

2.4. Libertatea opiniei şi a exprimării

2.4.1. Limitele restrângerii libertății de exprimare

Curtea a accentuat că libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele societății democratice și o condiție pentru progresul și împlinirea persoanei *(HCC nr. 28 din 23.11.2015*[18]*, §47).*

Libertatea exprimării nu este un drept absolut, fiind susceptibil de limitări, potrivit articolului 54 din Constituţie *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §49).*

Libertatea de exprimare mai poate fi supusă unor restrângeri prin prisma prevederilor speciale impuse de art.32 alin.(2) şi (3) din Constituţie. În acest sens, norma constituţională prevede că exercitarea libertăţii exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul persoanei la viziune proprie. De asemenea, norma constituţională permite autorităţilor publice să interzică şi să pedepsească prin lege acţiunile de contestare şi defăimare a statului şi poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură naţională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violenţă publică, precum şi la alte manifestări ce atentează la regimul constituţional *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §50).*

În jurisprudența sa Curtea Europeană a constatat că, deși libertatea de exprimare poate fi supusă unor excepții, acestea „trebuie să fie interpretate restrictiv”, iar „necesitatea restricțiilor trebuie argumentată în mod convingător” (a se vedea, *Observer și Guardian v. Regatul Unit,* din 26 noiembrie 1991, § 59, seria A nr. 216) *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §51).*

De asemenea, Curtea Europeană a stabilit că măsurile care restricționează libertatea de exprimare, altele decât cele aplicate în cazuri de instigare la violență sau respingerea principiilor democratice – oricât de șocante și inacceptabile pot părea pentru autorități anumite opinii– nu servesc de fapt democrației și de multe ori chiar o pot pune în pericol (*Serghey Kuznetsov v. Rusia*, 23 octombrie 2008, § 45; *Alekseyev v. Rusia,* 21 octombrie 2010, § 80) *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §52).*

2.4.1.1. Restrângerea utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă

Articolul 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activităţii extremiste definește noțiunea de activitate extremistă și formele ei, printre acestea regăsindu-se și propagarea şi demonstrarea în public a atributelor sau a simbolicii naziste, a unor atribute sau simbolici asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă [lit. b)] *(HCC nr.28 din 23.11.2015*[19]*, §7).*

Restricțiile privind libertatea conștiinței și exprimării sunt prevăzute în contextul propagării și demonstrării în public a unor atribute/simboluri care se aseamănă, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §62).*

Curtea a observat că întreaga redacție a art. 1 lit. b) din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 este formulată de o manieră imprecisă și neclară, acordând instanțelor judecătorești o marjă largă de discreție, fapt care generează existența hotărârilor judecătorești cu interpretări diametral opuse. În această împrejurare își are originea incertitudinea situației juridice a persoanelor care – din varii motive – doresc să utilizeze atribute sau simboluri care pot fi considerate naziste sau asemănătoare cu acestea *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §67).*

---

[18] Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 28 din 23.11.2015 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi ale articolului 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste *(interdicția utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă)*

[19] Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 28 din 23.11.2015 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi ale articolului 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste *(interdicția utilizării simbolicii asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă)*

Inexistența în lege a unei liste exhaustive a atributelor și simbolurilor naziste, precum și a atributelor și simbolurilor care se aseamănă cu acestea face din dispoziția normativă contestată o reglementare căreia îi lipsește suficienta specificitate *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §68).*

Astfel, formularea „atribute/simboluri asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă" creează o stare de incertitudine sub următoarele aspecte:

(1) inexistența unor definiții sau descrieri a atributelor și simbolicii naziste în lege;

(2) lipsa delimitării marjei de apreciere cu privire la „asemănarea, până la confundare" cu atributele sau simbolica nazistă (HCC nr. 28 din 23.11.2015, §69).

În același timp, Curtea a constatat că articolul 1 lit. b) din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003, citit împreună cu articolul 10 alin. (6) al aceleiași legi, poate fi interpretat, dată fiind ambiguitatea sintagmei „propagarea şi demonstrarea în public a atributelor sau a simbolicii naziste, a unor atribute sau simbolici asemănătoare, până la confundare, cu atributele sau simbolica nazistă", în sensul că simpla utilizare sau demonstrare a simbolurilor atrage răspunderea penală. Or, potrivit art. 10 alin. (6), persoanele vinovate de pregătirea, difuzarea sau păstrarea ilegală, în scopul difuzării ulterioare, a materialelor menţionate sunt trase la răspundere penală ori contravențională *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §73).*

În același context, Curtea Europeană a stabilit că pentru justificarea ingerinței în drepturile reclamantului, Guvernul trebuie să demonstreze că semnul utilizat de reclamant se identifică exclusiv cu ideile totalitare (*Fratanoló v. Ungaria,* nr. 29459/10, hotărâre din 3 noiembrie 2011, § 27) *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §75).*

În cauza *Faber v. Ungaria*, Curtea Europeană a menționat că presupunând că simbolul afișat de reclamantul în cauză are semnificații multiple – adică poate fi privit în calitate de simbol istoric și totodată ca simbol reminiscent al partidului nazist din Ungaria – doar în cadrul unei examinări atente a contextului în care aceste expresii ofensatoare sunt utilizate, poate fi trasată o distincție esențială între expresiile șocante și jignitoare, protejate de articolul 10, și cele care pierd dreptul său de a fi tolerate într-o societate democratică. Emoțiile negative sau manifestarea sentimentelor de revoltă, în lipsa unor acțiuni de intimidare, nu pot reprezenta o necesitate socială imperioasă în lumina prevederilor art.10 § 2 din Convenție *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §76).*

Curtea a reținut că în lipsa indicării precise în articolul 1 lit.b) din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 a listei sau a noțiunii care constituie atribute și simboluri naziste, prevederile acestuia devin imprecise și neclare, astfel încât nu permit cetățenilor să înțeleagă care simboluri sunt interzise, care sunt asemănătoare cu cele naziste și în același timp acordă instanțelor judecătorești o marjă de discreție extrem de largă în aplicarea acestora *(HCC nr. 28 din 23.11.2015, §72).*

2.5. Dreptul la informaţie

2.5.1. Accesul la informaţie

Curtea a reţinut că dreptul la informaţie cuprinde următoarele elemente:

- dreptul persoanei, al unei organizații sau entități legale de a solicita informații de interes public de la autoritățile și instituțiile publice fără a demonstra interesul legal care stă la baza solicitării;
- dreptul persoanei de a solicita informații cu caracter personal de la autoritățile și instituțiile publice;
- obligația autorității sau instituției publice de a răspunde sau de a oferi informațiile solicitate, fapt care presupune existența unor mecanisme pentru gestionarea solicitărilor și limite de timp pentru oferirea răspunsurilor la aceste solicitări;

- existența unor excepții, care să permită abținerea de la prezentarea anumitor categorii de informații. Aceste excepții includ protecția securității naționale, a relațiilor internaționale, a vieții private a persoanelor, a confidențialității comerciale, a ordinii publice și a punerii în aplicare a legii, precum și refuzul de a prezenta informațiile primite în condiții de confidențialitate sau cele care rezultă din discuțiile interne. Pentru a putea fi invocate, excepțiile trebuie să justifice existența unui prejudiciu pentru interesul public, în cazul în care informațiile ar fi comunicate;

- existența unor mecanisme de contestare pentru solicitanții de informații, în cazul în care autoritățile și instituțiile publice refuză să le prezinte;

- existența unor remedii externe în cazul refuzului de a prezenta informațiile (de obicei, instanțele ordinare);

- condiția ca autoritățile și instituțiile publice să comunice din oficiu anumite tipuri de informații despre structura lor, regulile și activitățile acestora *(HCC nr.19 din 22.06.2015*[20]*, §36).*

Curtea a reținut că dreptul la informație este o precondiție pentru exercitarea altor drepturi, și anume a drepturilor politice, economice și sociale; a dreptului la protecția vieții private, a dreptului de a lua parte la treburile publice, a dreptului la un proces echitabil etc. *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §37).*

Curtea a notat că, potrivit articolului 54 alin. (2) din Constituție, exerciţiul drepturilor şi libertăţilor nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional şi sunt necesare în interesele securităţii naţionale, integrităţii teritoriale, bunăstării economice a ţării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă şi infracţiunilor, protejării drepturilor, libertăţilor şi demnităţii altor persoane, împiedicării divulgării informaţiilor confidenţiale sau garantării autorităţii şi imparţialităţii justiţiei *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §49).*

În acest sens, Curtea a reținut că limitarea dreptului la informație trebuie să urmărească aceste scopuri legitime *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §50).*

Curtea a menționat că prin atribuirea caracterului de secret de stat unui document sau unei informații cetățenii sunt privați în totalitate de dreptul la informație în privința acestora *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §52).*

Curtea a reținut că, potrivit articolului 34 alin. (3) din Constituție, dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională. Așadar, aceste dispoziții prevăd că accesul la informație poate fi limitat în cazul necesității asigurării unor măsuri de protecție a cetățenilor sau protejării siguranței naționale *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §57).*

În privința expresiei „siguranță națională”, se pot avea în vedere *două aspecte*: 1) dreptul de acces la informații care țin de siguranța națională și 2) dreptul de a comunica informații care țin de siguranța națională *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §58).*

Curtea a reținut că restrângerea justificată în baza scopului protecției siguranței naționale nu este legitimă dacă nu are legătură cu siguranța națională *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §61).*

Curtea a subliniat faptul că nu pot fi dezvăluite informațiile care ating sau pot atinge un interes legitim legat de siguranța națională, cu excepția situației în care interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea-o aduce dezvăluirea informației. Prin urmare, trebuie întotdeauna puse în balanță informațiile legate de siguranța națională și interesul public de a cunoaște aceste informații *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §62).*

Curtea a menționat că, potrivit Principiului 15 din Principiile de la Johannesburg, nimeni nu poate fi pedepsit pe motive de siguranță națională pentru că a făcut publice anumite informații dacă: (1) dezvăluirea informațiilor nu atinge și nu poate atinge un interes legitim legat de

[20] Hotărârea nr.19 din 22.06.2015 privind interpretarea articolului 34 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova *(accesul la informație)*

siguranța națională sau (2) interesul public de a cunoaște informația depășește atingerea pe care ar putea-o aduce dezvăluirea informației *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §63).*

Cu referire la expresia „măsurile de protecție a cetățenilor", Curtea a notat că aceasta cuprinde toate obligațiile pozitive și negative ale autorităților statale întreprinse la scară națională pe timp de pace şi de război, în vederea asigurării protecţiei populaţiei, proprietăţii în condiţiile calamităţilor naturale şi ecologice, avariilor şi catastarofelor, epifitotiilor, epizootiilor, incendiilor, precum şi în cazul aplicării mijloacelor de nimicire moderne *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §64).*

În privința primului aspect, Curtea a menționat că activitatea autorităților publice care au tangență cu domeniul protecției civile și asigurării securității populaţiei în situaţiile excepţionale urmează a fi deschisă opiniei publice şi mijloacelor de informare în masă. De asemenea, autoritățile publice sunt obligate să asigure informarea corectă a populaţiei, prin intermediul mijloacelor de informare în masă, despre gradul de protecţie a ei, iar în caz de apariţie a situaţiilor excepţionale, despre caracterul pericolului apărut, despre acţiunile populaţiei în situaţia existentă şi măsurile luate în vederea protecţiei ei *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §66).*

În privința celui de-al doilea aspect, interdicția potrivit căreia comunicarea informației nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor vizează toate mijloacele de informare care ar induce în eroare în legătură cu domeniul protecției civile și asigurării securității populaţiei în situaţii excepţionale *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §67).*

Curtea a notat că democrația se bazează pe consimțământul cetățenilor, iar consimțământul necesită o informare prealabilă a cetățenilor cu privire la problemele de interes public, inclusiv în ceea ce ține de utilizarea banilor publici *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §70).*

Curtea a accentuat că deschiderea și transparența sunt recunoscute drept parte esențială a guvernărilor moderne. Transparența este vitală pentru supravegherea activității autorităților și instituțiilor publice și are dimensiuni constituționale *(HCC nr.19 din 22.06.2015, §74).*

În sensul articolului 34 alin. (3) din Constituție:

- restrângerea dreptului la informație poate avea loc doar atunci când are la bază un scop real și justificat de protecție a unui interes legitim privind protecția cetățenilor sau siguranța națională, iar interesul public pentru aflarea informației nu prevalează;
- orice restrângere a accesului la informație, inclusiv categoriile de informații, specifice și limitate, care nu pot fi dezvăluite în vederea protecției cetățenilor sau siguranței naționale, trebuie să fie prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică pentru protecția unui interes legitim;
- justificarea interesului legitim se fundamentează pe gravitatea prejudicierii acestuia în cazul publicării unor informații, autoritățile publice urmând să demonstreze că divulgarea informației ar amenința în mod grav protecția cetățenilor sau siguranța națională *(HCC nr.19 din 22.06.2015, dispozitiv).*

2.6. Dreptul la educație

2.6.1. Limita de vârstă a conducătorului de doctorat

Curtea a menționat că de dreptul la autonomie beneficiază implicit și școlile doctorale, ca parte integrantă a instituțiilor universitare în cadrul cărora au fost organizate. Potrivit Codului educației, școlile doctorale sunt structuri organizatorice şi administrative, constituite de instituţiile ofertante de programe de studii superioare de doctorat într-un anumit domeniu sau în domenii interdisciplinare *(HCC nr.14 din 15.06.2015*[21]*, §43).*

[21] Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 15.06.2015 *pentru controlul constituționalității unor prevederi din pct. 25, 55 și 58 din Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014* (reglementarea activității conducătorului de doctorat)

Curtea a reținut că, potrivit Codului educației, doctoratul este o formă de învățământ postuniversitar, care se realizează prin activitatea de cercetare ştiinţifică. Unul dintre subiecții principali care participă la activitatea științifică în cadrul studiilor doctorale îl reprezintă conducătorul de doctorat. În conformitate cu articolul 94 alin. (11) din Codul educației, în calitate de conducător de doctorat poate fi desemnată persoana care deţine titlul de doctor sau doctor habilitat *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §48).*

În lumina prevederilor respective, conducătorul de doctorat deține un rol determinant în realizarea studiilor de doctorat, prin îndrumarea şi evaluarea activității studentului-doctorand pe parcursul acestora, cu respectarea exigențelor programului de studii doctorale prestabilit, precum şi în corespundere cu interesele profesionale ale doctoranzilor *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §49).*

În contextul în care autonomia universitară înscrisă în prevederile art. 35 alin. (6) din Constituţie se extinde și asupra studiilor doctorale, Curtea reține că aceasta implică în mod egal autonomia educaţională şi autonomia instituţională. Autonomia educaţională se exprimă prin autonomia universitară funcţională sau academică, iar autonomia instituţională cuprinde autonomia organizatorică, administrativă şi financiară. Aceste două forme ale autonomiei sunt inseparabile, or, fără libertatea academică (a activităţii didactice) autonomia instituţională nu poate fi garantată *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §50).*

În același context, Curtea a notat că prin Declaraţia de la Lisabona a Asociației Universităților Europene din 13 aprilie 2007 s-au stabilit domeniile autonomiei universitare, printre care autonomia resurselor umane, care presupune „libertatea universității de a recruta şi selecta resurse umane calificate, responsabilitatea încheierii contractelor de muncă, stabilirea nivelului salariilor, sporului la salariu în funcţie de valoarea potenţialului uman.” *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §51).*

În virtutea autonomiei de care beneficiază, instituția universitară este în drept să recruteze şi să selecteze resurse umane calificate, care întrunesc exigențele profesionale necesare *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §52).*

Curtea a menționat că prevederile Regulamentului[22] stabilesc reguli prin care se condiționează procesul în sine al desfășurării activității conducătorului de doctorat și se limitează dreptul instituțiilor de învățământ la selectarea cadrelor. Or, în virtutea principiilor autonomiei universitare, instituţiile autorizate să organizeze studii superioare de doctorat urmează să-și selecteze în mod autonom, în baza unui contract de muncă, cu durată normală sau cu timp parţial de muncă, conducătorii de doctorat *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §58).*

În același timp, Curtea a constatat că, potrivit Regulamentului, conducătorii de doctorat, după împlinirea vârstei de 65 ani, nu beneficiază de dreptul de a solicita înmatricularea noilor studenți-doctoranzi decât în cotutelă cu un alt conducător de doctorat care nu a împlinit vârsta de 65 ani, păstrându-și totodată atribuțiile sale în raport cu doctoranzii înmatriculaţi anterior, până la finalizarea studiilor de doctorat ale acestora *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §59).*

Curtea a amintit că articolul 16 din Constituţie asigură egalitatea tuturor cetăţenilor, fără nici o deosebire, presupunând interdicţia aplicării unui tratament juridic diferenţiat unei persoane aflate în situaţii juridice similare, tratament de natură să o plaseze într-o poziţie superioară sau inferioară faţă de alte persoane *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §61).*

În acest sens, Curtea a menționat că procesul de coordonare a studiilor doctorale, datorită caracterului complex al cercetărilor științifice pe care acestea le implică, solicită un grad înalt de pregătire profesională și experiență vastă în domeniu din partea conducătorului. Conducătorul de doctorat îndrumează studenții-doctoranzi în perioada cercetărilor în diferite domenii, aducând o contribuţie indispensabilă exponenților creației științifice *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §63).*

Prin urmare, stabilirea unei limite de vârstă în privința conducătorilor de doctorat pentru exercitarea activității diminuează considerabil aportul specialiștilor cu experiență vastă,

[22] *Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III,* aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014

acumulată pe parcursul carierei științifice, la dezvoltarea cercetărilor în diverse domenii *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §64).*

Din aceste motive, Curtea a considerat nejustificată aplicarea unui tratament diferenţiat pe criterii de vârstă în privința conducătorilor de doctorat și nu a constatat vreun scop legitim care ar fi proporțional mijloacelor utilizate în acest sens *(HCC nr.14 din 15.06.2015, §65).*

2.7. Dreptul la ocrotirea sănătății

2.7.1. Obligația de a participa la sistemul asigurărilor obligatorii

Curtea a reținut că dreptul fiecărui cetăţean la ocrotirea sănătăţii este garantat de art.36 din Constituţie. Potrivit art.36 alin.(2) din Constituţie, minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit *(HCC nr. 18 din 19.06.2015*[23]*, § 39).*

De asemenea, potrivit art.47 din Constituție, statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 41).*

Dreptul la un nivel de viaţă corespunzător asigurării sănătăţii derivă și din art.25 alin.(1) din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului și Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 42).*

Sistemul asigurărilor obligatorii de asistenţă medicală, potrivit reglementărilor existente, se organizează şi funcţionează având la bază: *principiul unicităţii, principiul egalităţii*, *principiul solidarităţii*, *principiul obligativităţii*, *principiul contributivităţii* și *principiul repartiţiei* (*HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 51).*

Curtea a reținut că principiul *obligativității asigurării şi principiul solidarității* sunt esențiale pentru acest sistem și se manifestă prin faptul că întreaga societate trebuie să contribuie la protejarea sănătăţii populaţiei *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 52).*

Curtea a reținut că principiul *obligativității* reprezintă o modalitate de responsabilizare a cetățenilor, pentru a-și asuma riscul ce poate surveni în cazul înrăutățirii stării sănătății, având obligația de a participa la sistemul asigurărilor obligatorii de asistență medicală cu o contribuție, în acoperirea financiară a cheltuielilor legate de survenirea evenimentelor asigurate *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 53).*

Totodată, Curtea a menționat că principiul *solidarității* constituie fundamentul organizării şi funcţionării sistemului asigurărilor sociale de sănătate. Astfel, datorită solidarităţii celor care contribuie, acest sistem își poate realiza obiectivul principal, *de a asigura un minim gratuit de asistenţă medicală pentru populaţie,* inclusiv pentru acele persoane care se află în imposibilitatea de a contribui la constituirea fondurilor de asigurări medicale *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 54).*

Curtea a reținut că, pentru a garanta dreptul la ocrotirea sănătății și în scopul realizării asigurării obligatorii de asistență medicală, este necesară *existența fondurilor de asigurare obligatorie de asistenţă medicală (HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 56).*

Curtea a notat că, prin sistemul asigurărilor obligatorii de asistenţă medicală, statul *asigură riscurile* cheltuielilor legate de îmbolnăvirea cetăţenilor, prin colectarea anticipată a fondurilor necesare *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 58).*

În context, Curtea a relevat că fondurile de asigurări medicale se constituie pe baza primelor de asigurare achitate de către plătitorii stabiliţi de legislaţie *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 59).*

---

[23] Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 19.06.2015 *pentru controlul constituționalității punctului 3 din Anexa nr. 2 la Legea nr. 1593–XV din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală*

În acest sens, Curtea a menţionat că legiuitorul, potrivit prevederilor constituţionale şi legale, are libertatea de a stabili contribuţiile datorate de cetăţeni. Totodată, este de reţinut că în speță, în lipsa plăţii acestei contribuţii, persoana nu poate dobândi calitatea de asigurat și nu poate beneficia de minimul gratuit de asistenţă medicală *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 68)*.

Prin urmare, pentru a beneficia de asistenţă medicală în volumul acordat potrivit Programului unic al asigurării obligatorii de asistenţă medicală, persoana urmează să contribuie la sistemul de asigurare obligatorie de asistenţă medicală potrivit legii și principiilor ce guvernează acest sistem *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 69)*.

Caracterul social al statului presupune instituirea unui sistem politic, care ar permite adoptarea unor măsuri adecvate pentru redistribuirea bunurilor conform principiilor echităţii sociale, astfel încât toţi membrii societăţii să posede un minim garantat de asigurare socială, conform art.47 din Constituţie *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 70)*.

De asemenea, obligaţia de contribuţie la fondul asigurărilor de sănătate izvorăşte din principiul solidarităţii, pe care se întemeiază sistemul public de asigurări sociale, ca o manifestare a statului social *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 71)*.

Curtea a reținut că una dintre resursele principale care permit sistemului public de asigurări în medicină să îşi poată realiza obiectivul principal, respectiv cel de a asigura un minimum de asistenţă medicală pentru populaţie, inclusiv pentru acele categorii de persoane care se află în imposibilitatea de a contribui la constituirea fondurilor de asigurări medicale, pentru care calitatea de asigurat o are Guvernul, este contribuţia celor asiguraţi la acest sistem. De aceea, principiul solidarităţii ce se aplică acestui sistem impune şi justifică obligaţia plăţii contribuţiei de către persoanele neangajate care nu demonstrează lipsa veniturilor *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 72)*.

Curtea a subliniat că prin scutirea persoanelor neangajate de plata primei obligatorii de asistență medicală se va institui o sarcină disproporționată pentru persoanele angajate, plătitori ai primei de asigurare medicală în formă de contribuţie procentuală la salariu *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 73)*.

Curtea a reținut că scopul legitim instituit prin lege este de a realiza obiectivul principal al sistemului de asigurări sociale de sănătate, cel de a asigura un minim de asistență medicală pentru populație *(HCC nr. 18 din 19.06.2015, § 79)*.

2.8. Exercitarea dreptului la vot

2.8.1. Organizarea secțiilor de votare în străinătate

Potrivit articolului 2 din Constituţie, suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative *(HCC nr. 15 din 16.06.2015*[24]*, §37)*.

Curtea a reţinut că suveranitatea naţională constă în dreptul poporului de a hotărî necondiţionat asupra intereselor sale şi de a le promova în formele stabilite de Legea Supremă. Acest principiu constituţional derivă din articolul 1 din Constituţie, care consacră caracterul suveran al statului *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §38)*.

Curtea a subliniat că, potrivit normei constituţionale, suveranitatea naţională poate fi exercitată de către popor în mod direct, prin participarea la alegerile în Parlament, în autorităţile administraţiei publice locale, precum şi la referendumuri *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §39)*.

Curtea a reiterat că dispoziţiile constituţionale ale articolelor 1 alin. (3) şi 2 alin. (1) urmează a fi corelate cu prevederile articolului 38 din Legea Supremă, potrivit căruia voinţa poporului constituie baza puterii de stat, aceasta exprimându-se prin alegeri libere, care au loc în

[24] Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 16.06.2015 *pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 29[1] alin. (3) din Codul electoral* (organizarea secțiilor de votare în străinătate)

mod periodic, prin sufragiu universal, egal, direct, secret şi liber exprimat *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §42).*

Curtea a menționat că realizarea în practică a dreptului de vot al cetățenilor are loc prin participarea la alegerile în Parlament, în autorităţile administraţiei publice locale, precum şi la referendumuri *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §44).*

Curtea a reiterat că unul din elementele esenţiale ale statului de drept, în general, şi ale sistemului electoral, în special, îl constituie dreptul de vot. Cu toate acestea, dreptul de vot nu face parte din categoria drepturilor absolute *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §48).*

Curtea Europeană în jurisprudența sa a reținut că dreptul la alegeri libere, consacrat în art. 3 din Protocolul nr. 1 la Convenția Europeană, nu este absolut, fiind loc pentru limitări implicite, statelor contractante urmând să li se acorde o marjă de apreciere în domeniu *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §49).*

Curtea a subliniat că Parlamentul, fiind organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului, prin competenţa exclusivă atribuită de Constituţie, reglementează prin lege organică sistemul electoral. În exerciţiul atribuţiilor de legiferare, reglementate de dispoziţiile art.72 din Constituţie, Parlamentul este în drept să adopte, să modifice şi să abroge normele referitoare la sistemul electoral *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §51).*

Curtea a menţionat că întreaga procedură de organizare a scrutinului parlamentar, a alegerilor autorităţilor administraţiei publice locale, precum şi a referendumurilor este reglementată de Codul electoral *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §53).*

Curtea a reţinut că organizarea secțiilor de votare în străinătate, suplimentar la cele care funcționează pe lângă misiunile diplomatice asupra cărora se extinde jurisdicţia Republicii Moldova, poate avea loc *în baza înregistrării prealabile a cetăţenilor aflaţi în străinătate* și cu *acordul autorităţilor competente ale ţării respective (HCC nr. 15 din 16.06.2015, §60).*

Curtea a menţionat că modul de organizare în străinătate a secțiilor de votare, suplimentare celor organizate pe lângă misiunile diplomatice, constituie un drept exclusiv al statului. Astfel, statul își poate stabili anumite criterii determinante, în baza cărora aceste secții urmează a fi deschise, criterii care se impun datorită raţiunilor de ordin tehnic pentru autoritățile responsabile de organizarea procesului electoral *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §61).*

Respectiv, Curtea a reținut că prin stabilirea condiției de înregistrare prealabilă a cetăţenilor Republicii Moldova cu drept de vot aflaţi în străinătate statul urmăreşte mai multe obiective legitime, cum ar fi: stabilirea numărului estimativ al alegătorilor aflaţi peste hotare în vederea constituirii secţiilor de votare suplimentare în străinătate; întocmirea listei electorale a cetăţenilor care vor vota în raza secţiei de votare respective, precum şi stabilirea numărului estimativ al buletinelor de vot ce vor fi distribuite secţiilor de votare respective *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §62).*

În acelaşi timp, Curtea a menţionat că înregistrarea prealabilă nu este obligatorie. Cetăţenii care, din diferite motive, nu se înregistrează în prealabil îşi pot exercita dreptul de vot, prezentându-se în ziua alegerilor la orice secţie de votare constituită în afara ţării, în condiţiile stabilite de Regulamentul cu privire la votarea cetăţenilor Republicii Moldova aflaţi peste hotarele ţării, aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.3375 din 27 iulie 2010. Aceştia vor fi înscrişi în listele electorale suplimentare *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §63).*

Astfel, lipsa înregistrării prealabile nu restricționează dreptul de vot. Înregistrarea constituie un criteriu determinant pentru autoritățile responsabile de organizarea procesului electoral, şi nu pentru alegători *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §64).*

Mai mult ca atât, Curtea a menționat că prin prevederile contestate, care acordă dreptul de a organiza secții de votare suplimentare la cele existente care funcționează pe lângă misiunile diplomatice, legiuitorul a instituit facilităţi suplimentare în exercitarea dreptului de vot pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în străinătate *(HCC nr. 15 din 16.06.2015, §65).*

Din aceste considerente, Curtea a apreciat că această condiție nu aduce atingere substanţei drepturilor electorale, nu încalcă dreptul de vot al persoanei, nu anihilează libera exprimare a voinţei poporului în alegerea corpului legislativ sau la referendumuri. Prevederile contestate doar reglementează procedura în baza căreia se pot deschide secții de votare suplimentare *(HCC nr.15 din 16.06.2015, §66).*

2.9. Dreptul la asociere

2.9.1. Dreptul la asociere în organizații profesionale

Curtea a reținut că prin lege pot fi instituite organizații profesionale, învestite cu competențe ale statului, care nu pot fi echivalate cu asociații obștești *(HCC nr. 13 din 15.05.2015*[25]*, §48).*

În acest sens, și Curtea Europeană a statuat că: „Ordinul belgian al Medicilor este o instituţie de drept public. Nu este înfiinţat de persoane, ci de legislativ; este integrat structurilor statului . Acesta urmăreşte un scop din sfera interesului public, respectiv protecţia sănătăţii, prin exercitarea, pe baze legale, a unei forme de control public asupra practicării medicinei. În contextul ultimei funcţii, Ordinului i se cere, în primul rând, să păstreze o evidenţă a doctorilor practicieni. Pentru realizarea sarcinilor atribuite de statul belgian, Ordinul este învestit legal atât cu prerogative administrative, cât şi cu prerogative legislative şi disciplinare situate dincolo de domeniul legislaţiei ordinare şi, în această capacitate, foloseşte procedurile unei autorităţi publice” (cauza *Le Compte, Van Leuven și De Meyere vs Belgia*, Hotărârea din 23 iunie 1981, § 64) *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §49).*

Curtea a reținut că ordinele profesionale sunt organizaţii care includ în mod obligatoriu membrii anumitor profesii, care, datorită puterilor conferite de lege, intervin în reglementarea şi controlul accesului în profesie şi în exercitarea ei îmbinând activităţile publice şi private în organizarea profesiilor. Natura juridică a ordinelor profesionale este aceea de serviciu public, ordinul profesional având în sarcina sa satisfacerea unui interes legitim public al organizării profesiei și de disciplină profesională. Ordinele profesionale sunt organisme profesionale care au prerogative de putere publică, fără a fi însă stabilimente publice *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §52).*

Organele profesionale instituite prin lege nu pot fi considerate asociaţii în sensul dreptului la asociere, or, legislatorul le-a înzestrat cu statut de organizaţie profesională, atribuindu-le prerogative de interes public *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §59).*

Comisia Europeană a admis că, în general, libertatea de asociere implică libertatea de a nu se asocia sau de a nu adera la o asociație, cu excepția asociațiilor de drept public. Prin urmare, ordinele profesionale, care sunt instituţii de drept public, reglementate de lege şi urmărind scopuri de interes general, nu constituie o asociaţie în sensul art. 11 din Convenţie (Cauza *X vs Olanda,* Decizia Comisiei Europene din 1 martie 1983) *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §60).*

Personalitatea juridică a ordinelor profesionale se acordă prin lege. Un ordin profesional reuneşte toţi membrii unei profesii, aderarea fiind obligatorie, fiecare ordin incluzând obligatoriu toate persoanele abilitate să exercite profesia. Ordinul profesional nu rezultă dintr-o asociere liberă *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §61).*

2.9.2. Instituirea prin lege a organului de autoadministrare a profesiei de medic

Legislația în vigoare respectă libertatea de asociere pentru reprezentanții profesiei de medic și conține reglementări prin care, pentru apărarea drepturilor şi intereselor lor, medicii

[25] Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15.05.2015 *pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova*

sunt în drept să se asocieze, pe principii benevole, conform legislaţiei cu privire la organizaţiile necomerciale, în asociaţii profesionale locale, centrale şi internaţionale, în baza calităţii de membru individual sau colectiv, şi să le înregistreze în modul stabilit *(HCC nr. 13 din 15.05.2015*[26]*, §63)*.

Curtea a menționat că norma care stabilește obținerea calității de membru al Colegiului în baza liberului consimțământ contravine în esență conceptului de *„organ profesional instituit prin lege”,* în care calitatea de membru este obținută *de drept prin efectul legii (HCC nr. 13 din 15.05.2015, §65).*

După modul de obținere a calității de membru, care este benevolă, Colegiul poate fi echivalat cu o asociație obștească, pe când după competențe este învestit cu atribuții care țin în mod exclusiv de competența statului, atribuții care pot fi delegate prin lege unui organ profesional cu statut de instituție publică, cu condiția de a nu substitui și dubla competențele Ministerului Sănătății, organ central de specialitate, care promovează politica în domeniul sănătății, în conformitate cu articolul 107 din Constituție *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §67)*.

Curtea a constatat că normele Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova intercalează elemente ale unui organ profesional cu cele ale unei asociații benevole, instituind astfel un statut juridic ambiguu pentru Colegiul Medicilor. Astfel, deși, pe de o parte, legea enunță că aderarea se bazează pe principii benevole, pe de altă parte, acordă Colegiului competențe decizionale asupra întregului corp medical *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §68).*

Unele atribuții ale Colegiului Medicilor dublează atribuțiile, chiar și cele exclusive, ale Ministerului Sănătății, care este organul central de specialitate, care promovează politica în domeniul sănătății *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §71)*.

Curtea a reținut că instituirea prin lege a unei astfel de organizații, cu competențe în domeniul sănătății, urmează a fi făcută concomitent cu modificarea întregului cadru legal în domeniu. Doar printr-o abordare legală, unică și concomitentă poate fi asigurată o delimitare clară a atribuțiilor exercitate de Ministerul Sănătății, pe de o parte, și de organul profesional, pe de altă parte *(HCC nr. 13 din 15.05.2015, §72)*.

2.10. Dreptul la muncă

2.10.1. Încetarea contractelor de muncă cu directorii unor instituții de învățământ

Curtea a reamintit că dreptul la muncă reprezintă un drept social-economic complex, garantat de articolul 43 din Constituţie. Potrivit alineatului (1) al acestui articol, orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la protecţia împotriva şomajului *(HCC nr. 8 din 11.05.2015*[27]*, §47).*

Curtea a reţinut că, oricum s-ar exercita dreptul la muncă, exigenţele şi condiţiile legale ce conferă titularului dreptul la muncă nu pot fi ignorate. Aceste condiţii, de regulă, direcţionează capacitatea persoanei de a deveni salariat într-un anumit domeniu şi/sau pe o anumită durată. Prin urmare, dreptul la muncă trebuie exercitat în condiţiile legii. Nerespectarea prevederilor legale are drept consecinţă imposibilitatea desfăşurării unui gen de activitate sau a ocupării unei anumite funcţii *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §50).*

În aceste condiţii, totalitatea raporturilor individuale şi colective de muncă, controlul aplicării reglementărilor din domeniul muncii, jurisdicţia muncii, precum şi alte condiţii legate

[26] Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15.05.2015 *pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova*

[27] Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11.05.2015 *pentru controlul constituționalității art. 153 din Codul educației*

nemijlocit de raporturile de muncă sunt reglementate de Codul muncii și alte legi, care vin să detalieze prevederile constituționale *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §51).*

Curtea a relevat că, potrivit art. 6 din Codul muncii, orice persoană este liberă în alegerea locului de muncă, a profesiei, meseriei sau activităţii sale. Nimeni, pe toată durata vieţii sale, nu poate fi obligat să muncească sau să nu muncească într-un anumit loc de muncă sau într-o anumită profesie, oricare ar fi acestea *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §52).*

Curtea a constatat însă că această libertate nu poate fi absolută și nelimitată. Legislația muncii condiționează încadrarea în câmpul muncii de întrunirea anumitor condiții, la fel, stabilește situațiile de încetare a raporturilor de muncă *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §53).*

Curtea a constatat că în art. 5 lit. j) Codul muncii prevede drept principiu de bază al reglementării raporturilor de muncă „îmbinarea reglementării de stat şi a reglementării contractuale a raporturilor de muncă şi a altor raporturi legate nemijlocit de acestea” *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §56).*

O situaţie de restrângere a efectelor contractului poate fi stabilirea, prin lege, a duratei contractului, inferioară celei prevăzute iniţial, în măsura în care o asemenea lege ar prevedea în mod expres că se aplică şi contractelor în curs de executare. Modificarea unilaterală a contractelor poate avea loc doar din motive excepţionale legate de interesul naţional sau local, după caz *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §60).*

Curtea a menționat că raporturile de muncă în domeniul învăţământului sunt determinate şi reglementate prin Codul educației şi Codul muncii, care conțin norme primare de aplicare generală şi obligatorie, condiționează încadrarea în câmpul muncii de întrunirea anumitor condiții și stabilesc situațiile de încetare a raporturilor de muncă *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §61).*

Curtea reţine că, potrivit normei contestate (art.153 din Codul educației[28]), contractele individuale de muncă încheiate cu directorii instituţiilor de învăţământ publice, cu excepţia celor din învăţământul superior, de la numirea cărora în funcţie au trecut mai mult de 5 ani, încetează de drept la data expirării a 4 luni de la intrarea în vigoare a Codului educaţiei *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §63).*

Prin urmare, norma contestată stabilește, cu titlu de excepție, anumite condiții, care, datorită specificului sferei de reglementare și subiecților vizați, derogă de la principiile generale aplicabile contractului individual de muncă *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §65).*

Curtea a menționat că art.50 alin. (5) din Codul educaţiei stabilește, cu titlu de normă general aplicabilă, ocuparea prin concurs a funcţiilor de director şi de director-adjunct în baza criteriilor de competenţă profesională şi managerială. Alineatul (6) din același articol prevede numirea în funcție pentru un termen de 5 ani a directorului şi a directorilor-adjuncţi ai instituţiei publice de învăţământ general, iar contractul individual de muncă al conducătorului încetează de drept la expirarea acestui termen *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §66).*

În acest context, Curtea a menționat că prevederile contestate au o strânsă legătură cu exigenţele și condițiile legale specifice unui domeniu de reglementare, care nu pot fi ignorate. Asemenea condiţii în general direcţionează capacitatea unei persoane de a obține statutul de salariat într-un anumit domeniu şi/sau pe o anumită durată *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §69).*

După cum s-a menţionat *supra*, Legea Supremă garantează atât *dreptul la muncă,* cât și *libera alegere a muncii*. Consacrând această libertate, statul acordă fiecărei persoane posibilitatea de a-și alege liber profesia și, desigur, locul de muncă. O asemenea alegere este determinată de anumite aptitudini, necesităţi de ordin economic și, evident, de voința celor interesați *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §70).*

Astfel, dreptul la muncă include libertatea persoanei de a selecta locul de muncă, însă activitatea care urmează a fi desfășurată trebuie să respecte anumite condiţii stabilite de legiuitor,

[28] Codul educației nr. 152 din 17.07.2014, Monitorul Oficial nr. 319-324/634 din 24.10.2014

în funcţie de caracterul muncii prestate, acesta fiind și cazul activității didactice *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §71).*

Curtea a reiterat că dreptul la muncă, alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupaţiei, precum şi a locului de muncă vizează posibilitatea oricărei persoane de a exercita profesia sau meseria pe care o doreşte, în anumite condiţii stabilite de legiuitor, şi nu vizează obligaţia statului de a garanta accesul tuturor persoanelor la toate profesiile. *Cu alte cuvinte, alegerea profesiei este liberă din momentul în care condiţiile solicitate pentru practicarea acesteia sunt îndeplinite (HCC nr. 8 din 11.05.2015, §81).*

Condițiile de exercitare a acestui drept fundamental sunt susceptibile de a fi modificate conform necesităților dictate de realitățile societății, fiind totodată reglementate uniform de legislație. Or, dreptul la muncă trebuie exercitat în condiţiile legii, iar nerespectarea prevederilor legale are drept consecinţă imposibilitatea desfăşurării unui gen de activitate sau a ocupării unor anumite funcţii *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §72).*

În acest sens, stabilirea unor condiţii pentru exercitarea activităţii didactice este legal aplicabilă tuturor persoanelor aflate în aceeaşi situaţie, fără discriminare, astfel încât nu se poate susţine că norma legală criticată încalcă principiul constituţional al libertăţii de alegere a profesiei sau a locului de muncă şi nici dreptul la muncă *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §82).*

În acelaşi timp, Curtea a reținut că încetarea contractelor de muncă ale directorilor instituţiilor de învăţământ publice nu exclude dreptul acestora de a participa la un nou concurs pentru ocuparea acestei funcţii, *fără discriminare (HCC nr. 8 din 11.05.2015, §84).*

Un raţionament contrar ar împiedica statul să schimbe directorii instituţiilor de învăţământ publice până la atingerea de către aceştia a vârstei de pensionare, fapt care ar zădărnici orice efort al statului de a adapta necesităţilor timpului sistemul de învăţământ şi de a face reforme în timp util *(HCC nr. 8 din 11.05.2015, §86).*

2.11. Dreptul de proprietate

2.11.1. Atribuirea salariului la categoria „bunuri”

Curtea Europeană a stabilit că noțiunea de „proprietate” poate fi o „proprietate existentă”, sau active, inclusiv creanţe, cu privire la care solicitantul pretinde că are cel puţin o „speranţă legitimă” de a obţine satisfacerea efectivă a dreptului său. *Per a contrario*, speranţa recunoaşterii unui drept de proprietate, care nu a fost posibil de exercitat în mod efectiv, nu poate fi considerată drept „proprietate” în sensul art.1 al Protocolului nr.1 (a se vedea *Kopecky c. Slovaciei,* nr. 44912/98, hotărâre din 28 septembrie 2004). Astfel, veniturile viitoare nu pot fi considerate „bunuri”, cu excepția cazului în care dreptul a fost deja câștigat și este sigur că va fi plătit (*Koivusaari și alții c. Finlandei*, nr. 20690/06, decizie din 23 februarie 2010) *(HCC nr.8 din 11.05.2015[29], §95).*

Noțiunea de „speranță legitimă” urmează a fi raportată la un temei concret, cum ar fi o dispoziție legală sau o decizie judecătorească. Nu poate apărea nici o speranță atunci când există o dispută cu privire la interpretarea și aplicarea corectă a dreptului intern al unui stat (cauza *Kopecky c. Slovaciei*) *(HCC nr.8 din 11.05.2015, §96).*

Curtea a notat că, potrivit art. 128 alin. (1) din Codul muncii, salariul reprezintă orice recompensă sau câştig evaluat în bani, plătit salariatului de către angajator în temeiul contractului individual de muncă, pentru munca prestată sau care urmează a fi prestată *(HCC nr.8 din 11.05.2015, §97).*

[29] Hotărârea Curții Constituționale nr. 8 din 11.05.2015 *pentru controlul constituționalității art. 153 din Codul educației*

Noțiunea de salariu în sine, în accepțiunea Curții Europene, constituie un „bun”, iar drepturile de natură salarială intră în sfera dreptului de proprietate, reglementat de art.1 din Protocolul nr.1 la Convenţie *(HCC nr.8 din 11.05.2015, §98).*

Prin urmare, o persoană poate pretinde la drepturile sale salariale doar dacă acestea au fost „dobândite”, fiind raportate la perioada efectivă în care a desfășurat o anumită activitate. Încetarea raporturilor de muncă are drept consecinţă stingerea drepturilor la plățile salariale *(HCC nr.8 din 11.05.2015, §99).*

În hotărârea Marii Camere în cauza *Vilho Eskelinen c. Finlandei* din 19 aprilie 2007 Curtea Europeană a stabilit: “Convenția nu conferă dreptul de a continua să primești un salariu într-un anume cuantum. O creanță poate fi considerată o valoare patrimonială în sensul articolului 1 din Protocolul nr. 1 dacă are o bază suficientă în dreptul intern, de exemplu, dacă este confirmată prin jurisprudența bine stabilită a instanțelor de judecată” *(HCC nr.8 din 11.05.2015, §100).*

În contextul celor menționate, urmează a se face o distincție esențială între dreptul de a continua să primești în viitor un salariu și dreptul de a primi efectiv salariul câștigat pentru o perioadă în care munca a fost prestată *(HCC nr.8 din 11.05.2015, §101).*

2.11.2. Prezumţia caracterului licit al dobândirii averii

Prevederea care instituie prezumţia caracterului licit al dobândirii proprietăţii constituie un element fundamental al articolului 46 din Constituţie, care, în ansamblu cu celelalte prevederi ale aceluiaşi articol, are menirea de a garanta dreptul la proprietate privată şi la protecţia acesteia *(HCC nr.6 din 16.04.2015[30], §41).*

Prezumţia caracterului licit al dobândirii averii reprezintă o garanţie de ordin general, care urmăreşte protejarea dreptului de proprietate al tuturor cetăţenilor faţă de ingerinţele nejustificate ale statului *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §42).*

Această prezumţie, asigurând securitatea juridică şi legalitatea proprietăţii persoanei, presupune responsabilitatea statului de a prezenta probe care ar demonstra ilegalitatea dobândirii bunurilor *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §43).*

Astfel, Curtea a reiterat că, prin prisma normelor constituționale, sarcina probei urmează a fi atribuită exclusiv organelor statului *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §45).*

Curtea a reţinut că prezumţia dobândirii licite a bunurilor este o aplicaţie a principiului prezumţiei nevinovăţiei, consacrat în Constituţie şi în actele infraconstituţionale ale Republicii Moldova, precum şi în instrumentele internaţionale în materia drepturilor omului. Potrivit art.21 din Constituţie: ”Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăţia sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanţiile necesare apărării sale” *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §50).*

În această ordine de idei, Curtea a subliniat că, potrivit principiilor de drept procesual penal, nimeni nu este obligat să-şi dovedească nevinovăţia, sarcina probaţiunii revenind acuzării, iar situaţia de dubiu este interpretată în favoarea celui acuzat (*in dubio pro reo*) *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §53).*

Regula *in dubio pro reo* constituie un complement al prezumţiei nevinovăţiei, un principiu instituţional, care reflectă modul în care principiul aflării adevărului, consacrat în dreptul procesual penal, se regăseşte în materia probaţiunii *(HCC nr.6 din 16.04.2015, §54).*

[30]Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 *privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală* (confiscarea extinsă și îmbogăţirea ilicită)

2.11.3. Confiscarea extinsă a averii – instrument al combaterii criminalităţii organizate şi corupţiei

Curtea a reținut că pentru a descuraja activităţile de criminalitate organizată este esenţial ca infractorii să fie deposedaţi de produsele infracţiunii. În acest sens, confiscarea și recuperarea activelor deținute de infractori constituie un mod eficient în combaterea criminalității organizate *(HCC nr.6 din 16.04.2015[31], §56).*

Confiscarea împiedică utilizarea averilor infractorilor ca sursă de finanţare pentru alte activităţi cu caracter infracţional, îndepărtând pericolul de a corupe societatea *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §57).*

Curtea a reținut că *măsura confiscării* este reglementată constituţional doar în cazul săvârşirii unor infracţiuni sau contravenţii, adică în situaţii constatate, în condiţiile legii, ca reprezentând fapte cu un anumit grad de pericol social *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §65).*

Examinând legislaţia penală, Curtea constată că suplimentar măsurii de siguranţă *„confiscarea specială”* (art.106 din Codul penal), prin Legea nr.326 din 23 decembrie 2013, Codul penal a fost completat cu art.106^1, prin care a fost instituită *„confiscarea extinsă” (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §66).*

Curtea a menționat că în timp ce *confiscarea specială* constă în trecerea, forţată şi gratuită, în proprietatea statului a bunurilor (inclusiv a valorilor valutare) utilizate la săvârşirea infracţiunilor sau rezultate din infracţiuni, atunci *confiscării extinse* sunt supuse și alte bunuri, care, deși nu au fost utilizate la săvârșirea infracțiunilor, însă provenienţa acestora rezultă din activități infracționale *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §67).*

Curtea a observat că, potrivit art. 106^1 alin. (2) din Codul penal, confiscarea extinsă se dispune dacă sînt întrunite cumulativ următoarele condiţii: *a) valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte şi după săvârşirea infracţiunii, până la data adoptării sentinţei, depăşeşte substanţial veniturile dobândite licit de aceasta*; *b) instanţa de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar, că bunurile respective provin din activităţi infracţionale de natura celor prevăzute la alin. (1) (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §70).*

Potrivit prevederilor enunțate, provenienţa infracţională a bunurilor *urmează a fi constatată de instanţa de judecată în baza probelor prezentate (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §71).*

Cu referire la posibilitatea confiscării bunurilor transferate de către persoana condamnată sau de o persoană terţă unui membru de familie, persoanelor juridice asupra cărora persoana condamnată deţine controlul sau altor persoane care ştiau ori trebuiau să ştie despre dobândirea ilicită a bunurilor, Curtea a menționat că potrivit art.5 alin. (24) al *Directivei 2014/42/UE:*

> „(24) […] O astfel de confiscare ar trebui să fie posibilă cel puțin în cazurile în care terții știau sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului sau al achiziționării era evitarea confiscării, pe baza unor elemente de fapt și circumstanțe concrete, inclusiv a faptului că transferul a avut loc în mod gratuit sau în schimbul unei sume de bani semnificativ mai reduse decât valoarea de piață a bunurilor. Normele privind confiscarea aplicată terților ar trebui să privească atât persoanele fizice, cât și persoanele juridice. În orice caz, nu ar trebui să se aducă atingere drepturilor terților de bună credință.” (HCC nr. 6 din 16.04.2015, §73).

Curtea a conchis că norma contestată nu reprezintă o ingerinţă în dreptul de proprietate privată, conform art. 46 din Constituție, şi nu afectează principiul prezumţiei nevinovăţiei, ca parte componentă a dreptului la un proces echitabil, în măsura în care prezumţia dobândirii licite a bunurilor este răsturnată prin probe de organele statului *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §74).*

Cu referire la modul de punere în aplicare a normei examinate, potrivit articolului 106^1 alin (2) lit a) din Codul penal, confiscarea extinsă se dispune dacă valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârşirea infracţiunii, până la data adoptării

[31]Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 *privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală* (confiscarea extinsă și îmbogăţirea ilicită)

sentinţei, depăşeşte substanţial veniturile dobândite licit de aceasta *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §75).*

Stabilirea termenului de 5 ani are drept scop evitarea abuzurilor și divergențelor de interpretare a perioadei pe care instanțele judecătorești urmează să o ia în considerație pentru a stabili existența unei disproporții între valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată și veniturile licite obținute de către aceasta *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §76).*

Totodată, Curtea a reținut că Legea nr. 326 din 23 decembrie 2013, prin care a fost reglementată instituția confiscării extinse a averii, a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova la 25 februarie 2014, data intrării în vigoare *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §77).*

Curtea a menționat că, potrivit articolului 22 din Constituţie, nimeni nu va fi condamnat pentru acţiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos. Acest principiu derivă din cel al legalităţii, care reprezintă o caracteristică a statului de drept *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §78).*

În acest context, Curtea a subliniat că în materie penală se aplică principiul *lex retro not agit,* potrivit căruia legea nu are putere retroactivă, și principiul *mitior lex,* principiu, potrivit căruia în cazul situaţiilor determinate de succesiunea legilor penale se va aplica legea penală mai favorabilă *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §79).*

Respectiv, Curtea a subliniat că prevederile art. 106^1 din Codul penal nu pot fi aplicate retroactiv cu privire la confiscarea bunurilor dobândite înainte de intrarea acestora în vigoare. Dispunerea măsurii confiscării extinse pentru bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a legii ar duce la încălcarea principiului constituțional al neretroactivității legii. Astfel, având la bază principiul neretroactivității legii penale, pot fi confiscate doar bunurile dobândite după intrarea în vigoare a legii (25 februarie 2014) *(HCC nr. 6 din 16.04.2015, §83).*

2.11.4. Plata dividendelor

Modul de înfiinţare, dizolvare (lichidare), precum şi statutul juridic al societăţilor pe acţiuni, drepturile şi obligaţiile acţionarilor, ale membrilor organelor de conducere şi ale altor persoane cu funcţii de răspundere ale societăţii sunt reglementate de Legea nr. 1134-XIII din 2 aprilie 1997 privind societăţile pe acţiuni *(HCC nr.17 din 19.06.2015[32], §6)*.

Potrivit legii menționate, acționarii au dreptul la dividende, care constituie cota-parte din beneficiul societății comerciale *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §7).*

Conform art. 49 alin. (13) din lege, dividendele care nu au fost primite de acţionar din vina lui în decurs de 3 ani de la data apariţiei dreptului de primire a lor se trec la venitul societăţii şi nu pot fi revendicate de acţionar *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §8).*

Curtea a reținut că în calitate de „bun”, protejat de art. 46 din Constituţie, poate fi recunoscut orice element al activului patrimonial al persoanei, care are valoare economică. Termenul „bun” include în sine drepturile patrimoniale, care pot fi reale şi obligaţionale *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §40).*

Curtea a reținut că, potrivit legii, documentul care atestă dreptul proprietarului (acţionarului) de a participa la conducerea societăţii, de a primi dividende, precum şi o parte din bunurile societăţii în cazul lichidării acesteia este acțiunea *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §49).*

Curtea a reținut că prin achiziționarea de acțiuni acționarul urmărește scopul de a obține un profit sub formă de dividende *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §54).*

Curtea a menționat că, pentru a se naște dreptul acționarului la dividende, este necesar să fie întrunite un șir de condiții: societatea pe acțiuni să obțină un profit; adunarea generală,

[32] Hotărârea Curții Constituționale nr.17 din 19.06.2015 *privind controlul constituționalității prevederilor art. 49 alin. (13) din Legea nr. 1134 – XIII din 2 aprilie 1997 privind societăţile pe acţiuni* (plata dividendelor)

convocată și desfășurată legal, să ia hotărârea de a distribui dividendele acționarilor, cu stabilirea termenului și modalității de plată a acestora *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §57).*

Curtea a menționat că din momentul anunțării de către adunarea generală a hotărârii privind plata dividendelor cuvenite acționarilor se naște un drept de creanţă al acționarului către societatea emitentă, cu toate consecinţele ce decurg din el. În acest moment, dreptul la dividende intră în patrimoniul acționarului, în sensul art.284 alin.(2) din Codul civil, care stabilește că toate bunurile persoanei fizice sau juridice fac parte componentă a patrimoniului ei *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §61).*

În aceeași ordine de idei, Curtea a reținut că dreptul de proprietate asupra bunului se extinde şi asupra fructelor acestui bun. Astfel, potrivit art. 317 din Codul civil, tot ceea ce produce bunul, precum şi tot ceea ce unește bunul ori se încorporează în el ca urmare a faptei proprietarului, a unei alte persoane ori a unui caz fortuit, revine proprietarului, dacă legea nu prevede altfel *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §62).*

În lumina celor expuse, Curtea a constatat că dreptul acționarului de a primi dividende, care rezultă din deținerea acțiunilor în cadrul societății, cade sub incidența normelor ce ocrotesc dreptul de proprietate, cuprinse în articolele 9, 46 și 127 din Constituţie şi articolul 1 din Protocolul nr.1 la Convenţia Europeană, deoarece acest drept, în esența sa, este unul patrimonial, cu valoare economică, titularul acestuia având posibilitatea de a obţine venituri *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §65).*

Totodată, legiuitorul poate stabili anumite condiții privind exercitarea drepturilor civile subiective, nerealizarea cărora poate duce la stingerea acestor drepturi. Asemenea condiții se referă, inclusiv, la limitele temporale de apariție, exercitare sau apărare a drepturilor civile, numite în dreptul civil „termene” *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §69).*

Printre diferitele tipuri de termene instituite în dreptul civil se numără și termenele de realizare a drepturilor civile, numite și termene de decădere sau termene de perimare. Acestea sunt perioadele de timp, în cadrul cărora titularii drepturilor subiective sunt împuterniciți să-si realizeze drepturile, nerealizarea acestora fiind sancționată cu pierderea lor (HCC nr.17 din 19.06.2015, §72).

În această ordine de idei, Curtea a notat că termenul de 3 ani este rezonabil pentru ca acţionarii să-şi revendice dividendele *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §73).*

Totodată, Curtea a reținut că numai în cazul în care acţionarul cu bună ştiinţă nu își ridică timp de trei ani dividendele acestea trec la venitul societăţii şi nu pot fi revendicate de acţionar, prezumându-se că în așa mod acţionarul acceptă tacit transmiterea dividendelor în patrimoniul societăţii *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §83).*

În același timp, Curtea a menționat că acționarului nu-i poate fi imputat termenul de decădere de 3 ani, dacă acesta a fost în imposibilitate de a cunoaște despre dividendele care i-au fost atribuite *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §84).*

În contextul celor enunțate, Curtea a reținut că prin decăderea din dreptul acționarului, care cu bună știință nu și-a revendicat dividendele timp de 3 ani, legislatorul a stabilit un mecanism eficient și echitabil de asigurare a securității raporturilor juridice, care nu contravine articolelor 9 și 46 din Constituție *(HCC nr.17 din 19.06.2015, §85).*

3. Autorităţile publice

3.1. Organizarea și funcționarea Parlamentului

3.1.1. Autonomia parlamentară

Autonomia regulamentară nu poate fi exercitată în mod discreţionar, abuziv, cu încălcarea atribuţiilor constituţionale ale Parlamentului sau a normelor imperative privind procedura parlamentară *(HCC nr. 27 din 17.11.2015[33], §37).*

3.1.2. Transparenţa lucrărilor parlamentare

Având în vedere rolul şi ponderea Parlamentului în arhitectura instituţională a statului, este necesar să se garanteze faptul că Parlamentul reprezintă interesele cetățenilor într-o manieră complet deschisă și transparentă *(HCC nr. 27 din 17.11.2015[34], §42).*

Importanţa transparenţei în activitatea parlamentară este determinată de rolul unic al legislativului într-o democraţie, şi anume de a-şi reprezenta electoratul şi de a se ghida în activitate de necesităţile, interesele şi aspiraţiile cetăţenilor *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §44).*

Principiul transparenţei derivă din mandatul reprezentativ, consacrat de articolul 68 din Constituţie, care dispune că, în exercitarea mandatului, deputaţii sunt în serviciul poporului. Astfel, cetățeanul îi încredințează deputatului un mandat de reprezentare. Prin urmare, pe tot parcursul mandatului, deputaţii trebuie să se afle permanent sub supravegherea şi controlul opiniei publice. Mandatul reprezentativ garantează faptul că întreaga activitate a parlamentarilor se află sub control electoral prin intermediul întâlnirilor cu alegătorii, interviurilor sau conferinţelor de presă, participarea alegătorilor la şedinţele Parlamentului şi urmărirea comportamentului aleşilor, caracterul deschis al votului în Parlament, televizarea unor şedinţe parlamentare, publicitatea dezbaterilor parlamentare, publicarea actelor adoptate *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §45).*

Prin urmare, cetățenii au dreptul de a urmări îndeaproape activitățile deputaților pe care i-au ales, asigurându-se că aceștia respectă principii stricte de conduită și că mențin relații echilibrate cu reprezentanții grupurilor de interese. Cetățenii sunt, de asemenea, îndreptățiți să aibă cele mai mari așteptări în ceea ce privește standardele de conduită și eficiență ale membrilor Parlamentului. Nu în ultimul rând, cetățenilor trebuie să li se acorde dreptul de a accesa documentele Parlamentului în limitele corespunzătoare descrise în lege. În esenţă, toate instrumentele de transparență au drept obiectiv să le permită cetățenilor să supravegheze activitățile și, mai ales, lucrările legislative ale Parlamentului *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §46).*

În acest context, principiul constituţional al transparenţei lucrărilor parlamentare implică dreptul la informație al oricărui cetățean cu privire la activitatea tuturor membrilor Parlamentului. Astfel, este necesar a da dovadă de transparență în activitatea parlamentară, inclusiv în ceea ce privește voturile exprimate de către fiecare deputat în parte *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §48).*

Fără votul deschis, transparent și trasabil, cetățeanul nu poate urmări activitatea deputatului care îl reprezintă și, în consecință, nu poate evalua în mod corect felul în care este reprezentat în Parlament. Or, deputaţii trebuie să-și asume responsabilitatea pozițiilor politice exprimate, în primul rând prin votul deschis *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §49).*

---

[33] Hotărârea Curţii Constituţionale nr.27 din 17 noiembrie 2015 *pentru controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviinţarea ridicării imunităţii parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat*

[34] Hotărârea Curţii Constituţionale nr.27 din 17 noiembrie 2015 *pentru controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviinţarea ridicării imunităţii parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat*

Pe de altă parte, Constituţia nu reglementează cerințe speciale privind caracterul votului (*deschis* sau *secret*) pentru ridicarea imunității deputatului *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §55).*

Curtea a reţinut că, potrivit articolului 65 din Constituţie, şedinţele Parlamentului sunt publice. În coroborare cu dispoziţiile articolelor 34 (dreptul cetăţenilor la informaţie) şi 68 (mandatul reprezentativ), pentru a asigura principiul constituţional al transparenței, votul fiecărui deputat este deschis. Excepțiile de la această regulă sunt prevăzute expres și exhaustiv în Constituţie. Astfel, Constituţia prevede trei situaţii în care Parlamentul adoptă hotărâri prin vot secret, şi anume în cazurile care privesc: alegerea şi revocarea Preşedintelui Parlamentului – art. 64 alin. (2), alegerea Preşedintelui Republicii Moldova – art. 78 alin. (5) *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §56).*

Curtea a reţinut că dispoziţiile articolului 97 alin.(6) din Regulamentul Parlamentului, care prevede că hotărârea privind ridicarea imunităţii deputatului se adoptă „*cu votul majorităţii deputaţilor aleşi, exprimat secret*”, sunt neconstituţionale prin raportare la prevederile articolului 65 coroborat cu articolul 34 din Constituţie, precum şi la prevederile articolului 74 alin.(2) din Constituţie. Pentru aceleaşi raţionamente, sunt neconstituţionale prevederile alineatului (7), precum şi cuvântul „secret” din alineatul (8) de la articolul 97 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996, şi alineatul (5) de la articolul 10 din Legea nr. 39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament, care consacră aceeași soluţie legislativă neconstituţională *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §60).*

Astfel, Parlamentul trebuie să hotărască asupra cererii de ridicare a imunităţii prin votul *deschis* al majorității deputaţilor *prezenți*, în ședință publică, prin respectarea prevederilor art. 74 din Constituție *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §68).*

Votarea deschisă nu constituie o încălcare a Constituţiei, dimpotrivă, votarea secretă, nefiind o cerință expresă de rang constituțional pentru ridicarea imunității, este contrară prevederilor Constituţiei *(HCC nr. 27 din 17.11.2015, §69).*

3.1.3. Mandatul deputatului

3.1.3.1. Întinderea inviolabilităţii parlamentare

Situaţia deputatului se caracterizează printr-un «statut», ce implică numeroase beneficii şi sarcini, care au scopul de a garanta libertatea exercitării mandatului şi independenţa deputatului, protejându-l împotriva presiunilor care ar putea să-i compromită independenţa. În acest sens se înscriu garanţiile privind remunerarea şi protecţia socială, incompatibilităţile şi imunitatea *(HCC nr.2 din 20.01.2015*[35]*, §40).*

Domeniul de aplicare a inviolabilităţii parlamentare poate fi analizat sub patru aspecte esenţiale: *ratione personae* (beneficiarii protecţiei), *ratione temporis* (începutul şi sfârşitul protecţiei), *ratione loci* (limitele spaţiale ale protecţiei) şi *ratione materiae* (actele acoperite de inviolabilitate) *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §59).*

i. *ratione personae* – inviolabilitatea este *intuitu personae* şi se aplică exclusiv persoanelor care au calitatea de deputat *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §60).*

ii. *ratione temporis* – deputaţii beneficiază de inviolabilitate parlamentară din momentul alegerii, dar sub condiţia rezolutorie a invalidării alegerii lor. Limitată în timp şi reglementată prin reguli specifice, referitoare mai ales la suspendarea cursului prescrierii, imunitatea nu constituie decât un obstacol procedural temporar în calea desfăşurării procedurilor penale, obstacol care însă nu anulează pentru partea interesată posibilitatea de soluţionare definitivă a litigiului *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §61, 62).*

Efectul inviolabilităţii parlamentare asupra urmăririi procedurilor penale este temporar, dar, în acelaşi timp, structurile parlamentare nu pot interveni din principiu asupra cursului

[35]Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 *pentru interpretarea articolului 1 alin.(3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)*

justiţiei aşa cum este el. Examinând cererea de ridicare a imunităţii parlamentare, acestea trebuie să evalueze doar dacă inviolabilitatea, în calitatea sa de întrerupere temporară a procedurii din justiţie, trebuie ridicată pe loc sau dacă nu este cumva preferabil să se aştepte până la expirarea mandatului de parlamentar. Astfel, Parlamentul doar poate suspenda cursul justiţiei, fără a interveni sau a participa la acesta *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §63).*

În ceea ce priveşte procedurile demarate înainte de dobândirea mandatului, acestea continuă în condiţiile legii generale, dacă o anumită etapă a procedurii a fost atinsă. Astfel, se operează următoarea distincţie: 1) dacă persoana a fost deja „trimisă în judecată" pentru o infracţiune penală înainte de ziua alegerii sale, procedura continuă ca pentru fiecare cetăţean, fără a fi necesară ridicarea imunităţii; 2) dacă nu a fost „trimisă în judecată" înainte de ziua alegerii sale, persoana se bucură de inviolabilitate, fiind necesară ridicarea imunităţii. În acest sens, suspendarea examinării cauzei şi solicitarea ridicării imunităţii în cazul persoanei „trimise în judecată" înainte de ziua alegerii sale este contrară prevederilor constituţionale *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §64, 65).*

iii. ratione loci – locul săvârşirii infracţiunii de către deputat nu are nici o influenţă asupra aplicării inviolabilităţii parlamentare *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §66).*

iv. ratione materiae – domeniul de aplicare al inviolabilităţii parlamentare în Republica Moldova se limitează la cauze penale (şi cele contravenţionale, prin asimilare). Constituţia nu operează nici o distincţie în funcţie de natura şi gravitatea faptei. Protecţia inviolabilităţii operează doar pentru anumite măsuri procesuale restrictive, enumerate expres şi exhaustiv de Constituţie: reţinere, arest, percheziţie. Există o excepţie în caz de „infracţiune flagrantă" *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §67, 69).*

Astfel, doar cu aceste rezerve, în privinţa deputatului poate fi pornită şi exercitată urmărirea penală fără necesitatea ridicării imunităţii. Totodată, la finalizarea urmăririi penale trimiterea cauzei în judecată de către procurorul care a întocmit rechizitoriul poate fi efectuată doar după ridicarea imunităţii deputatului, în condiţiile stabilite de Regulamentul Parlamentului *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §70, 71).*

Curtea admite că urmăririle penale împotriva unui deputat, precum şi măsurile coercitive asociate cu acestea pot afecta funcţionarea chiar a Parlamentului şi pot perturba serenitatea lucrărilor parlamentare. Curtea recunoaşte, în acest sens, finalitatea instituţională a acestei prerogative, care vizează garantarea funcţionării normale şi integritatea instituţiei parlamentare. În aceste circumstanţe, regimul derogatoriu de la dreptul comun urmăreşte scopuri legitime *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §72).*

În condiţiile articolului 70 alin. (3) din Constituţie, inviolabilitatea parlamentară în Republica Moldova asigură deputaţilor o protecţie împotriva urmăririlor judiciare pentru fapte care nu au legătură cu funcţia parlamentară. Totuşi, exigenţele preeminenţei dreptului impun ca imunitatea parlamentară să nu poată funcţiona decât prin raportare la legitimitatea scopurilor vizate, şi anume păstrarea integrităţii Parlamentului şi protejarea opoziţiei. Având în vedere raţiunea sa de a fi, extinderea inutilă şi fără spirit critic a imunităţii parlamentare la problematici care nu au nimic comun cu funcţia publică respectivă nu face decât să afecteze gradul de încredere al publicului în însuşi sistemul democraţiei parlamentare. Cu cât conduita de „acoperire" este mai îndepărtată de sarcinile funcţiei publice respective, cu atât trebuie justificată de o manieră mai solidă autorizarea aplicării beneficiului imunităţii şi, prin extensie, devine imperioasă justificarea refuzului de a ridica imunitatea parlamentară. Atunci când imunitatea operează într-o aşa manieră încât persoanele sunt protejate de acţiunea tribunalelor penale, atunci trebuie stabilită, clar şi convingător, motivaţia refuzului de ridicare a imunităţii *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §73, 74, 75).*

Astfel, în sensul articolului 70 alin. (3) din Constituţie, imunitatea parlamentară nu are incidenţă asupra deputatului condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă, protecţia

inviolabilităţii fiind epuizată în momentul „trimiterii în judecată” *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §80).*

Ţinând cont de faptul că imunitatea deputatului este ridicată la etapa trimiterii cauzei în judecată, executarea unei sentinţe penale împotriva deputatului nu necesită ridicarea separată a imunităţii, or, aceasta este parte integrantă a procesului judiciar, pentru care deputatul nu mai beneficiază de protecţia inviolabilităţii *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §79).*

3.1.3.2. Ineligibilitatea pentru funcția de deputat

Ineligibilitatea este un concept care se referă la cerinţele care împiedică persoanele să candideze la alegeri. Constatate sau apărute pe parcursul exercitării mandatului, fiind aplicate *mutatis mutandis,* condiţiile de ineligibilitate urmează a fi înţelese ca fiind temeiuri de incompatibilitate cu statutul deputatului. Efectele produse de violarea principiului ineligibilităţii nu pot fi eliminate în cursul mandatului, deoarece ele constituie obstacole absolute pentru mandat şi pentru participarea la alegeri. Consecinţele juridice ale principiului ineligibilităţii este anularea alegerii persoanei care îndeplineşte condiţiile de ineligibilitate *(HCC nr.2 din 20.01.2015[36], §130,131,132).*

Astfel, încălcarea/pierderea condiţiilor de eligibilitate implică două tipuri de consecinţe, în funcţie de momentul constatării încălcării condiţiilor de eligibilitate, înainte sau după validarea alegerilor: (1) dacă ineligibilitatea se va dovedi până la validarea rezultatelor alegerilor şi expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate, mandatul persoanei nu va fi validat; (2) dacă ineligibilitatea se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor şi expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau dacă, în timpul mandatului, se va constata unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral, inclusiv condamnarea prin hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă pentru infracţiuni săvârşite cu intenţie, persoana se află în incompatibilitate absolută cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §133).*

Mai mult, în cazul existenţei unei hotărâri judecătoreşti definitive şi irevocabile, aceasta produce efecte *ipso jure,* fiind inadmisibilă şi contrară principiului preeminenţei dreptului posibilitatea cenzurării acesteia printr-o decizie a Parlamentului, care este un organ eminamente politic. Astfel, decizia instanţei de judecată generează pierderea mandatului de deputat – în general numită “decădere”. În consecinţa, Parlamentul va declara vacanţa mandatului de deputat *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §134).*

3.1.3.3. Incidenţa imunităţii parlamentare în cadrul procedurii de recunoaştere şi executare a hotărârilor judecătoreşti străine

Procedura recunoaşterii unei hotărâri penale străine de către instanţele naţionale nu implică dezbateri judiciare în fond şi administrare de probe, cauza fiind examinată în fond de instanţele judecătoreşti ale statului de condamnare. În acest context, procedura recunoaşterii unei hotărâri penale străine este una necontencioasă, limitată la verificarea de către instanţele judecătoreşti naţionale a respectării garanţiilor procesuale de către instanţele judecătoreşti ale statului de condamnare. Astfel, procedura recunoaşterii unei hotărâri penale străine nu echivalează cu „trimiterea cauzei în instanţa de judecată” *(HCC nr.2 din 20.01.2015[37], §98).*

Prin urmare, situaţia persoanei aflate în procedura de recunoaştere a hotărârii penale străine nu poate fi încadrată în cazurile prevăzute de articolul 70 alin. (3) din Constituţie, ce necesită ridicarea imunităţii parlamentare. Astfel, la recunoaşterea şi executarea unei hotărâri penale

[36] Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 *pentru interpretarea articolului 1 alin.(3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)*

[37] Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 *pentru interpretarea articolului 1 alin.(3) combinat cu articolele 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)*

definitive pronunţate de instanţele judecătoreşti din străinătate nu este necesară ridicarea imunităţii deputatului *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §99).*

Mandatul deputatului condamnat pentru infracţiuni săvârşite cu intenţie de către instanţele judecătoreşti ale unui stat străin încetează de drept la data rămânerii definitive şi irevocabile a hotărârii de recunoaştere a sentinţei de condamnare. În cazul condamnării deputatului pentru infracţiuni săvârşite cu intenţie şi/sau condamnării la închisoare (privaţiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă, inclusiv a unui stat străin, mandatul acestuia nu poate fi ridicat, ci încetează de drept *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §139, 142).*

3.1.3.4. Încetarea forţată a mandatului deputatului

Reglementarea cazurilor de încetare forţată a mandatului deputatului este apanajul Parlamentului, inclusiv ridicarea mandatului deputatului sau incompatibilitatea, ţinând cont de principiile şi spiritul Constituţiei, normele şi standardele democratice şi având în vedere practica altor state în domeniu. În acest context, Curtea porneşte de la premisa că o normă trebuie interpretată în sensul în care permite aplicarea ei, şi nu în sensul în care se exclude aplicarea ei. Prin urmare, regulile inerente unui atare exerciţiu, în lipsa unor reglementări exprese, urmează a fi deduse tot din textul Constituţiei, prin aplicarea principiului „efectului util minim" *(HCC nr.2 din 20.01.2015[38], §117, 118, 119).*

Astfel, în lipsa unor reglementări exprese, regulile care guvernează încetarea forţată a mandatului deputatului urmează a fi deduse din cele aplicabile alegerii în funcţie, ţinând cont de particularitatea că, în logica reprezentării libere, mandatul deputatului este irevocabil, alegătorii neavând posibilitatea de a-l face să înceteze prematur *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §120).*

În cazul condamnării deputatului pentru infracţiuni săvârşite cu intenţie şi/sau condamnării la închisoare (privaţiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă, inclusiv ale unui stat străin, mandatul acestuia nu poate fi ridicat, ci încetează de drept *(HCC nr.2 din 20.01.2015, §142).*

În sensul articolelor 1 alin. (3), 38 alin. (2), 69 alin. (1) şi 70 alin. (2) din Constituţie, în cazul condamnării pentru infracţiuni săvârşite cu intenţie şi/sau condamnării la închisoare (privaţiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă, indiferent dacă a survenit înainte sau după validarea mandatului, deputatul este în situaţie de ineligibilitate, fiind incompatibil cu calitatea de deputat *(HCC nr.2 din 20.01.2015, dispozitiv, p.3).*

Persoana a cărei ineligibilitate se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor şi expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau care, în timpul mandatului, se va afla în unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral, este incompatibilă cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept *(HCC nr.2 din 20.01.2015, dispozitiv, p.4).*

3.1.3.5. Regimul juridic al incompatibilităţilor funcţiei de deputat

a) Aspecte generale privind incompatibilităţile deputaţilor

Funcţionarea normală a întregului sistem politic şi juridic impune protejarea eficientă a mandatului parlamentar și instituirea unor măsuri de protecţie, cum ar fi incompatibilităţile, imunităţile *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015[39], §33).*

Semnificaţia noţiunii de incompatibilitate constă în interdicţia prevăzută de lege de a cumula două funcţii, în vederea asigurării independenţei de acţiune a persoanei ce ocupă o funcţie publică, a evitării concentrării de către una şi aceeaşi persoană a unor prerogative

[38]Hotărârea Curții Constituționale nr.2 din 20.01.2015 *pentru interpretarea articolelor 1, 69 și 70 din Constituție (imunitatea și încetarea mandatului deputatului)*

[39] Hotărârea Curții Constituționale nr. 21 din 24 iunie 2015 pentru interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 şi 100 din Constituţia Republicii Moldova *(incompatibilităţile deputaţilor)*

excesive, precum şi a ocrotirii integrităţii profesionale şi morale a acesteia *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §34).*

Curtea a reținut că incompatibilitatea se instituie din momentul dobândirii funcţiei și presupune o perioadă de timp în decursul căreia titularul funcţiei este obligat să aleagă între prima funcţie şi cea nouă *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §35).*

Incompatibilitatea nu constituie doar o măsură de protecţie a funcţiei, în considerarea căreia a fost instituită, dar şi a acelor cu care această funcţie devine incompatibilă, împiedicând cumularea acestora *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §36).*

În acest sens, Curtea a relevat că stabilirea expresă a incompatibilităţilor pentru funcția de deputat are ca fundament raţionamentul că deputatul trebuie să fie nu numai independent de orice influenţe, dar şi să se abţină de la exercitarea unor funcţii sau de la desfăşurarea unor activităţi, care, prin natura lor, ar fi în contradicţie cu mandatul său reprezentativ sau care l-ar împiedica în exercitarea acestuia *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §37).*

Incompatibilităţile, pe lângă faptul că protejează independenţa parlamentarului, prezintă un interes și din perspectiva conflictului de interese. Or, prin cumularea mandatului de parlamentar cu o altă funcție, deputatul intră în conflict cu prerogativele și obligaţiile stabilite prin statutul său, fapt ce ar putea crea o dependenţă materială de funcţia cumulată şi ar putea determina posibile tentative de a soluționa prin influența mandatului unele probleme de interes particular *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §38).*

De asemenea, calitatea de parlamentar necesită o concentrare sporită a eforturilor, fapt ce face această funcţie să fie incompatibilă cu orice altă funcţie de stat sau privată *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §39).*

Conceptul de incompatibilitate a funcției de deputat are ca fundament principiul separaţiei puterilor în stat, consacrat în articolul 6 din Constituţie, reprezentând un principiu al ordinii juridice statale *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §40).*

Potrivit acestui principiu, autorităţile statului au datoria de a-şi exercita competenţele în limitele impuse de Constituţie şi de lege, fără implicare în atribuţiile legale ale celorlalte autorităţi *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §41).*

Curtea a menționat că principiul constituțional privind separația puterilor în stat, precum și asigurarea independenței în exercitarea mandatului de parlamentar, au impus reglementarea incompatibilităților ca un instrument juridic de protecție a mandatului de deputat *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §43).*

Curtea a reținut că instituţia incompatibilităţilor reprezintă o garanţie a obiectivităţii şi credibilităţii, care trebuie să caracterizeze exerciţiul unei funcţii publice într-o societate democratică, într-un stat de drept *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §44).*

b) Efectele situației de incompatibilitate a funcției de deputat cu alte funcții

Curtea a menționat că efectul incompatibilității constituie încetarea mandatului de deputat, fie de drept, prin apariţia cauzei de incompatibilitate, fie prin demisia parlamentarului, în cazul în care renunță la mandat *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015[40], §73).*

Curea a reținut că legiuitorul a prevăzut în art.5 alin.(1) din Legea nr.39-XIII din 7 aprilie 1994 demisionarea deputatului care se află în unul din cazurile de incompatibilitate, în termen de 30 de zile de la data validării mandatului *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §74).*

Astfel, Curtea a constatat că stabilirea de către legiuitor a termenului de 30 de zile de la validarea mandatului pentru întreprinderea acțiunilor în vederea înlăturării stării de incompatibilitate constituie o perioadă tranzitorie, în decursul căreia deputatul urmează să opteze pentru una din funcţiile care nu pot fi exercitate concomitent și să acționeze în consecință *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §75).*

[40] Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 24.06.2015 privind interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 şi 100 din Constituţia Republicii Moldova

În aceste condiții, Curtea a reținut că situația de incompatibilitate pentru persoanele nou-alese în funcția de deputat în Parlament apare din momentul validării mandatului de deputat *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §76).*

Totodată, Curtea a distins apariția situației de incompatibilitate și pentru deputații aflați în exercițiul funcției. Astfel, Curtea constată că pentru deputatul care se află în exercițiul funcției și ulterior optează pentru o altă funcție situația de incompatibilitate va apărea din momentul intrării în exercițiul celeilalte funcții *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §77).*

Curtea a reținut că persoana care a fost aleasă în funcţia de deputat şi se află în situația de incompatibilitate, până la expirarea termenului prevăzut de lege pentru încetarea situației de incompatibilitate, va opta între mandatul de deputat şi funcţia care generează incompatibilitatea, demisionând din una dintre funcţii *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §78).*

Astfel, în termen de 30 de zile de la apariţia incompatibilităţii, deputatul va demisiona din funcția incompatibilă cu mandatul, şi viceversa, dacă deputatul decide să rămână în funcţia anterioară, el urmează să demisioneze din funcţia de deputat și să depună cererea de demisie *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §79).*

Curtea a reținut că, în cazul prezentării cererii de demisie din funcția de deputat de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §80).*

Totodată, Curtea a menționat că în cazurile de depunere a cererii de demisie din funcția de deputat Parlamentul urmează să acționeze cu celeritate, pentru a respecta prevederile legale *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §81).*

Curtea a reținut că prin demisie se înţelege manifestarea de voinţă exteriorizată, actul juridic, prin care un demnitar se retrage dintr-o funcţie *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §82).*

Demisia deputatului generează un ansamblu de proceduri, formate din câteva etape consecutive, care presupun un șir de acțiuni întreprinse atât de deputatul aflat în situația de incompatibilitate, cât și de Parlament (Președintele Parlamentului, biroul permanent, comisiile permanente, plenul Parlamentului), Comisia Electorală Centrală, Curtea Constituţională, și este reglementat de actele legislative în domeniu *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §83).*

Totodată, Curtea a reținut că, dacă starea de incompatibilitate continuă să existe la expirarea termenului prevăzut de lege, în cazul inacțiunii deputatului aflat în stare de incompatibilitate, deputatul este considerat demisionat de drept din funcția de deputat *(HCC nr.21 din 24 iunie 2015, §86).*

În acest sens, mandatul de deputat încetează de drept la data expirării termenului de 30 de zile, prevăzut de art. 5 alin. (1) din Legea nr. 39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §87).*

Astfel, Curtea a menționat că toate procedurile legate de incompatibilitățile deputaților urmează să se finalizeze în cadrul celor 30 de zile prevăzute de lege când survine incompatibilitatea, în caz contrar, după termenul de 30 de zile, mandatul deputatului încetează de drept, fără a fi necesare alte condiții de formă *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §88).*

În lumina celor menționate, Curtea a reținut că, în temeiul art.69 alin.(2) din Constituţie, incompatibilitatea este una din cauzele de încetare a mandatului de deputat, fie prin demisia parlamentarului, fie de drept *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015, §89).*

c) Incompatibilitatea funcției de deputat cu funcția de membru al guvernului demisionar

În lumina normelor constituţionale, Curtea a subliniat că la constituirea noului Parlament, în cazul alegerii membrilor în exercițiu ai Guvernului demisionar în funcția de deputat, aceștia pot cumula funcțiile până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern *(HCC nr. 21 din 24 iunie 2015[41], §120).*

[41] Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 24.06.2015 privind interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 şi 100 din Constituţia Republicii Moldova

3.1.4. Dizolvarea Parlamentului

3.1.4.1 Menținerea echilibrului instituțional prin asigurarea continuității exercitării depline a puterii executive în stat

Curtea a menționat că sancţiunea constituţională aplicabilă Parlamentului – dizolvarea – se admite, conform procedurilor prevăzute de Constituţie, în situaţiile când organul legislativ şi reprezentativ suprem nu-şi mai poate exercita atribuţiile şi, astfel, nu mai poate exprima voinţa alegătorilor. Din aceste considerente, în legătură cu disfuncţia survenită, prin dizolvarea Parlamentului şi desfăşurarea alegerilor anticipate, alegătorilor li se oferă posibilitatea de a soluţiona pe cale constituţională conflictul dintre autorităţi *(HCC nr.29 din 24.11.2015*[42]*, §34)*.

Totodată, prerogativa Şefului statului de a dizolva Parlamentul constituie o garanţie constituţională, care permite soluţionarea şi deblocarea unei crize instituţionale *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §35).*

Dreptul discreţionar al Președintelui de a dizolva sau a nu dizolva Parlamentul în cazul neacceptării votului de încredere pentru formarea Guvernului intervine în circumstanțele alin. (2) al art. 85 din Constituție, și anume după expirarea a 45 de zile de la prima solicitare şi respingerea a cel puţin două solicitări de învestitură până la expirarea termenului de 3 luni *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §38).*

Astfel, dreptul discreţionar al Președintelui - de a dizolva sau nu Parlamentul, prevăzut la art. 85 alin. (2) - se transformă într-o obligaţie impusă prin voința legiuitorului constituant la art. 85 alin. (1) *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §39).*

Prin urmare, Curtea a reținut că prin dispoziţiile cuprinse în articolul 85 alin. (1) și alin.(2) din Constituţie se urmărește restrângerea perioadei de criză politică și instituțională și asigurarea funcţionalităţii organelor constituţionale ale statului, iar prin atribuirea dreptului Președintelui de a dizolva Parlamentul se evită obstrucționarea activității unei puteri în stat *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §41).*

Ținând cont de cele menționate mai sus, Curtea a reținut că interdicția de dizolvare a Parlamentului în ultimele 6 luni de mandat al Președintelui Republicii Moldova, de la alin. (4) al art. 85 din Constituție, trebuie să funcționeze, alături de celelalte prevederi constituționale de la același articol, în calitate de mecanism de echilibrare a puterilor, și nu în scopul de a genera sau perpetua o criză instituțională sau conflict între puteri *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §42).*

Astfel, Curtea a relevat că imperativul obligaţiei dizolvării Parlamentului după 3 luni derivă din faptul că, spre deosebire de exercitarea interimatului funcţiei de Preşedinte al ţării, unde preşedintele interimar exercită aceleaşi atribuţii ca şi preşedintele titular, mandatul Guvernului interimar este restrâns la funcţii ce ţin de „*administrarea treburilor publice*” *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §44).*

Curtea a subliniat că permanentizarea unei guvernări interimare, prin definiţie, este contrară spiritului Constituţiei şi reprezintă un pericol pentru democraţia parlamentară *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §48).*

Punând în balanţă prevederea constituțională care dispune dizolvarea Parlamentului în cazul eşuării formării Guvernului în termen de 3 luni (alin. (1) art. 85 din Constituție) şi cea care interzice dizolvarea Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui (alin. (4) art.85 din Constituție), precum și pornind de la interpretarea funcţională a normelor constituționale, Curtea a statuat că are prioritate dispoziţia ce permite restabilirea funcţionalităţii depline a Guvernului *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §51).*

[42] Hotărârea Curții Constituționale nr. 29 din 24.11.2015 *pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului)*

3.1.4.2. Raţiunea normei constituţionale privind restricţia dizolvării Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui Republicii Moldova

Curtea a reţinut că interdicţia dizolvării Parlamentului în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui, în cazul eşuării formării Guvernului, este caracteristică regimurilor în care Preşedintele ţării este ales prin vot universal şi este improprie regimurilor parlamentare în care Preşedintele este ales de către Parlament. Această interdicţie nu are nici o justificare funcţională în situaţia în care Preşedintele ţării este ales de către Parlament, deoarece aceste sufragii în mod evident nu se pot suprapune *(HCC nr.29 din 24.11.2015[43], §60).*

Mai mult, Curtea a reamintit că în oricare din cazuri - dizolvarea Parlamentului după eșuarea formării Guvernului timp de 3 luni sau după expirarea mandatului prezidențial - Președintele își va exercita în continuare mandatul său până la alegerea de către noul Parlament a următorului șef de stat *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §61).*

Astfel, Curtea a constatat că în oricare dintre cazurile menționate urmează să fie respectată aceeași consecutivitate a procedurilor, iar dizolvarea Parlamentului după ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui nu reprezintă decât o amânare a unui fapt care se va produce cu certitudine și favorizează doar întârzierea procesului de formare ulterioară a unui nou Guvern și restabilirea competențelor depline ale executivului *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §62).*

În lumina celor menționate mai sus, Curtea a reținut că limitarea temporală de dizolvare a Parlamentului de la alin.(4) al articolului 85 nu este aplicabilă în situaţia în care Parlamentul nu a învestit un Guvern în termen de 3 luni *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §63).*

Din aceste considerente, Parlamentul urmează a fi dizolvat în cazul eşuării formării Guvernului în termen de 3 luni, chiar dacă această perioadă se circumscrie în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui Republicii Moldova *(HCC nr.29 din 24.11.2015, §64).*

3.2. Preşedintele Republicii Moldova

3.2.1. Colaborarea Preşedintelui cu Parlamentul în procesul de formare a Guvernului

3.2.1.1. Desemnarea candidatului la funcţia de Prim-ministru

Din logica construcţiei constituţionale a statelor de drept, şefii de stat nu exprimă o voinţă de natură politică, deoarece aceasta s-ar confunda inevitabil cu voinţa subiectivă, prin urmare discreţionară, a titularului funcţiei respective *(HCC nr. 32 din 29.12.2015[44], §80).*

Curtea a reţinut că din dispoziţiile articolului 98 din Constituţie rezultă că Preşedintele este obligat să colaboreze cu Parlamentul în ceea ce priveşte numirea Guvernului, ambele autorităţi publice având rolul lor constituţional în derularea procedurilor de numire a Guvernului *(HCC nr.32 din 29.12.2015, §82).*

Curtea constată că articolul 98 alin. (1) din Constituţie prevede atribuţia exclusivă a Preşedintelui republicii de a desemna un candidat pentru funcţia de Prim-ministru. În acelaşi timp, Curtea a reţinut că, deşi este exclusivă, atribuţia de desemnare nu poate fi însă discreţionară, deoarece Preşedintele va desemna un candidat pentru funcţia de premier numai în urma consultării fracţiunilor parlamentare *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §84).*

De asemenea, Curtea a reţinut că textul constituţional nu prevede, după desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru, dreptul Preşedintelui republicii de a exprima rezerve faţă de echipa guvernamentală acceptată de Parlament sau faţă de programul de guvernare. Astfel, din momentul în care a desemnat candidatul pentru funcţia de Prim-ministru,

---

[43] Hotărârea Curții Constituționale nr. 29 din 24.11.2015 *pentru interpretarea articolului 85 alin. (1) și alin. (4) din Constituţia Republicii Moldova (dizolvarea Parlamentului)*

[44] Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 *pentru controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru*

Preşedintele republicii nu mai are nici o responsabilitate, fie politică, fie juridică, faţă de modul în care această persoană obţine susţinerea majorităţii parlamentare *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §85).*

Din momentul în care este desemnat de Preşedintele Republicii, candidatul pentru funcţia de Prim-ministru are latitudinea de a include orice persoană în lista membrilor Guvernului, pe care o va înainta Parlamentului. Este un drept discreţionar al candidatului pentru funcţia de Prim-ministru, pe care acesta şi-l poate exercita, asumându-şi, însă, răspunderea pentru eşecul respingerii sale în plenul Parlamentului, inclusiv a programului de guvernare, deoarece lista membrilor Guvernului este susţinută în bloc, iar Parlamentul se va pronunţa prin vot asupra listei integral, şi nu a persoanelor înscrise în listă *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §86).*

Dacă programul şi lista membrilor Guvernului sunt acceptate de Parlament, se deschide procedura de numire a Guvernului, în care Preşedintele republicii îşi ia rolul activ, dar unul formal şi strict protocolar, care se rezumă la emiterea Decretului şi la primirea jurământului de credinţă *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §87).*

Aşadar, în procedura de formare şi învestire a Guvernului esenţial este votul Parlamentului. Guvernul va răspunde politic doar în faţa Parlamentului, care îl poate demite *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §88).*

În baza raţionamentelor menţionate, analizând ponderea fiecăreia dintre cele două autorităţi publice în procedura de formare a Guvernului, Curtea constată că rolul Parlamentului este unul decisiv în raport cu rolul Preşedintelui Republicii. Această diferenţă de pondere se datorează esenței parlamentare a formei de guvernământ *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §89).*

3.2.1.2. Consultarea fracţiunilor parlamentare

Curtea a reținut că scopul consultărilor este de a identifica sprijinul politic al deputaților pentru a anumită persoană, capabilă să formeze un Guvern care să se bucure de încrederea Parlamentului. Ceea ce contează în aceste consultări este obţinerea susţinerii politice pentru persoana ce ar putea fi desemnată în calitate de candidat pentru funcţia de Prim-ministru. Anume în această cheie trebuie interpretată consultarea la care recurge şeful statului *(HCC nr. 32 din 29.12.2015*[45]*, §91).*

În acelaşi scop, Preşedintele poate veni la consultări cu o propunere proprie, care ar putea să fie acceptată. Este, însă, la fel posibil ca în cadrul acestor consultări politice candidatul propus de către Preşedinte pentru funcţia de Prim-ministru să nu fie agreat de partenerii de consultare ai acestuia *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §92).*

În acest context, Curtea a reținut că Preşedintele nu îşi poate subordona partenerii de dialog politic pe care îi consultă. În acest rol, Preşedintele Republicii acţionează doar în calitate de reprezentant al statului, căruia îi revine dreptul şi responsabilitatea de a găsi o cale a dialogului şi a evaluării voinţei şi capacităţii deputaţilor consultaţi de a susţine din punct de vedere parlamentar pe un anumit candidat *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §93).*

Desemnând, în urma consultărilor la care se face referinţă în articolul 98 din Constituţie, candidatul pentru funcţia de Prim-ministru, Preşedintele Republicii trebuie să facă dovada imparţialităţii şi neutralităţii sale politice, echidistanţei sale faţă de toate grupurile parlamentare. Preşedintele nu are dreptul constituţional de a se suprapune grupurilor parlamentare *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §94).*

În acelaşi timp, Preşedintelui nu i se poate nega dreptul de a evalua calităţile, competenţa, experienţa şi, în fond, capacitatea unei persoane, implicate politic sau nu, să conducă Guvernul şi să-şi atragă sprijinul politic al majorităţii parlamentare, care îl va susţine pe întreaga durată a legislaturii, dar nu are un suport constituţional să-şi impună propriul candidat. Astfel,

[45] Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 *pentru controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru*

Preşedintele intervine exclusiv ca reprezentant al statului, pentru a stabili şi formaliza prin însemnătatea şi solemnitatea funcţiei sale şi pentru a menţine cu autoritatea puterii sale echilibrul între Parlament şi un posibil viitor Guvern *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §95).*

3.2.1.3. Consultarea deputaţilor independenţi sau neafiliaţi

Curtea a subliniat că, în virtutea mandatului reprezentativ, deputatul, odată intrat în exerciţiul mandatului, nu mai are obligaţia legală de a-şi susţine partidul sau deciziile fracţiunii sale în cadrul forului legislativ *(HCC nr. 32 din 29.12.2015[46], §103).*

Astfel, prin prisma principiilor constituţionale care resping orice formă de mandat imperativ, deputatului nu-i este interzisă schimbarea opţiunii şi afilierii politice *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §104).*

În acelaşi timp, Curtea a reținut că un principiu fundamental al procedurii parlamentare, care este rareori menționat în mod explicit în constituțiile naționale, dar care poate fi dedus pe calea interpretării, este egalitatea dintre reprezentanții în Parlament *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §105).*

De asemenea, Curtea a reținut că prin procesul consultării urmează să se asigure dialogul cu toate partidele politice parlamentare, pentru că doar partidele politice pot asigura echilibrul şi stabilitatea politică *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §106).*

Urmând aceste raţionamente, dar şi ţinând cont de principiile enunțate în jurisprudența sa anterioară, Curtea a reținut că, pentru realizarea atribuţiei sale constituţionale de a propune candidatul pentru funcţia de Prim-ministru, Preşedintele Republicii Moldova, care este alesul majorităţii parlamentare, trebuie să-şi asigure, prin consultarea fracţiunilor parlamentare, atât susţinerea majorităţii parlamentare, cât şi posibila cooperare constructivă a minorităţii aflate în opoziţie *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §107).*

Prin urmare**,** în sens constituţional, noţiunea de „consultare a fracţiunilor parlamentare" acoperă grupurile deputaților neafiliați, care își propun înfăptuirea unor obiective programatice comune şi au vocaţia de a determina sau influenţa cursul evenimentelor social-politice *(HCC nr.32 din 29.12.2015, §108).*

3.2.1.4. Respectarea principiului majorităţii parlamentare

Principul de bază al democraţiei este cel al majorităţii. Decizia este luată de către aceasta şi de către cei care reprezintă o majoritate a alegătorilor, indiferent din câte partide este formată această majoritate sau dacă există un partid mai mare (însă minoritar) decât fiecare dintre partidele care alcătuiesc majoritatea în parte. Ignorarea voinţei majorităţii este caracteristica dictaturii *(HCC nr. 32 din 29.12.2015[47], §110).*

Curtea a constatat că din prevederile alin.(3) al articolului 98 din Constituţie rezultă necesitatea identificării majorităţii parlamentare *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §112).*

Este foarte limpede că doar majoritatea parlamentară poate acorda încredere Prim-ministrului, programului său şi doar ea poate învesti Guvernul. De aici şi rolul consultărilor *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §113).*

În această chestiune, Curtea Constituţională s-a pronunţat anterior, statuând că: „prin sintagma „majoritatea parlamentară" se înţelege majoritatea absolută a deputaţilor aleşi în Parlament, care, în baza dispoziţiilor constituţionale, pot acorda vot de încredere Guvernului şi

[46] Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 *pentru controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru*

[47] Hotărârea Curții Constituționale nr.32 din 29.12.2015 *pentru controlul constituționalității Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru*

Prim-ministrului, desemnat de Preşedintele republicii" (Hotărârea nr. 21 din 2 iulie 1998) *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §114).*

Astfel, ţinând cont de prevederile alineatului (3) al articolului 98, este vorba de jumătate plus unu din numărul total de deputaţi aleşi în Parlament *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §115).*

Urmând aceste raţionamente, trebuie desemnată Prim-ministru doar persoana propusă de partidul sau coaliţia care deţine majoritatea parlamentară, indiferent cine este această persoană: un independent, liderul unui partid mai mic, liderul unui partid mai mare sau alt membru. Şi indiferent dacă persoana provine din partidul cu cel mai mare număr de parlamentari (dacă partidul cu cel mai mare număr de parlamentari nu deţine majoritatea absolută în Parlament). Aceasta este procedura constituţională de desemnare şi democratică *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §116).*

Prin urmare, interpretarea în sensul existenţei unui drept discreţionar al Preşedintelui de desemnare a candidatului pentru funcţia de Prim-ministru este lipsită de logică juridică şi implică o reducere la absurd, deoarece Preşedintele nu poate impune Parlamentului o anumită opţiune cu privire la persoana care va ocupa funcţia de Prim-ministru, acest fapt fiind de natură să creeze premisele unor conflicte instituţionale artificiale *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §117).*

Pentru considerentele expuse, Curtea a reținut că nu există deci nici un motiv constituţional şi democratic pentru ca Preşedintele să nu desemneze în calitate de candidat pentru funcţia de Prim-ministru persoana care dispune de sprijinul majorității parlamentare, fie ea adversă Preşedintelui *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §118).*

În acest context, Curtea a reținut că atunci când nici un partid nu deţine în Parlament o majoritate absolută, Preşedintele trebuie să consulte deputații nu doar *pro forma*, ci să desemneze candidatul susţinut de majoritate, chiar dacă partidul agreat de Preşedinte nu face parte din majoritate *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §119).*

Astfel, Preşedintele desemnează pentru funcţia de Prim-ministru candidatul care îndeplineşte condiţiile de desemnare şi de numire şi care se bucură de sprijinul majorităţii parlamentare *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §120).*

Curtea a considerat important să sublinieze necesitatea constituirii în mod transparent a majorității parlamentare, pentru ca alegătorul să poată identifica actorii politici cărora le revine responsabilitatea politică pentru actul de guvernare. Din aceste considerente, majoritatea parlamentară urmează a fi formalizată, nu doar declarată, cu indicarea deputaţilor care o constituie, cu specificarea disponibilităţii de a susţine o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru şi cu notificarea oficială în adresa Preşedintelui Republicii Moldova *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §128).*

Astfel, în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Preşedintele Republicii Moldova urmează să desemneze candidatul susținut de această majoritate *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §130).*

Doar în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută, Preşedintele Republicii Moldova are obligaţia**,** după consultarea fracţiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcţia de Prim-ministru, chiar dacă fracţiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Preşedintelui *(HCC nr. 32 din 29.12.2015, §131).*

3.2.2. Competența Preşedintelui Republicii Moldova în problemele cetățeniei

Ținând cont de natura şi statutul funcţiei de Preşedinte al Republicii, competenţele acestuia în domeniul cetăţeniei se referă la problemele ce implică exercitarea dreptului suveran şi discreţionar al statului la atribuirea cetăţeniei, precum naturalizarea şi redobândirea, cazuri în

care cetăţenia Republicii Moldova se acordă prin decret al Preşedintelui *(HCC nr.24 din 06.10.2015*[48]*, §69).*

Curtea a subliniat că în cazul naşterii, recunoaşterii și înfierii doar se confirmă, în baza documentelor justificative şi a unor proceduri administrative simplificate, faptul apartenenţei persoanei la cetăţenia Republicii Moldova, nefiind necesară emiterea unui decret de către Preşedinte *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §70).*

Art. 10 din Legea cetățeniei prevede cinci temeiuri de dobândire a cetățeniei, și anume: a) naştere; b) recunoaştere; c) înfiere; d) redobândire; e) naturalizare *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §50).*

Curtea a reținut că dobândirea cetăţeniei Republicii Moldova prin recunoaştere face parte din categoria modurilor prin care persoanei i se identifică calitatea de cetăţean în baza actelor de stare civilă *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §56).*

Dobândirea cetăţeniei prin recunoaştere, spre deosebire de dobândirea cetăţeniei prin redobândire, reprezintă restabilirea cetăţeniei pe care persoana a deţinut-o și pe care, din circumstanţe neimputabile, a pierdut-o, fără o solicitare personală şi fără emiterea unui act administrativ în acest sens. Acest mod de dobândire a cetăţeniei mai este numit prin reintegrare sau prin repatriere *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §59).*

Astfel, esenţa instituţiei recunoașterii cetăţeniei constă în faptul că statul poate să restabilească cetăţenia persoanelor care au avut vocaţia să o aibă în virtutea unor circumstanţe politico-juridice sau care au pierdut-o ca urmare a unor evenimente istorice (modificarea hotarelor statului, deportări ş.a.) *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §60).*

Curtea a reținut că prin acest mod de dobândire a cetăţeniei doar se restabilește un adevăr istoric, constatat anterior prin emiterea de către autorităţi a certificatului de naştere al persoanei *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §61).*

Potrivit art.28 litera b) din Legea cetăţeniei, Ministerului Tehnologiei Informației și Comunicațiilor (în continuare – MTIC) îi revine competența de a „examina cereri privind dobândirea cetăţeniei prin recunoaştere” *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §62).*

Curtea a reținut că MTIC a fost împuternicit, prin lege organică, cu o atribuție de ordin tehnic, sub aspect procedural *decizia ministerului nu este altceva decât o constatare a faptului* că persoana poate fi recunoscută în calitate de cetăţean al Republicii Moldova în baza actelor justificative *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §63).*

MTIC are competența de a controla veridicitatea actelor prezentate privind calitatea anterioară de cetăţean al persoanei, emiterea unui aviz în acest sens şi eliberarea actelor ce atestă cetăţenia persoanei. În acest sens, și termenul „recunoaştere” semnifică acţiunea de a confirma, a valida sau a identifica un fapt cunoscut mai înainte *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §64).*

Astfel, acțiunile întreprinse de MTIC nu echivalează cu soluționarea în fond a cererii de acordare a cetățeniei *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §65).*

Curtea a reținut că, în speța examinată, MTIC doar constată un fapt în baza actelor justificative, neavând discreţia de a acorda sau nu cetățenia în cazul întrunirii tuturor condiţiilor prevăzute de lege, şi, prin urmare, nu încalcă atribuţiile Preşedintelui Republicii Moldova în domeniul cetățeniei, prevăzute de art. 88 lit. c) din Constituție *(HCC nr.24 din 06.10.2015, §71).*

[48] Hotărârea Curții Constituționale nr.24 din 06.10.2015 privind controlul constituţionalităţii *articolului 28 lit. b) din Legea cetăţeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000*

3.3. Legiferarea

3.3.1. Efectele juridice ale actelor Parlamentului de numire în funcție

Curtea a reținut că actul „desemnării/numirii în funcţie”, în sens constituţional, este un act consumat şi, prin urmare, nu este susceptibil de abrogare, cu excepţia constatării de către Curtea Constituţională, în cadrul controlului constituţionalităţii, a unor vicii fundamentale care afectează însăşi validitatea actului (temeiuri de nulitate absolută) *(HCC nr.30 din 08.12.2015*[49]*, §51).*

În jurisprudența sa anterioară Curtea a reținut că actul odată consumat nu poate fi anulat. O procedură de anulare a unor acte consumate nu este şi nici nu poate fi prevăzută, deoarece ar distorsiona ordinea juridică şi ar compromite autoritatea legislativă a statului, ar afecta securitatea raporturilor juridice şi chiar securitatea naţională, dacă s-ar admite posibilitatea revenirii, după o perioadă de timp, la actele consumate, reieşind din interese politice sau personale de moment *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §52).*

Astfel, Curtea a menționat că în cazurile în care un act individual trezește dubii în privința legalității sale, fiind totodată susceptibil de controlul constituționalității, autoritatea competentă urmează să se abțină de la anularea acestuia și să apeleze la pârghiile legitime prevăzute de Constituție *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §53).*

Curtea a subliniat că, odată consumată numirea în funcţie, încetarea atribuţiilor persoanei desemnate nu poate avea loc decât prin procedeul demiterii/demisiei din funcţie, în ordinea stabilită de lege. În caz contrar, actul de abrogare ar genera anularea abuzivă a tuturor deciziilor persoanelor destituite și a drepturilor acestora, inclusiv salariale, obținute în virtutea exercitării funcțiilor, fapt absolut inadmisibil, care vine într-o contradicție evidentă cu principiile care guvernează statul de drept și instituțiile acestuia *(HCC nr.30 din 08.12.2015, §54).*

3.3.2. Principiul legalității în legea penală

Curtea a menționat că principiul legalității normei penale, în sensul *nulum crimen sine lege,* pune în sarcina legiuitorului două obligaţii: 1) să prevadă într-un text de lege faptele considerate infracţiuni şi sancţiunile aferente (*lex scripta*); 2) să redacteze textul legii cu claritate (*lex certa*) *(HCC nr. 25 din 13.10.2015*[50]*, §34).*

În același timp, pornind de la faptul că legea penală este o *lex stricta*, trebuie de evidenţiat că aceasta nu poate să abunde în texte incriminatoare sau explicative. Spre deosebire de alte legi, legea penală trebuie interpretată prin aplicarea coroborată a interpretării gramaticale cu cea teleologică, care își propune lămurirea înţelesului normei juridice pornind de la finalitatea acesteia *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §38).*

În pofida exactităţii sale, dreptul penal, exprimat printr-o *lex certa*, este o ramură de drept sensibilă anume din cauza excesului de text normativ necesar a fi supus interpretării (îndeosebi în cazul obiectului juridic, fie al laturii subiective a componenţei de infracţiune), inclusiv în baza normelor de trimitere sau de blanchetă *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §39).*

Principiul legalităţii, în sens formal, stabileşte în principal raporturile între norme şi actele de aplicabilitate a acestora, trebuind astfel să se deosebească normele de regulile ce vizează aplicabilitatea lor *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §40).*

---

[49] Hotărârea Curţii Constituţionale nr.30 din 08.12.2015 *privind controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 pentru abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică*

[50] Hotărârea Curții Constituționale nr.25 din 13.10.2015 *pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora*

3.3.3. Adoptarea legilor prin procedura angajării răspunderii Guvernului

Curtea a menționat că, potrivit articolului 60 alineatul (1) din Constituţie, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului *(HCC nr. 11 din 13.05.2015*[51]*, §42).*

În același timp, prin articolele 106^1 şi 106^2 din Constituţie, legiuitorul constituant a învestit și Guvernul cu atribuţii de legiferare. Astfel, dacă articolul 106^1 din Constituţie reglementează instituţia angajării răspunderii Guvernului în faţa Parlamentului asupra unui program, unei declaraţii de politică generală sau unui proiect de lege, atunci articolul 106^2 instituie procedura delegării legislative *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §44).*

Astfel, Legea Fundamentală a instituit 3 modalităţi de legiferare: una firească, uzuală, şi care, potrivit articolului 60 din Constituţie, aparţine Parlamentului şi două excepţionale, aflate la dispoziţia Guvernului, care îi permit să intre în sfera de reglementare primară a relaţiilor sociale – fie prin angajarea răspunderii în faţa Parlamentului (art. 106^1), fie prin emiterea de ordonanţe (art. 106^2) *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §46).*

Curtea a menționat că, în temeiul articolului 106^1 alin. (1) din Constituție, Guvernul își poate angaja răspunderea în faţa Parlamentului asupra unui program, unei declaraţii de politică generală sau unui proiect de lege. La fel, norma constituțională stabilește că Guvernul este demis dacă moţiunea de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declaraţiei de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condiţiile articolului 106 (cu votul majorității deputaților). Dacă Guvernul nu a fost demis, proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declaraţia de politică generală devine obligatorie pentru Guvern *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §47).*

Curtea a reținut că angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege reprezintă o modalitate legislativă indirectă de adoptare a unei legi *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §50).*

Curtea a menționat că, deși legiuitorul constituant a împuternicit Guvernul cu atribuţii de legiferare, dispoziţiile articolului 106^1 din Constituţie nu pot fi interpretate în sensul în care ar permite Guvernului substituirea Parlamentului oricând și în orice condiții *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §52).*

Astfel, Curtea a subliniat că, deși la prima vedere posibilitatea angajării răspunderii nu este supusă niciunei condiţii, oportunitatea şi conţinutul iniţiativei rămânând teoretic la aprecierea exclusivă a Guvernului, *acest lucru nu poate fi absolut (HCC nr. 11 din 13.05.2015, §53).*

Curtea a reținut că angajarea răspunderii Guvernului, fiind o procedură care operează *in extremis,* atunci când vizează un proiect de lege, trebuie ca acesta, prin obiectul reglementării, să conțină prevederi ce se circumscriu clar doar la un singur domeniu *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §55).*

Curtea a menționat că Parlamentul este şi rămâne unica autoritate legiuitoare, chiar şi în cazul angajării răspunderii de către Guvern. Or, prevederile articolului 106^1 din Constituţie reglementează expres o excepţie de la regula instituită prin dispoziţiile constituţionale ale articolului 60, aceasta nefiind de natură a înlătura Parlamentul de la îndeplinirea rolului său, întrucât procedura asumării răspunderii de către Guvern se derulează în faţa Parlamentului şi se desfăşoară sub supravegherea şi controlul forului legislativ suprem, care are la îndemână, în virtutea prevederilor constituţionale, dreptul de a demite Guvernul prin iniţierea şi dezbaterea unei moţiuni de cenzură *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §56).*

Acceptarea ideii potrivit căreia Guvernul îşi poate angaja răspunderea asupra unui proiect de lege în mod discreţionar, oricând şi în orice condiţii ar echivala cu transformarea acestei

[51] Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 13.05.2015 *pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Guvernului privind angajarea răspunderii asupra unor proiecte de legi şi a legilor adoptate prin angajarea răspunderii*

autorităţi în autoritate publică legiuitoare, concurentă cu Parlamentul *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §57).*

Astfel, Curtea a menționat că eludarea principiilor şi criteriilor enunţate la angajarea răspunderii de către Guvern poate determina încălcarea normelor constituţionale *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §58).*

Astfel, în lipsa unei reglementări legale detaliate, Curtea cu discernământ, în fiecare caz individual, va verifica respectarea principiilor enunțate în jurisprudența sa la angajarea răspunderii de către Guvern asupra unui proiect de lege *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §60).*

3.4. Guvernul

3.4.1. Efectele juridice ale demisiei Prim-ministrului

În sensul articolului 101 alin. (3) din Constituţie, demisia Prim-ministrului şi, respectiv, a întregului Guvern intră în vigoare în momentul comunicării acesteia: în cazul cererii scrise adresate Parlamentului – în momentul depunerii, iar în cazul anunţului public – în momentul emiterii. Demisia Prim-ministrului antrenează de drept demisia Guvernului, fără îndeplinirea nici unei alte condiţii de formă sau procedură. Parlamentul ia act de demisia Prim-ministrului şi, respectiv, a întregului Guvern. Decizia Parlamentului, prin care se ia act de demisia Prim-ministrului şi, respectiv, a întregului Guvern, nu influenţează actul demisiei, procesul de formare a noului Guvern, precum şi termenele constituţionale inerente acestui proces *(HCC nr. 16 din 17.06.2015[52], dispozitiv).*

În sensul articolului 101 alin. (2) din Constituţie, Preşedintele are obligaţia constituţională de a numi un Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern în cazul imposibilităţii definitive a exercitării funcţiei de către Prim-ministrul demisionar. Imposibilitatea definitivă a exercitării funcţiei de Prim-ministru semnifică situaţia generată de orice circumstanţă care împiedică continuarea exercitării funcţiei, alta decât decesul, inclusiv refuzul expres al Prim-ministrului demisionar de a continua exercitarea funcţiei până la formarea noului Guvern *(HCC nr. 16 din 17.06.2015, dispozitiv).*

În sensul articolului 85 din Constituţie, termenul-limită de formare a Guvernului este de trei luni, inclusiv în cazul demisiei Prim-ministrului în condiţiile articolului 101 alin. (3) din Constituţie, şi începe să curgă din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv *(HCC nr. 16 din 17.06.2015, dispozitiv).*

În sensul articolelor 101 alin. (3) şi 103 alin. (2) din Constituţie, din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv, Guvernul îndeplineşte numai funcţiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern *(HCC nr. 16 din 17.06.2015, dispozitiv).*

3.4.2. Abilitarea Guvernului cu competențe de a reglementa circulația substanţelor narcotice sau psihotrope

Curtea a reţinut că prin legea penală legiuitorul poate abilita executivul cu reglementarea unor aspecte normative care interferează cu norma penală primară. În acest sens, este necesar ca din abilitare să poată fi delimitate posibilele fapte, care fac obiectul incriminării, după regulile interpretării juridice *(HCC nr. 25 din 13.10.2015[53], §§44, 45).*

---

[52] Hotărârea nr. 16 din 17.06.2015 pentru interpretarea articolului 101 alin. (2) şi (3) din Constituţie *(etapa la care demisia Prim-ministrului produce efecte juridice)*

[53] Hotărârea Curții Constituționale nr.25 din 13.10.2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi ale *Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora*

Curtea a reţinut că legea penală incriminează circulaţia ilegală a substanţelor narcotice şi psihotrope. Potrivit articolului 134[1] alin.(4) din Codul penal: „*Listele substanţelor narcotice, psihotrope şi precursorilor se aprobă de Guvern”.* Totodată, prin Hotărârea Guvernului nr.79 din 23 ianuarie 2006 a fost aprobată lista substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe, depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §§52, 53).*

Curtea a menționat că cantitatea substanțelor narcotice și psihotrope constituie un criteriu în distingerea circulației legale de cea ilegală și contribuie la calificarea infracțiunilor *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §57).*

Curtea a constatat că prin Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 a fost aprobată atât lista substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe, depistate în trafic ilicit, cât și cantitatea acestora *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §59).*

Astfel, Curtea a menţionat că prin conținutul sintagmei „*listele substanţelor”*, cuprinsă la articolul 134[1] alin. (4) din Codul penal, urmează a se înțelege competența Guvernului de a reglementa atât categoriile substanțelor narcotice și psihotrope, cât și cantitățile acestora. Aprobarea doar a listei acestor substanțe, fără o reglementare cantitativă, ar lipsi de esență întreaga hotărâre a Guvernului, care ar fi, astfel, inaplicabilă *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §61).*

De asemenea, Curtea a reținut că și noţiunea de „cantitate” a substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin substanţe narcotice sau psihotrope, în înţelesul art. 134[1] alin. (5) din Codul penal şi al articolelor din partea specială a legii penale, trebuie interpretată sistemic, inclusiv prin coroborare cu prevederile Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §62).*

Cu referire la art. 134[1] alin. (4) din Codul penal, existenţa dispoziţiilor de blanchetă în normele penale constituie o expresie a procesului obiectiv de reglementare normativă, fiind o modalitate specială de formulare a reglementărilor juridico-penale *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §63).*

Având în vedere faptul că domeniul supus examinării se află în permanentă evoluție și vizează nu doar reglementările în materia dreptului penal, dar și cele privind ocrotirea sănătății publice, legislativul poate delega executivului competența de a reglementa, prin acte subordonate legii, lista substanţelor narcotice, psihotrope și cantitatea acestora *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §65).*

Totodată, ținând cont de faptul că procesul legislativ implică mai multe etape de durată, rațiunea stabilirii competenței Guvernului rezultă și din necesitatea intervenţiei prompte în cadrul normativ în vederea reglementării acestui domeniu în cazul apariției de noi substanțe cu efecte similare *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §66).*

Curtea a reținut, cantitatea substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care le conţin formează un element structural *sine qua non* al listei acestora, fapt pentru care Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 nu este contrară articolelor 72 alin.(3) lit. n) și 102 din Constituție *(HCC nr. 25 din 13.10.2015, §69).*

3.5. Autoritatea judecătorească

3.5.1. Lipsa de competență a instanțelor judecătorești în aplicarea sancțiunilor disciplinare

Aplicarea sancțiunii disciplinare nu constituie atributul instanței judecătorești, aplicarea sancțiunilor disciplinare constituie atributul angajatorului/organului disciplinar, care dispun de prerogative disciplinare, având competența de a individualiza sancțiunea disciplinară aplicabilă în raport cu gravitatea abaterii disciplinare, cu luarea în considerare a împrejurărilor în care a fost

comisă fapta, a gradului de vinovăție, a consecințelor abaterii disciplinare *(HCC nr.13 din 15.05.2015*[54]*, §85).*

Sancțiunile disciplinare constituie mijloace de constrângere prevăzute de lege în scopul apărării ordinii disciplinare, dezvoltării spiritului de răspundere pentru îndeplinirea conștiincioasă a îndatoririlor de serviciu, respectării normelor de comportare și prevenirii producerii unor acte de indisciplină *(HCC nr.13 din 15.05.2015, §86).*

Soluționarea cauzelor disciplinare de către organe nejudiciare, cu utilizarea de către legiuitor a termenului de „jurisdicție profesională" ca atribuție a acestora, nu constituie o încălcare a articolului 114 din Constituție *(HCC nr.13 din 15.05.2015, §87).*

Potrivit cadrului legal existent, actul de aplicare a unei sancțiuni disciplinare nu este exclus de la controlul judecătoresc. La sesizarea părții interesate, instanța de judecată urmează să se pronunţe asupra legalității sancțiunii aplicate *(HCC nr.13 din 15.05.2015, §91).*

Curtea Europeană a menționat că regimul acțiunilor disciplinare este variat și nu implică în mod sistemic drepturi cu caracter civil, în sensul Convenției Europene. Jurisprudența Curții Europene, în general, nu leagă acțiunea disciplinară de domeniul de aplicare al art. 6 decât în funcție de caracterul determinant pe care decizia este susceptibilă să-l aibă asupra exercițiului profesional *(HCC nr.13 din 15.05.2015, §92).*

3.5.2. Puterea lucrului judecat

Curtea a reținut că orice hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă dispune de puterea lucrului judecat și implică respectul pentru principiul *res judicata*. Astfel, Curtea nu poate să se pronunţe asupra temeiniciei probelor administrate în procesele judiciare, respectiv nu poate revizui hotărârile judiciare irevocabile. A proceda altfel ar însemna substituirea de către Curtea Constituţională a instanţelor judecătoreşti *(HCC nr. 3 din 20.01.2015, §62).*

Curtea a menţionat că executarea hotărârilor judecătoreşti este ultima etapă a procesului judiciar, în cadrul căreia se realizează anumite acţiuni procesuale, prevăzute de legislaţia procedurală, ce ţin de executare *(HCC nr. 3 din 20.01.2015, §63).*

Potrivit art. 120 din Constituţie, este obligatorie respectarea sentinţelor și a altor hotărâri definitive ale instanţelor judecătoreşti, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentinţelor și a altor hotărâri judecătoreşti definitive *(HCC nr.3 din 20.01.2015, §60).*

În context, întru executarea hotărârii judecătoreşti[55], Parlamentul a adoptat Hotărârea nr. 169 din 21 iulie 2014 privind eliberarea din funcţie a directorului general al Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică *(HCC nr.3 din 20.01.2015, §9).*

Eliberarea din funcţia de director general al Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică poate fi dispusă numai de către autoritatea care l-a numit, şi anume Parlamentul. Astfel, în acest sens competenţa Parlamentului, conferită prin lege, nu este una discreţionară *(HCC nr.3 din 20.01.2015, §66).*

Prin urmare, hotărârea instanţei de judecată ce se referă la sancţionarea directorului general al Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică, având puterea lucrului judecat, a fost executată de către Parlament în condiţiile legii *(HCC nr.3 din 20.01.2015, §67).*

---

[54] Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 15.05.2015 *pentru controlul constituționalității Legii nr. 261 din 01.11.2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova*

[55] Prin care directorul general al Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică a fost sancţionat cu privarea de dreptul de a ocupa funcţii publice pe un termen de un an.

În acest sens, Parlamentul, adoptând Hotărârea nr. 169 din 21 iulie 2014, și-a exercitat atribuţiile în conformitate cu prevederile constituţionale şi legale *(HCC nr.3 din 20.01.2015, §68).*

3.6. Curtea Constituţională

3.6.1. Garanţiile privind asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale

Avizul nr.1 (2001) al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni referitor la standardele privind independența puterii judecătorești și inamovibilitatea judecătorilor prevede, în concluziile sale, că remunerarea judecătorilor trebuie să fie corespunzătoare cu rolul și responsabilitățile acestora și trebuie să asigure în mod adecvat plata concediilor medicale și a pensiei. Ea trebuie protejată prin prevederi legale specifice împotriva diminuărilor și trebuie să existe prevederi privind mărirea salariilor în raport cu creșterea prețurilor *(HCC nr.20 din 23.06.2015*[56]*, §47).*

Deși Curtea Constituțională nu face parte din sistemul judecătoresc, statutul și competențele acesteia fac aplicabile principiile independenței judecătorești *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §48).*

Curtea a reținut că garanțiile materiale ale judecătorilor reprezintă una din componentele de bază ale independenţei lor, fiind o contrabalanţă la restricţiile, interdicţiile şi responsabilităţile impuse lor de către societate *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §50).*

Potrivit alin. (1) al art. 32 din Legea nr.544-XIII cu privire la statutul judecătorului: „Judecătorul care a atins vârsta de 50 de ani şi are o vechime în muncă de cel puţin 20 de ani, dintre care cel puţin 12 ani și 6 luni a activat în funcţia de judecător, are dreptul la pensie pentru vechime în muncă în proporţie de 55% din salariul mediu lunar, iar pentru fiecare an complet de muncă peste vechimea de 20 de ani – de 3%, dar în total nu mai mult de 80% din salariul mediu lunar. Pensia judecătorului se recalculează ținându-se cont de mărimea salariului lunar al judecătorului în exerciţiu.” *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §56).*

Coroborând prevederile Legii cu privire la Curtea Constituţională cu prevederile Legii cu privire la statutul judecătorului, Curtea a constatat că stagiul special de cotizare pentru judecătorii Curții Constituționale este de 12 ani și 6 luni. Adică, judecătorul constituțional care a atins vârsta de 50 de ani și are o vechime în muncă de cel puțin 20 de ani calendaristici are dreptul la pensie pentru vechime în muncă doar dacă cel puțin 12 ani și 6 luni a deţinut funcția de judecător *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §57).*

Curtea a reținut că, spre deosebire de judecătorii instanțelor judecătorești, judecătorii Curții Constituționale sunt numiți pentru un mandat de 6 ani. Concomitent, conform art. 5 al Legii cu privire la Curtea Constituțională, această funcție poate fi deținută pe durata a două mandate *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §58).*

În același timp, chiar și în urma deținerii a două mandate, judecătorul constituțional nu poate beneficia de pensia specială în condițiile în care legea instituie stagiul special de cotizare de 12 ani și 6 luni. Or, conform unui simplu calcul, o persoană poate deține funcția de judecător la Curtea Constituțională pe durata a cel mult 12 ani *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §59).*

Astfel, Curtea a menționat că norma cuprinsă în art. 32 din Legea cu privire la statutul judecătorului este lipsită de efectivitate în raport cu judecătorii constituționali *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §60).*

---

[56] Hotărârea Curții Constituționale nr. 20 din 23.06.2015 *pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din articolul 32 alin.(1) al Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului (asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale)*

Astfel, Curtea a subliniat că pot deveni judecători la Curte persoanele care întrunesc cerințele enunțate (vârstă, studii etc.), fără a exista obligativitatea deținerii anterioare a funcției de judecător în instanțele judecătorești *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §66).*

Curtea a reiterat că o persoană poate fi judecător la Curtea Constituţională pe durata unui singur mandat. Obţinerea celui de-al doilea mandat nu poate fi determinată de obţinerea anumitor beneficii, inclusiv materiale. Acest fapt poate duce la lipsirea de efectivitate a independenţei în exercitarea mandatului. Or, potrivit celor enunțate, atât Constituţia, cât şi Legea cu privire la Curtea Constituţională reglementează importante principii şi garanţii ale independenţei judecătorilor Curţii Constituţionale, de natură să permită acestora exercitarea obiectivă a justiţiei *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §71).*

Prin urmare, în sensul articolului 137 din Constituție, în vederea asigurării principiului independenței judecătorilor Curții Constituționale, nici o garanție nu poate fi condiționată de exercitarea celui de-al doilea mandat *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §72).*

Curtea a menționat că, având în vedere statutul judecătorilor Curţii Constituţionale, care este unica autoritate de jurisdicţie constituţională în Republica Moldova, şi durata mandatului, se impune necesitatea stabilirii stagiului special de cotizare pe durata unui singur mandat *(HCC nr.20 din 23.06.2015, §73).*

4. Economia naţională

4.1. Rolul bugetului de stat în economia statului

Curtea a menționat că la baza întregului sistem bugetar stă ceea ce în mod generic este desemnat ca fiind „bugetul de stat”, care cuprinde totalitatea veniturilor și cheltuielilor necesare pentru implementarea strategiilor și obiectivelor economice, sociale și de altă natură ale Guvernului *(HCC nr. 11 din 13.05.2015*[57]*, §74).*

Curtea a reținut că bugetul de stat reprezintă instrumentul cel mai important de intervenţie a statului în economie, prin politicile sale fiscale şi bugetare. Bugetul de stat contribuie la realizarea echilibrului între necesităţile colective şi mijloacele de finanţare a acestora *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §75).*

Totodată, Curtea a subliniat că bugetul public național consolidat constituie veriga centrală a sistemului financiar și de creditare al unei țări, precum și principala balanță financiară cu caracter operativ și obligatoriu, pe o perioadă determinată. În general, soluţiile bugetare şi fiscale au implicaţii social-economice considerabile. Ele creează condiţii pentru creşterea economiei şi, implicit, a nivelului de viaţă al populaţiei *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §76)*.

4.2. Adoptarea bugetului public național prin procedura angajării răspunderii

Curtea a reținut că parcurgerea deficitară și tardivă a adoptării bugetului public național poate determina blocaje economice, șomaj și sărăcie *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §83).*

În același timp, Curtea a subliniat rolul Guvernului la adoptarea bugetului public național. Astfel, potrivit articolului 131 alin. (4) din Constituție, orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum şi majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §84).*

Curtea a reținut că prevederile constituționale menționate consacră obligativitatea existenţei acceptului prealabil al Guvernului în privința amendamentelor sau propunerilor legislative care implică majorarea sau reducerea cheltuielilor, veniturilor sau împrumuturilor

[57] Hotărârea Curții Constituționale nr. 11 din 13.05.2015 *pentru controlul constituționalității unor acte legislative adoptate prin procedura angajării răspunderii*

drept o condiție imperativă, de la care nu poate deroga legislativul în procesul aprobării bugetului public național, nerespectarea căreia constituie o încălcare a procedurii stabilite de Constituţie în materie de legiferare în domeniul bugetar. Acest principiu constituțional este incident procedurii bugetare *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §85).*

Recurgerea Guvernului la angajarea răspunderii privind proiectele de legi referitoare la bugetul public național se circumscriu articolului 106^1 din Constituție *(HCC nr. 11 din 13.05.2015, §92).*

B. Concluziile Curţii

1. Prevederi recunoscute constituţionale

Curtea a recunoscut constituţionale:

• Hotărârea Parlamentului nr. 169 din 21 iulie 2014 privind eliberarea din funcţie a directorului general al Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică (*HCC nr.3 din 20.01.2015, sesizarea nr. 59a/2014*);

• - articolele 98 alin.(2) litera e), 106^1 şi 330^2 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002*;*

- sintagma „sau confiscare extinsă” din articolele 202 alineatele (1), (3) și (3^1) și 203 alineatul (2) și sintagma „sau confiscării extinse” din articolul 202 alineatul (3^2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003 (*HCC nr.6 din 20.01.2015, sesizarea nr. 60a/2014*);

• articolul 153 din Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17 iulie 2014 (*HCC nr.8 din 11.05.2015, sesizarea nr. 7a/2015*);

• articolul 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravenţional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008 (*HCC nr.10 din 12.05.2015, sesizarea nr. 6g/2015*);

• - Hotărârea Guvernului nr. 155 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative;

- Hotărârea Guvernului nr. 156 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii bugetului de stat pe anul 2015;

- Hotărârea Guvernului nr. 157 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015;

- Hotărârea Guvernului nr. 158 din 8 aprilie 2015 privind angajarea răspunderii asupra proiectului legii fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală pe anul 2015.

- *în partea referitoare la procedura adoptării prin angajarea răspunderii Guvernului*:

- Legea nr. 71 din 12 aprilie 2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative; Legea bugetului de stat pe anul 2015, nr. 72 din 12 aprilie 2015; Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015, nr. 73 din 12 aprilie 2015; Legea fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală pe anul 2015, nr. 74 din 12 aprilie 2015 (*HCC nr.11 din 13.05.2015, sesizările nr. 16a/2015 și 17a/2015*);

• textul „în baza înregistrării prealabile a cetăţenilor aflaţi în străinătate. Regulamentul privind înregistrarea prealabilă se aprobă de Comisia Electorală Centrală." din articolul 291 alineatul (3) al Codului electoral (*HCC nr.15 din 16.06.2015, sesizarea nr. 12a/2015*);

• alineatul (13) al articolului 49 din Legea nr.1134-XIII din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni (*HCC nr.17 din 19.06.2015, sesizarea nr. 22a/2015*);

• punctul 3 din Anexa nr.2 la Legea nr. 1593-XV din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul şi termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistenţă medicală (*HCC nr.18 din 19.06.2015, sesizarea nr. 8a/2015*);

• sintagma „12 ani și 6 luni” de la alineatul (1) al articolului 32 din Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului, în măsura în care nu se aplică judecătorilor Curții Constituționale (*HCC nr.20 din 23.06.2015, sesizarea nr.25a/2015*);

• articolul 28 litera b) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024-XIV din 2 iunie 2000 (*HCC nr.24 din 06.10.2015, sesizarea nr. 10a/2015*);

• Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe, depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora (*HCC nr.25 din 13.10.2015, sesizarea nr. 30a/2015*);

• Hotărârea Parlamentului nr. 172 din 15 octombrie 2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare a deputatului în Parlament Vladimir Filat (*HCC nr.27 din 17.11.2015, sesizarea nr. 39a/2015*);

• Decretul Preşedintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru (*HCC nr.32 din 29.12.2015, sesizarea nr.59a/2015*).

2. Prevederi declarate neconstituţionale

Curtea a declarat neconstituţionale:

• - articolul 2 literele b) și d);

- textul „risc întemeiat - risc fără de care scopul socialmente util de fixare obiectivă a comportamentului agentului public în cadrul testului de integritate profesională nu poate fi atins, iar testorul de integritate profesională care riscă a luat măsuri de prevenire a unor daune aduse intereselor ocrotite de lege.” de la articolul 4;

- articolul 9 alineatul (5);

- articolul 10 alineatele (2)-(3);

- articolul 11 alineatele (1)-(2) și (4);

- articolul 12 alineatele (3)-(6);

- textul „fără a oferi numele agentului public testat," de la articolul 14 alineatul (3);

- articolul 16 alineatul (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale (*HCC nr.7 din 16.04.2015, sesizarea nr. 43a/2014*);

• alineatul (1) al articolului 287 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14 martie 2003 (*HCC nr.12 din 14.05.2015, sesizarea nr.15g/2015*);

• Legea nr. 261 din 1 noiembrie 2013 cu privire la Colegiul Medicilor din Republica Moldova (*HCC nr.13 din 15.05.2015, sesizarea nr.16a/2014*);

• - sintagma „și își desfășoară activitatea de bază în cadrul uneia din instituțiile organizatoare a școlii doctorale” din punctul 25;

- punctele 55 și 58 din Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014 (*HCC nr.14 din 15.06.2015, sesizarea nr.21a/2015*);

• alineatul (2) al articolului 5 din Legea nr.39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament (*HCC nr.21 din 24.06.2015, sesizarea nr.1b/2015*);

• Hotărârea Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului (*HCC nr.22 din 16.07.2015, sesizarea nr.31a/2015*);

• alineatele (6) şi (7), precum şi cuvântul „secret” de la alineatul (8), ale articolului 97 din Regulamentul Parlamentului, adoptat prin Legea nr. 797-XIII din 2 aprilie 1996, și alineatul (5) de la articolul 10 din Legea nr. 39-XIII din 7 aprilie 1994 despre statutul deputatului în Parlament (*HCC nr.27 din 17.11.2015, sesizarea nr. 39a/2015*);

• litera b) a articolului 1 din Legea nr. 54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste (*HCC nr.28 din 23.11.2015, sesizarea nr.29a/2015*);

• Hotărârea Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 pentru abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică (*HCC nr.30 din 08.12.2015, sesizarea nr.53a/2015*).

3. Interpretarea prevederilor constituţionale

Curtea a interpretat următoarele prevederi constituţionale:

• - În sensul articolului 70 alin. (3) din Constituţie, imunitatea parlamentară nu are incidenţă asupra deputatului condamnat printr-o hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă, protecţia inviolabilităţii fiind epuizată în momentul „trimiterii în judecată".

- În sensul articolului 70 alin. (3) din Constituţie, imunitatea parlamentară nu are incidenţă asupra deputatului în cadrul procedurii de recunoaştere de către instanţele judecătoreşti naţionale a unei hotărâri de condamnare definitive pronunţate de instanţele judecătoreşti ale unui stat străin.

- În sensul articolelor 1 alin. (3), 38 alin. (2), 69 alin. (1) şi 70 alin. (2) din Constituţie, în cazul condamnării pentru infracţiuni săvârşite cu intenţie şi/sau condamnării la închisoare (privaţiune de libertate) prin hotărâre judecătorească definitivă şi irevocabilă, indiferent dacă a survenit înainte sau după validarea mandatului, deputatul este în situaţie de ineligibilitate, fiind incompatibil cu calitatea de deputat.

- În sensul articolelor 1 alin. (3), 38 alin. (2), 69 şi 70 alin. (2) din Constituţie, persoana a cărei ineligibilitate se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor şi expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau care, în timpul mandatului, se va afla în unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral este incompatibilă cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept (*HCC nr.2 din 20.01.2015, sesizarea nr. 6b/2014*);

• - În sensul articolului 101 alin. (3) din Constituţie:

a) Demisia Prim-ministrului şi, respectiv, a întregului Guvern intră în vigoare în momentul comunicării acesteia:

- în cazul cererii scrise adresate Parlamentului – în momentul depunerii;
- în cazul anunţului public – în momentul emiterii.

b) Demisia Prim-ministrului antrenează de drept demisia Guvernului, fără îndeplinirea nici unei alte condiţii de formă sau procedură.

c) Parlamentul ia act de demisia Prim-ministrului şi, respectiv, a întregului Guvern. Decizia Parlamentului, prin care se ia act de demisia Prim-ministrului şi, respectiv, a întregului Guvern, nu influenţează actul demisiei, procesul de formare a noului Guvern, precum şi termenele constituţionale inerente acestui proces.

- În sensul articolului 101 alin. (2) din Constituţie:

a) Preşedintele are obligaţia constituţională de a numi un Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern în cazul imposibilităţii definitive a exercitării funcţiei de către Prim-ministrul demisionar.

b) Imposibilitatea definitivă a exercitării funcţiei de Prim-ministru semnifică situaţia generată de orice circumstanţă care împiedică continuarea exercitării funcţiei, alta decât decesul, inclusiv refuzul expres al Prim-ministrului demisionar de a continua exercitarea funcţiei până la formarea noului Guvern.

- În sensul articolului 85 din Constituţie, termenul-limită de formare a Guvernului este de trei luni, inclusiv în cazul demisiei Prim-ministrului în condiţiile articolului 101 alin. (3) din Constituţie, şi începe să curgă din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv.

- În sensul articolelor 101 alin. (3) şi 103 alin. (2) din Constituţie, din momentul comunicării demisiei Prim-ministrului, potrivit punctului 1 din prezentul dispozitiv, Guvernul îndeplineşte numai funcţiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern (*HCC nr.16 din 17.06.2015, sesizarea nr.26b/2015*)

• În sensul articolului 34 alin. (3) din Constituție:

a) restrângerea dreptului la informație poate avea loc doar atunci când are la bază un scop real și justificat de protecție a unui interes legitim privind protecția cetățenilor sau siguranța națională, iar interesul public pentru aflarea informației nu prevalează;

b) orice restrângere a accesului la informație, inclusiv categoriile de informații, specifice și limitate, care nu pot fi dezvăluite în vederea protecției cetățenilor sau siguranței naționale, trebuie să fie prevăzută de lege și necesară într-o societate democratică pentru protecția unui interes legitim;

c) justificarea interesului legitim se fundamentează pe gravitatea prejudicierii acestuia în cazul publicării unor informații, autoritățile publice urmând să demonstreze că divulgarea informației ar amenința în mod grav protecția cetățenilor sau siguranța națională (*HCC nr.19 din 22.06.2015, sesizarea nr. 23b/2015*);

• În sensul articolului 137 din Constituție, în vederea asigurării principiului independenței judecătorilor Curții Constituționale, nici o garanție nu poate fi condiționată de exercitarea celui de-al doilea mandat (*HCC nr.20 din 23.06.2015, sesizarea nr. 25a/2015*);

• - În sensul articolelor 69 alin. (1) şi 70 alin. (1) și (2) din Constituţie, situaţia de incompatibilitate pentru persoanele alese în funcţia de deputat în Parlament apare, după caz:

- pentru persoanele nou alese: din momentul validării mandatului de deputat de către Curtea Constituțională;

- pentru deputații aflați în exercițiul funcției: din momentul intrării în exercițiul unei alte funcții retribuite sau al survenirii altor situații de incompatibilitate, în condițiile legii.

- În sensul articolelor 69 alin. (2) şi 70 alin. (1) și (2) din Constituţie:

a) Până la expirarea termenului prevăzut de lege pentru încetarea situației de incompatibilitate, deputatul va opta între mandatul de deputat şi funcţia care generează incompatibilitatea, demisionând din una dintre funcţii. În cazul prezentării cererii de demisie din funcția de deputat de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii.

b) Dacă starea de incompatibilitate continuă să existe la expirarea termenului prevăzut de lege, deputatul este considerat demisionat de drept din funcţia de deputat. Mandatul de deputat încetează de drept la data expirării termenului legal stabilit în vederea înlăturării situației de incompatibilitate.

c) Demisia se aduce la cunoştinţa Parlamentului, care declară mandatul vacant.

- În sensul articolelor 70 alin. (1), 99, 100 şi 103 din Constituţie, la constituirea noului Parlament, în cazul alegerii membrilor în exercițiu ai Guvernului demisionar în funcția de deputat, aceștia pot cumula funcțiile până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern (*HCC nr.21 din 24.06.2015, sesizarea nr. 1b/2015*);

• - În sensul articolului 70 din Constituţie, în coroborare cu articolele 1 alin. (3) şi 7 din Constituţie, Parlamentul nu poate institui alte cvorumuri decizionale decât cele expres stabilite de Constituţie.

- În sensul articolului 68 din Constituţie, în coroborare cu articolele 2, 34, 39 şi 65 din Constituţie, pentru a asigura principiul constituțional al transparenței şi responsabilităţii, votul fiecărui deputat este deschis, cu excepția cazurilor prevăzute expres și exhaustiv în Constituţie şi a situaţilor excepționale ce țin de protecţia cetăţenilor sau siguranța națională (*HCC nr.27 din 17.11.2015, sesizarea nr. 39a/2015*);

• În sensul articolului 85 alin. (1) și alin. (4) și al articolului 103 alin. (2) din Constituție, imposibilitatea formării Guvernului în termen de 3 luni conduce la dizolvarea Parlamentului

chiar dacă această perioadă se circumscrie în ultimele 6 luni ale mandatului Preşedintelui Republicii Moldova (*HCC nr.29 din 24.11.2015, sesizarea nr. 44b/2015*);

- În sensul articolului 98 alin. (1), în coroborare cu articolele 98 alin. (3) şi 78 alin. (1) din Constituţie:

a) atribuţia Preşedintelui de a propune candidatul pentru funcţia de Prim-ministru constituie o obligaţie constituţională;

b) pentru realizarea atribuţiei sale constituţionale de a propune candidatul pentru funcţia de Prim-ministru, Preşedintele Republicii Moldova, care este alesul majorităţii parlamentare, trebuie să-şi asigure, prin consultarea fracţiunilor parlamentare, atât susţinerea majorităţii parlamentare, cât şi posibila cooperare constructivă a minorităţii aflate în opoziţie:

- în cazul în care nu este constituită o majoritate parlamentară absolută, Preşedintele Republicii Moldova are obligaţia, după consultarea fracţiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcţia de Prim-ministru, chiar dacă fracţiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Preşedintelui;

- în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Preşedintele Republicii Moldova desemnează candidatul susținut de această majoritate;

c) majoritatea parlamentară urmează a fi formalizată, nu doar declarată, cu indicarea deputaţilor care o constituie, cu specificarea disponibilităţii de a susţine o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru şi notificarea oficială în adresa Preşedintelui Republicii Moldova;

d) în sens constituţional, noţiunea de „consultare a fracţiunilor parlamentare" include grupurile deputaţilor neafiliaţi (*HCC nr.32 din 29.12.2015, sesizarea nr.59a/2015*).

4. Validarea mandatelor de deputat

În şedinţele plenare ale Curţii nu au fost stabilite circumstanţe de natură să împiedice validarea mandatelor de deputat în Parlament atribuite de Comisia Electorală Centrală următorilor candidați supleanți:

- - Aliona Goța, Petru Știrbate, Maria Ciobanu, Ion Balan, pe lista Partidului Liberal Democrat din Moldova;

- Elena Gudumac, pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova;

- Efrosinia Greţu, Eugeniu Nichiforciuc, Nicolae Molozea, Vladimir Andronachi, pe lista Partidului Democrat din Moldova;

- Mihaela Iacob, Ion Casian, Vladimir Cernat, pe lista Partidului Liberal *(HCC nr. 4 din 23.02.2015, sesizarea nr. 4e/2015);*

- - Corneliu Padnevici, pe lista Partidului Democrat din Moldova *(HCC nr. 5 din 09.04.2015, sesizarea nr. 14e/2015);*

- - Inna Șupac, pe lista Partidului Comuniștilor din Republica Moldova *(HCC nr. 9 din 11.05.2015, sesizarea nr. 19e/2015);*

- - Nae-Simion Pleşca, Octavian Grama, pe lista Partidului Liberal Democrat din Moldova;

- Elena Bacalu, Corneliu Dudnic, pe lista Partidului Democrat din Moldova;

- Roman Boţan, Ștefan Vlas, Petru Cosoi, Alina Zotea, Artur Gutium, pe lista Partidului Liberal *(HCC nr. 23 din 04.09.2015, sesizarea nr. 34e/2015);*

- - Adrian Lebedinschi, pe lista Partidului Socialiștilor din Republica Moldova;

- Iurie Cazacu, pe lista Partidului Democrat din Moldova *(HCC nr. 26 din 21.10.2015, sesizarea nr. 40e/2015);*

- Valerian Bejan, pe lista Partidului Liberal *(HCC nr. 31 din 10.12.2015, sesizarea nr.54e/2015).*

5. Deciziile Curţii

Decizii de inadmisibilitate a sesizărilor

În procesul exercitării jurisdicției constituționale în anul 2015, Curtea a emis 12 decizii ***de inadmisibilitate a sesizărilor*** în temeiul următoarelor considerente:

- Curtea nu este competentă *ratione materie* să se pronunţe asupra oportunității actului contestat (*DCC nr.10 din 23.11.2015, sesizarea 27a/2015, § 32)*;
- sesizarea nu întrunește condiţiile de admisibilitate pentru exercitarea controlului constituţionalităţii (*DCC nr.1 din 02.06.2015, sesizarea 5g/2015, § 20,21; DCC nr.3 din 02.06.2015, sesizarea 18a/2015, §47; DCC nr.12 din 15.12.2015, sesizarea 47a/2015, § 23);*
- dispoziţiile constituţionale a căror interpretare se solicită nu conţin ambiguităţi, imprecizii sau neclarităţi, fiind expuse şi detaliate de cadrul legislativ subsecvent (*DCC nr.4 din 04.09.2015, sesizarea 2b/2015,§ 39; DCC nr. 9 din 09.11.2015);*
- obiectul sesizării nu poate fi atribuit domeniului jurisdicţiei constituţionale și, prin urmare, actul contestat urmează a fi exceptat de la controlul constituționalității, fără a fi examinat în fond prin prisma normelor și principiilor fundamentale consacrate de Legea Supremă (*DCC nr.5 din 04.09.2015, sesizarea 28a/2015, § 38);*
- autorul sesizării nu a invocat nici un act al Parlamentului, în sensul articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, care urmează a fi supus controlului de constituționalitate *(DCC nr.2 din 02.06.2015, sesizarea 9a/2014, §22);*
- actul contestat a fost adoptat în vederea executării prevederilor legale și nu instituie norme noi de reglementare (*DCC nr.7 din 09.11.2015, sesizarea 36a/2015, §29*)*;*
- lipsa legăturii de cauzalitate între argumentele invocate în sesizare, care sunt axate pe modalitatea de punere în aplicare a legii, şi cerinţele finale (*DCC nr.6 din 13.10.2015, sesizarea 38a/2015, §30*);
- autorul sesizării nu a motivat incidenţa normelor constituţionale asupra prevederilor contestate *(DCC nr.8 din 09.11.2015, sesizarea 41g/2015, §23,30);*
- autorii sesizării nu au adus argumente pertinente care ar determina Curtea să aprecieze obiectul sesizării ca fiind distinct de cel examinat anterior în cadrul jurisprudenței sale, fapt ce denotă caracterul repetitiv al sesizării *(DCC nr.13 din 16.12.2015, sesizarea 58b/2015, §19)*.

Decizii de suspendare a acțiunii actelor contestate

În procesul exercitării jurisdicției constituționale în anul 2015 Curtea a emis 1 decizie de suspendare a actelor normative contestate și a interzis efectuarea oricăror acţiuni pentru punerea în aplicare a actelor suspendate:

- Hotărârea Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 privind abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea directorilor Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică *(DCC nr. 11 din 04.12.2015, sesizarea nr. 53a/2015).*

6. Restituirea prin scrisori a sesizărilor

Curtea a restituit pin scrisori 7 sesizări, bazându-se pe prevederile Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16.06.1995 și cele ale Regulamentului privind procedura de examinare a sesizărilor depuse la Curtea Constituțională, aprobat prin Decizia Curții nr. AG-3 din 3 iunie 2014.

C. Adrese

Curtea a formulat următoarele adrese către Parlament:

● ***Adresa PCC-01/6b din 20.01.2015, HCC nr. 2 din 20.01.2015, sesizarea nr.6b/2014***

Curtea a menționat că din conţinutul articolului 69 alin. (2) din Constituţie rezultă cu claritate că Legea Supremă face distincţie între două situaţii diferite de încetare a mandatului de deputat: (a) ridicare a mandatului, caz în care este necesară intervenţia unei autorităţi; (b) incompatibilitate (alta decât decesul şi cazurile de ridicare a mandatului), situaţie în care nu este necesară „ridicarea mandatului".

Curtea a reţinut că reglementarea cazurilor de încetare forţată a mandatului deputatului este apanajul Parlamentului, inclusiv ridicarea mandatului deputatului sau incompatibilitatea, ţinând cont de principiile şi spiritul Constituţiei, normele şi standardele democratice şi având în vedere practica altor state în domeniu.

Curtea a constatat că, până în prezent, Parlamentul nu a adoptat reglementări referitoare la cazurile de ridicare sau de încetare de drept a mandatului deputatului. Curtea reamintește că asupra necesității reglementării temeiurilor de ridicare a mandatului de deputat în legile privind organizarea şi funcţionarea Parlamentului și cele care definesc statutul deputatului instanța de contencios constituțional s-a pronunțat și în Hotărârea nr. 8 din 19 iunie 2012 privind interpretarea articolelor 68 alin.(1), (2) şi 69 alin.(2) din Constituţie.

● ***Adresa PCC-01/60a din 16.04.2015, HCC nr. 6 din 16.04.2015, sesizarea nr.60a/2014***

Curtea a menționat că, potrivit normei penale, constituie infracțiune „îmbogăţirea ilicită", deţinerea de către o persoană cu funcţie de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terţi, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depăşeşte *substanţial* mijloacele dobândite şi s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obţinute licit.

Curtea a observat că în articolul 330^2 din Codul penal legiuitorul a utilizat noțiunea de „valoare care depășește substanţial mijloacele dobândite". În același timp, Curtea constată că legiuitorul în legea penală a reglementat noţiunea de proporţii deosebit de mari, proporţii mari, daune considerabile şi daune esenţiale (art.126 CP), indicând mărimea acestora. Astfel, estimarea bunurilor ca fiind de o valoare care „depăşeşte substanţial" mijloacele dobândite de către subiectul infracţiunii, *în lipsa unei cuantificări a proporției*, rămâne a fi vagă.

Având în vedere cele elucidate mai sus, Curtea a menționat că deficiențele componenței de infracțiune „îmbogățirea ilicită", cuprinsă la articolul 330^2 din Codul penal, urmează a fi înlăturate de către legislativ.

● ***Adresa PCC-01/1b din 24.06.2015, HCC nr. 21 din 24.06.2015, sesizarea nr.1b/2015***

Curtea a statuat că situația de incompatibilitate pentru persoanele alese în funcția de deputat în Parlament apare, după caz, pentru persoanele nou alese din momentul validării mandatului de deputat de către Curtea Constituțională, iar pentru deputații aflați în exercițiul funcției – din momentul intrării în exercițiul unei alte funcții retribuite sau al survenirii altor situații de incompatibilitate, în condițiile legii.

Curtea a stabilit că până la expirarea termenului prevăzut de lege pentru încetarea situației de incompatibilitate deputatul va opta între mandatul de deputat și funcția care generează incompatibilitatea, demisionând din una dintre funcții. În cazul prezentării cererii de demisie din funcția de deputat de către deputatul aflat în situația de incompatibilitate, mandatul de deputat încetează în momentul depunerii cererii.

În același timp, Curtea a menționat că, dacă starea de incompatibilitate continuă să existe la expirarea termenului prevăzut de lege, deputatul este considerat demisionat de drept din funcţia de deputat. Demisia se aduce la cunoştinţa Parlamentului, care declară mandatul vacant.

Totodată, Curtea a observat că legislatorul a reglementat diferit încetarea mandatului pentru alte persoane publice elective (preşedintele, vicepreşedintele raionului, viceprimarul) în situații de incompatibilitate.

Prin urmare, pentru a asigura unitatea reglementărilor legale în domeniu, Curtea consideră necesară revizuirea tuturor prevederilor legale care vizează incompatibilitățile persoanelor publice elective, ținând cont de raționamentele expuse în Hotărâre.

● ***Adresa PCC-01/10a din 06.10.2015, HCC nr. 24 din 06.10.2015, sesizarea nr.10a/2015***

Examinând în totalitate Legea cetățeniei, Curtea a constatat că reglementările acesteia conţin mai multe neclarităţi și inadvertențe.

Astfel, Curtea a menționat că articolul 12 alin.(2) din Legea cetățeniei, prin care se stabilește care persoane pot solicita dobândirea cetățeniei prin recunoaștere, nu definește în mod exhaustiv linia descendenților.

De asemenea, Curtea a atras atenția că în art. 10 legea reglementează cinci temeiuri de dobândire a cetățeniei (naștere, recunoaștere, înfiere, redobândire, naturalizare), ulterior însă în unele prevederi legale se utilizează prin enumerare, alături de alte temeiuri specifice, noțiunea generică *„dobândire a cetățeniei”,* fapt ce creează o contradicție între norme.

În acest sens, Curtea a subliniat că, deși Președintele Republicii Moldova soluționează doar cererile privind dobândirea cetățeniei prin *naturalizare* și *redobândirea* cetățeniei, art. 33 stabilește că „Cererea privind **dobândirea** sau **redobândirea** cetăţeniei Republicii Moldova se adresează Preşedintelui Republicii Moldova.”. Prin utilizarea eronată a termenului generic de *„dobândire”* a cetățeniei legiuitorul a creat o confuzie, or, la **dobândirea** cetățeniei prin *„naștere”*, *„recunoaștere”* și *„înfiere”* nu este necesară depunerea cererii pe numele Președintelui Republicii Moldova.

La fel, și art. 27 din lege, care reglementează atribuțiile Președintelui în domeniul cetățeniei, cuprinde termeni generici. Astfel, acest articol prevede că Președintele emite decrete în cazul „**acordării**, redobândirii, renunţării şi retragerii cetăţeniei Republicii Moldova”.

Respectiv, la art. 27 și art. 33 din lege nu este clar pentru care temeiuri de obținere a cetățeniei se utilizează termenii „acordării” și „dobândirea”.

Astfel, Curtea a atras atenţia Parlamentului asupra necesităţii de a asigura reglementarea unitară a temeiurilor de dobândire a cetățeniei prin raportare la instituția responsabilă.

De asemenea, prin prisma celor menționate mai sus, urmează a fi ajustate și prevederile Regulamentului cu privire la procedura dobândirii şi pierderii cetăţeniei Republicii Moldova, adoptat prin Hotărârea Guvernului nr.197 din 12 martie 2001.

● ***Adresa PCC-01/30a din 13.10.2015, HCC nr. 25 din 13.10.2015, sesizarea nr.30a/2015***

Curtea a reținut că prin conținutul sintagmei „*listele substanţelor”*, cuprinsă la articolul 134/1 alin. (4) din Codul penal, urmează a se înțelege competența Guvernului de a reglementa atât categoriile substanțelor narcotice și psihotrope, cât și cantitățile acestora. Aprobarea doar a listei acestor substanțe, fără o reglementare cantitativă, ar lipsi de esență întreaga hotărâre a Guvernului, care ar fi, astfel, inaplicabilă.

Curtea a menționat că, ținând cont de faptul că procesul legislativ implică mai multe etape de durată, rațiunea stabilirii competenței Guvernului rezultă și din necesitatea reglementării prompte a cadrului normativ în acest domeniu în cazul apariției de noi substanțe cu efecte similare.

În același timp, pentru a exclude interpretările eronate, Curtea a considerat necesară completarea art. 134/1 alin. (4) din Codul penal, astfel încât dispoziția acestuia să facă referire nu doar la aprobarea de către Guvern a *„listei”* substanţelor narcotice, psihotrope şi precursorilor, dar și a *cantității* acestora.

Totodată, Curtea a constatat că, suplimentar „substanțelor narcotice, psihotrope și precursorilor”, Codul penal cuprinde reglementări sancționatorii referitor la „analogul substanţelor narcotice sau psihotrope” (articolele 134^1, 217, 217^1, 217^2, 217^3, 217^5, 217^6 din Codul penal). Potrivit art. 134/1 alin. (2) din Codul penal, prin „analog” se înţelege substanţa care, conform componenţei sale şi efectului pe care îl produce, se asimilează cu substanţa narcotică sau psihotropă.

Curtea a reținut, convențiile internaționale în materie nu disting noţiunea de „analog” al substanțelor narcotice sau psihotrope. Acestea stabilesc doar categoriile substanțelor narcotice și psihotrope, categorii care se regăsesc și în Hotărârea Guvernului nr. 1088 din 5 octombrie 2004 şi Hotărârea Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006.

Astfel, odată cu apariţia pe piaţă a unei substanţe noi, care provoacă dereglări psihice şi dependenţă fizică la consumul ei abuziv, aceasta este inclusă în Lista substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe. Până la completarea listei corespunzătoare, această substanţă nu poate fi, *sub specie iuris*, nici stupefiant, nici substanţă psihotropă (*tertium non datur).*

Astfel, Curtea a constatat că în prezent normele din Codul penal care fac referire la „analogul substanțelor narcotice sau psihotrope” sunt lipsite de conţinut și fără efect juridic, fapt care, în contextul celor menționate, determină excluderea lor din legea penală.

● ***Adresa PCC-01/59a din 29.12.2015, HCC nr. 32 din 29.12.2015, sesizarea nr.59a/2015***

Curtea a reținut că pentru realizarea atribuţiei sale constituţionale de a propune candidatul pentru funcţia de Prim-ministru, Preşedintele Republicii Moldova, care este alesul majorităţii parlamentare, trebuie să-şi asigure prin consultarea fracţiunilor parlamentare atât susţinerea majorităţii parlamentare, cât şi posibila cooperare constructivă a minorităţii aflate în opoziţie. În sens constituţional, noţiunea de „consultare a fracţiunilor parlamentare” include grupurile deputaţilor neafiliaţi.

Curtea a statuat că, în situația în care o majoritate parlamentară absolută nu este constituită, Președintele Republicii Moldova are obligaţia, după consultarea fracţiunilor parlamentare, de a desemna un candidat pentru funcţia de Prim-ministru, chiar dacă fracţiunile parlamentare nu sunt de acord cu propunerea Preşedintelui. Totodată, în cazul constituirii unei majorități parlamentare absolute, Președintele Republicii Moldova urmează să desemneze candidatul susținut de această majoritate.

În acest context, Curtea a subliniat că Preşedintele Republicii este emanaţia majorităţii parlamentare, fapt care nu-i permite Preşedintelui să ignore o eventuală constituire a unei majorităţi absolute a deputaţilor în Parlament. Acest raţionament este cu atât mai pertinent cu cât neacceptarea de către majoritatea parlamentară a candidatului propus de Preşedinte atrage sancţiunea pentru Parlament, sub forma dizolvării acestuia de către Preşedinte (art. 85 alin. (1) şi (2) din Constituţie).

În același timp, Curtea a subliniat necesitatea constituirii în mod transparent a majorității parlamentare, pentru ca alegătorul să poată identifica căror actori politici le revine responsabilitatea politică pentru actul de guvernare. Din aceste considerente, majoritatea parlamentară urmează a fi **formalizată**, nu doar declarată, cu indicarea deputaţilor care o constituie, cu specificarea disponibilităţii de a susţine o anumită candidatură pentru funcția de Prim-ministru şi cu notificarea oficială a Preşedintelui Republicii Moldova.

Ținând cont de raționamentele expuse în Hotărârea Curții Constituționale nr. 32 din 29 decembrie 2015, Curtea a subliniat importanţa şi necesitatea reglementării exprese de către Parlament a conceptului de formalizare a majorităţii parlamentare în scopul susţinerii unei anumite candidaturi pentru funcția de Prim-ministru şi a procedurii de notificare a Preşedintelui în această privință.

D. Opinii separate

La Hotărârea nr.32 din 29.12.2015 pentru controlul constituţionalităţii Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr.1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru a expus opinie separată judecătorul *Tudor Panţîru* (sesizarea nr. 59a/2015).

TITLUL III
EXECUTAREA ACTELOR CURŢII CONSTITUŢIONALE

Potrivit art. 28 din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituţională, actele Curţii sunt acte oficiale şi executorii, pe întreg teritoriul ţării, pentru toate autorităţile publice şi pentru toate persoanele juridice şi fizice. Consecinţele juridice ale actului normativ sau ale unor părţi ale acestuia declarate neconstituţionale urmează a fi înlăturate conform legislaţiei în vigoare.

Actele Curţii Constituţionale au efect *erga omnes*, fiind obligatorii şi opozabile tuturor subiecţilor, indiferent de nivelul autorităţii.

Actele adoptate de Curte evidenţiază caracterul consecvent, obiectiv şi exigent al jurisdicţiei constituţionale în vederea asigurării supremaţiei Constituției, respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, reliefând, în acelaşi timp, modul în care este percepută ideea de constituţionalitate şi rolul Curţii ca factor stabilizator în societate şi factor moderant între ramurile puterii de stat. Exercitarea cu imparţialitate a acestor atribuţii învederează calitatea Curţii Constituţionale de componentă esenţială a statului de drept.

Analiza soluțiilor emise de Curte în anul de referință denotă faptul că ele vizează drepturile şi libertăţile fundamentale consfinţite de Legea Supremă şi de tratatele internaţionale: accesul liber la justiţie, dreptul la apărare, egalitatea, dreptul la educație, dreptul la muncă și la protecția muncii, restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți ş.a.

Hotărârile Curţii Constituţionale sunt destinate în primul rând legislatorului, dar și altor subiecţi, care participă la procesul legislativ. Rezultatul muncii legislativului şi a altor autorităţi antrenate în creaţia normativă este apreciat într-un proces al justiţiei constituţionale, mai mult, hotărârea Curţii impune acestora obligaţia de a întreprinde măsurile legislative adecvate. Hotărârile Curţii Constituţionale sunt definitive, nu pot fi supuse nici unei căi de atac, inclusiv de către legislator, şi sunt obligatorii. Din acest motiv, anume factorii juridici, şi nu cei politici, emotivi sau de altă natură, trebuie să determine reacţiile faţă de actele Curţii, în special dacă ele generează obligaţii concrete pentru subiecţi.

Constatarea inacţiunii legislative, adică a lacunei legii sau a altui act normativ contrar Constituţiei, inevitabil generează consecinţe juridice. Hotărârea Curţii Constituţionale presupune obligaţia legislatorului de a soluţiona problema existenţei unor lacune de drept printr-o reglementare adecvată şi eliminarea prevederilor defectuoase. Absenţa reacţiei legislatorului la hotărârea Curţii, întârzierile în soluţionarea acestor probleme sau eliminarea parţială a lacunelor sunt considerate ca anomalii ale ordinii de drept, existenţa acestora fiind inadmisibilă şi intolerabilă.

Legiuitorul are obligaţia de a elimina lacunele semnalate. Vidul neconstituţional, apărut într-un domeniu sau problemă de drept, tolerarea unei legi sau act normativ imperfect indică asupra faptului că Parlamentul, care reprezintă instituţia politică abilitată prin Constituţie cu atribuţia de legiferare, nu-şi onorează deplin misiunea constituţională care i-a fost conferită. Obligaţia legiuitorului de a elimina lacunele juridice decurge din principiile statului de drept şi principiul separaţiei puterilor[58].

Respectarea principiului separării puterilor implică nu doar faptul că nici una dintre ramurile puterii nu intervine asupra competențelor unei alte ramuri, dar și faptul că nici una dintre aceste ramuri nu își va neglija atribuțiile pe care este obligată să le exercite în domeniul specific de activitate, îndeosebi atunci când o astfel de obligație a fost impusă printr-o hotărâre a Curții Constituționale.

Lipsa unei intervenții legislative a Parlamentului în vederea executării actelor instanței de jurisdicție constituțională echivalează cu neexercitarea competenței de bază a acestuia, și anume cea de *legiferare,* atribuită de Constituție. Această situație se atestă în condițiile în care unele hotărâri ale Curţii Constituţionale, prin care se declară neconstituțională o prevedere legală sau un act, pot genera vid legislativ şi existenţa unor deficienţe şi incertitudini în aplicarea legii.

În vederea excluderii acestor repercusiuni negative, art. 28[1] din Legea cu privire la Curtea Constituţională prevede că Guvernul, în termen de cel mult 3 luni de la data publicării hotărârii Curţii Constituţionale, prezintă Parlamentului proiectul de lege cu privire la modificarea şi completarea sau abrogarea actului normativ sau a unor părţi ale acestuia declarate neconstituţionale. Proiectul de lege respectiv urmează a fi examinat de Parlament în mod prioritar.

În pofida acestor reglementări, Curtea atestă lipsa unei reacții prompte în limita termenului prevăzut le lege, fapt ce determină o tergiversare în executarea mai multor hotărâri, iar neexaminarea adreselor creează situaţii care condiționează menţinerea lacunelor în legislaţie şi afectează calitatea implementării legilor.

În cele din urmă menționăm că hotărârile Curții Constituționale reprezintă prin sine o constatare juridică general obligatorie, bazată pe elucidarea esenței problemei constituționale în urma interpretării oficiale a normelor corespunzătoare din Constituție și explicării conținutului normelor constituționale invocate. Din teza expusă rezultă că este insuficientă și incompletă executarea doar a dispozitivului hotărârii Curții Constituționale. Respectarea efectului general obligatoriu al hotărârilor Curţii Constituţionale nu înseamnă doar a da eficienţă dispozitivului acestora, ci şi, în egală măsură, considerentelor, respectiv interpretării date de Curtea Constituţională textelor Constituţiei, or, hotărârea este un întreg, o unitate a considerentelor şi dispozitivului.

Executarea hotărârii Curții Constituționale trebuie să comporte un dublu efect juridic. În primul rând, aceasta trebuie să reprezinte o garanție pentru protecția dreptului subiectiv al fiecăruia și, în al doilea rând, să devină izvor de drept pentru legiuitor și executiv, jucând rolul unui diriguitor în domeniul dezvoltării dreptului. Doar împreună aceste aspecte pot garanta supremația Constituției prin asigurarea constituționalității actelor normative.

1. Nivelul de executare a hotărârilor care declară neconstituţionale prevederile unor acte normative

Pe parcursul anului 2015 au fost pronunţate **8** hotărâri prin care cel puţin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, Parlamentul sau Guvernul urmând să intervină

[58]Raport general în problemele inacţiunii legislative în jurisprudenţa constituţională, prezentat la Congresul XIV al Conferinţei curţilor constituţionale europene (iulie 2008) http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-f.pdf

pentru remedierea lacunelor. Din hotărârile menționate, pasibile de executare la data aprobării prezentului raport, doar 1 a fost executată.

Efectuând o analiză comparativă, din **11** hotărâri adoptate de Curte în anul 2013, în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, pe parcursul anilor 2013-2015 toate au fost executate. Din **15** hotărâri pronunţate de Curte în anul 2014, în care cel puțin o prevedere din cele contestate a fost declarată neconstituțională, pe parcursul anilor 2014-2015 au fost executate 12 hotărâri, iar în privința celorlalte 3 Parlamentul urmează să definitiveze procedura de adoptare a proiectelor de modificare şi completare a actelor normative (*a se vedea diagrama nr.16*).

În vederea monitorizării procesului de modificare a actelor legislative, prevederile cărora au fost declarate neconstituţionale prin hotărâri ale Curţii Constituţionale, Curtea solicită în mod regulat de la Parlament și Guvern o informaţie asupra nivelului de executare a actelor adoptate. În răspunsurile trimise, atât legislativul, cât și executivul au ilustrat modul cum decurge executarea hotărârilor și adreselor Curții, indicând la ce etapă a procedurii legislative se află proiectele elaborate. Potrivit informației prezentate, se atestă lipsa unei reacții prompte şi tergiversarea executării hotărârilor Curții, atât de către Guvern, cât și de către Parlament, fapt ce determină perpetuarea lacunelor şi implementarea defectuoasă a legilor. Această situaţie demonstrează lipsa de responsabilitate a Parlamentului şi Guvernului în realizarea funcţiilor ce decurg din art. 28^1 al Legii nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională

În acest caz, Curtea Constituțională, în exercitarea atribuțiilor constituționale, se vede obligată să atragă atenția asupra problemei privind executarea tergiversată sau neexecutarea actelor sale.

2. Nivelul de executare a adreselor Curţii Constituţionale

Adresa constituie actul prin intermediul căruia Curtea Constituţională, fără a substitui organul legislativ, îşi exercită, potrivit dispoziţiilor art. 79 alin. (1) din Codul jurisdicţiei constituţionale, rolul său de „legislator pasiv”, atenţionând asupra unor lacune sau carenţe existente în legislaţie şi insistând asupra necesităţii operării de modificări în reglementările legale care au făcut obiectul controlului de constituţionalitate.

Activitatea jurisdicţională a Curţii Constituţionale este orientată preponderent spre soluţionarea sesizărilor depuse şi exercitarea în acest scop a competenţelor constituţionale. Analiza actelor supuse controlului constituţionalităţii sub aspectul conformităţii cu Legea Supremă, interpretarea normelor constituţionale, modul de executare a hotărârilor Curţii Constituţionale etc. constituie instrumente care au un rol decisiv în procesul de perfecţionare a cadrului legislativ. Adresele, care se referă preponderent la omisiunile în legislaţie, de asemenea, contribuie la dezvoltarea dreptului.

Prin urmare, prin exercitarea controlului constituţionalităţii şi prin adresele remise autorităţilor publice asupra actelor sesizate, Curtea s-a manifestat ca un legislator pasiv. În anul 2015 Curtea a emis 6 adrese. Conform informației de care dispune Curtea, la data întocmirii acestui raport, din cele 2 adrese pasibile de executare nu a fost executată nici una. Pentru comparație, în anul 2014 Curtea a emis 8 adrese, dintre care doar 2 au fost executate; în 2013 Curtea a emis 6 adrese, toate fiind executate; în 2012 au fost emise 7 adrese, dintre care 6 au fost executate, 1 este în proces de executare; în 2011 au fost emise 9 adrese: 5 dintre ele sunt executate, 1 este în proces de executare, 3 rămân neexecutate *(a se vedea diagrama nr. 17).*

TITLUL IV
COLABORĂRI ŞI ALTE ACTIVITĂŢI ALE CURŢII

1. Conferinţa internaţională dedicată celei de-a 20-a aniversări a Curţii Constituţionale a Republicii Moldova

Pentru Curtea Constituţională a Republicii Moldova anul 2015 a fost un an jubiliar. La 24 – 25 septembrie 2015, la Chişinău a avut loc Conferinţa internaţională cu genericul ***„Raporturile Curţii Constituţionale cu celelalte autorităţi publice”,*** dedicată celei de-a 20-a aniversări a Curţii Constituţionale a Republicii Moldova.

Conferinţa a fost organizată cu sprijinul Fundaţiei Germane pentru Cooperare Juridică Internaţională (IRZ), al Uniunii Europene și Consiliului Europei.

Conferinţa şi-a ţinut lucrările în trei sesiuni, care au cuprins subiecte actuale şi esenţiale referitoare la jurisdicţia constituţională.

Drept urmare, dezbaterile în cadrul sesiunii I s-au ţinut la tema *„Garanţiile independenţei Curţii Constituţionale în raport cu celelalte autorităţi publice”*, sesiunea fiind prezidată de dl *Augustin Zegrean*, Preşedintele Curţii Constituţionale a României.

În cadrul sesiunii profesorul *Evgeni Tanchev*, vicepreşedinte al Comisiei de la Veneţia, a evidenţiat faptul că la baza interacțiunii dintre curţile constituţionale şi alte ramuri stă principiul separării puterilor în stat. Astfel, Curtea Constituţională este gardianul legalităţii în stat, având şi funcţia executivă de punere în aplicare a Constituţiei. Totodată, Curţile Constituţionale sunt gardienii drepturilor fundamentale în stat, reprezentând şi o modalitate de securizare a autodistrugerii sistemelor guvernamentale, astfel transformând conflictul politic într-un conflict judiciar. Este notoriu faptul că, prin teoria lui Hans Kelsen, constituţionalismul modern atribuie Curţii Constituţionale rolul de legislator negativ. Uneori Curtea Constituțională poate îndeplini rolul de legislator pozitiv, însă fără a lua locul Parlamentului, veghind la separarea puterilor în stat.

La acelaşi capitol, profesorul german *Rainer Arnold* a subliniat: Controlul puterii publice presupune verificarea conformităţii cu Constituţia, exprimat inclusiv prin independenţa judecătorului. În acest sens, constituţionalitatea trebuie verificată prin prisma actelor adoptate de către autorităţi. Constituţionalismul modern presupune creşterea rolului Curţii Constituţionale, prin faptul că ea deţine în stat un statut specific, judiciar, fără a fi un actor public.

În acelaşi timp, Constituţia trebuie să fie un cadru de bază pentru puterea politică, Curţii Constituţionale revenindu-i rolul de a verifica dacă actele politicului sunt legale. Chiar dacă politicul este baza formării cadrului legal, primele acţiuni democratice de creare a Constituţiei se deosebesc fundamental de elaborarea oricărui alt cadru legal, or, Constituţia este o acţiune democratică, care trebuie să exprime voinţa poporului, pe când oricare alt act normativ este expresia voinţei reprezentative. Constituţia nu trebuie să fie rigidă, ea trebuie să permită adaptarea la evoluţia zilnică a societăţii.

Legalitatea actelor nu trebuie examinată separat de constituţionalitatea acestora. Controlul de legalitate trebuie să fie făcut luând în calcul legislaţia, în general, şi Constituţia, în special. Aici apare întrebarea, cum trebuie să acţioneze legiuitorul: să acţioneze potrivit legislaţiei sau potrivit spiritului Constituţiei? În acest caz Curţii Constituţionale îi revine un rol important prin controlul conformităţii pe care îl face. Evoluţia drepturilor fundamentale în ultimul timp nu mai permite extinderea imixtiunii politicului într-un şir de acţiuni care ar putea afecta principiul separării puterilor în stat.

Curţile Constituţionale au rolul de a asigura supremaţia Constituţiei, existând o autonomie a Constituţiei faţă de procesele politice în stat, care evoluează odată cu societatea.

În altă ordine de idei, judecătorul Curţii Constituţionale a Ucrainei, *dl Igor Slidenko***,** a evidenţiat că statul este cel care se află în serviciul societăţii, potrivit teoriei dreptului. Ideea e că

controlul de constituţionalitate nu trebuie să fie limitat de politic. Autoritatea controlului constituţional trebuie să influenţeze evoluţia politicului, pornind de la poziţia de independenţă a organului constituţional în stat. Aceasta şi reprezintă trecerea de la autoritarism la democraţie. Democraţia presupune inclusiv standarde morale înalte, acestea din urmă stând la baza formării autorităţii puterii în stat. Tocmai de aceea organului de control constituţional îi revine rolul de a verifica autoritatea puterii. În acest sens este important a verifica şi factorii ce pot influenţa controlul de constituţionalitate: locul instituţiei de control constituţional în stat; independenţa sa; depolitizarea sa şi factorii externi.

Un aspect aparte îl reprezintă valorile de care se ghidează instituţia de control în stat. Statele aflate în curs de tranziţie se confruntă cu decorul butaforic, care poate influenţa activitatea instituţiei de control constituţional (de exemplu, cazul recunoaşterii constituţionalităţii referendumului de anexare a Crimeii). În acest sens, un pericol al statului contemporan îl reprezintă nu doar pierderea valorilor, dar şi formalizarea autorităţii instituţiilor în stat.

Concluzionând, dl *Zegrean* a menţionat că reforma îşi are rostul în fiecare etapă istorică a devenirii omenirii, inclusiv care implică şi organizările constituţionale, separarea puterilor în stat sau justiţia.

În cadrul celei de a II-a sesiuni cu genericul *„Raporturile Curţii Constituţionale cu Parlamentul şi Guvernul. Rolul Curții Constituționale în soluționarea „conflictelor” dintre autorităţi”*, prezidată de *dl Dainius Žalimas*, Preşedintele Curţii Constituţionale a Lituaniei, membru al Biroului Conferinţei Mondiale a Justiţiei Constituţionale, s-a evidenţiat experienţa unor Curţi Constituţionale în stabilirea raporturilor cu autorităţile statului.

Astfel, *dl Aldis Laviņš*, preşedintele Curţii Constituționale a Letoniei, a evidenţiat doctrina de cooperare elaborată de către Curtea Constituţională a Letoniei, şi anume cooperarea curţilor constituţionale cu alte autorităţi atât în cadrul procedurii judiciare, cât şi în afara acesteia. Cooperarea formală se bazează pe obligaţiile care rezultă din acte legale, fiind influenţată inclusiv de jurisprudenţa constituţională prin care se rezolvă conflictele dintre puteri.

Curtea Letoniei a decis asupra discreţiei legiuitorului în procesul de legiferare şi cooperare între instituţiile statului. Există o cerinţă ca toate ramurile puterii să fortifice democraţia prin cooperare. Opinia puterii judiciare trebuie tratată „cu respect şi înţelegerea potrivită”. Drept urmare, doctrina de cooperare trebuie să fie luată în considerare în procesul de elaborare a legilor.

Pe de altă parte, este importantă în procesul de control constituţional cooperarea informală prin care Curtea Constituţională ar putea să se impună. În acest sens este lăudabilă experienţa Letoniei, care obişnuieşte să organizeze reuniuni sistematice între Curte şi Preşedinte, fapt care contribuie la realizarea funcţiilor şi sarcinilor instanţei de drept constituţional.

În continuare, Preşedintele Curţii Constituţionale a Republicii Moldova, *dl Alexandru Tănase*, a explicat că, în calitate de garant al realizării principiului separației puterilor în stat și al responsabilității statului față de cetățean, Curtea Constituţională intervine prin competenţa de exercitare a controlului de constituţionalitate în sistemul de frâne şi contrabalanţe al puterilor în stat, asigurând astfel dialogul între puterile statului.

Unicul suveran într-un stat de drept este Constituţia, căreia trebuie să i se supună inclusiv puterea de stat.

Rolul Curții Constituționale în construcția instituțională a statului este major, Curtea reprezentând garantul supremației Constituției, care se manifestă ca un veritabil arbitru în rezolvarea unor situații instituționale conflictuale.

Atunci când Curtea Constituţională declară neconstituţionale unele prevederi ale legislaţiei, ea intervine nu doar în cadrul legal, anulând norma problematică, dar şi restabileşte echilibrul între puterile statului, asigură respectarea drepturilor și libertăților persoanei, respectiv, a principiilor statului de drept.

Sesiunea III de lucru a purtat genericul *„Autoritatea hotărârilor Curţii Constituţionale şi influenţa jurisprudenţei sale”*, fiind prezidată de *dl Aldis Laviņš,* Preşedintele Curţii Constituţionale a Letoniei.

În cadrul lucrărilor sesiunii, Preşedintele Curţii Constituţionale a Lituaniei, *dl Dainius Žalimas*, a reliefat că, odată cu constituirea unei Curţi Constituţionale şi a jurisprudenţei sale, o Constituţie poate fi percepută ca o Constituţie vie. Conceptul unei Constituţii, reflectat prin jurisprudenţa Curţii, trebuie să exprime conceptul central al Constituţiei. Anume Curtea Constituţională este cea care oferă interpretarea oficială a Constituţiei. Deseori Constituţia este acceptată ca o lege ideală, dar interpretarea ei de către Curte trebuie să fie dinamică, pentru a permite a face faţă provocărilor fără a interveni prin amendamente constituţionale.

Acelaşi raportor a ţinut să amintească jurisprudenţa Curţii Constituţionale a Lituaniei, prin care se urmăreşte schimbarea viziunii asupra Constituţiei: de la percepţia pozitivă a Constituţiei la percepţia ei integrată. Or, interpretarea unor dispoziţii constituţionale trebuie să se facă ținând cont de toate prevederile din Constituţie. Nici un amendament şi nici o interpretare constituţională nu poate aduce atingere drepturilor şi libertăţilor fundamentale, respectând principiile democratice şi reprezentând astfel *„clauza de eternitate”*.

În viziunea Preşedintelui Curţii Constituţionale din Lituania, hotărârile Curţii Constituţionale au forţă juridică similară cu cea a textului Constituţiei, asigurând astfel prevenirea transformării Constituţiei într-un act suicidal.

În cadrul sesiunii, profesorul *Boguslav Banaszak* din Polonia şi-a expus opinia asupra activismului judiciar al Curții Supreme și Curții Constituționale, care este recunoscut în general ca o abilitate a acestor instituții de a depăși adjudecarea unui caz individual, dar și ca o implicare în soluționarea unei probleme sociale majore sau în modelarea conceptului statului. Această abilitate se înscrie în șirul factorilor care influențează frecvența amendamentelor constituționale. Cu cât instanța devine mai activă în interpretarea amendamentelor constituționale, cu atât este mai nesemnificativă necesitatea de a modifica Constituția, deoarece este mult mai simplu de a modifica sensul atribuit actului fundamental. Avantajele activismului manifestat de o instanţă de jurisdicţie constituțională constau în faptul că Legea Supremă nu este un obstacol în calea reformelor democratice, chiar dacă structura sa a fost concepută timpuriu. Astfel, reformele, pe care societatea le așteaptă, ar putea fi implementate relativ rapid, fără a fi necesară revizuirea Constituției. De menționat că o astfel de activitate este destul de îndelungată, și nu doar din motive de procedură, dar şi din necesitatea de a stabili un consens între formațiunile politice în devenire.

Judecătorul Curţii Constituţionale din Armenia, dl *Hrant Nazaryan,* a remarcat că subiectul autorităţii hotărârilor constituţionale este unul de o continuă actualitate. Din punct de vedere politic, controlul constituţionalităţii este dificil de exercitat dacă *de jure* nu este concretizată forţa juridică a actelor emise de către organul care îl exercită, sau este dificil a vorbi despre eficienţa acestei funcţii, dacă actele adoptate nu sunt parţial sau integral executate.

Este de evidenţiat funcţia juridico-normativă a hotărârilor Curţii Constituţionale, or, implicit, după pronunţarea actelor Curţii, urmează activitatea de creaţie legislativă a organului puterii publice care deţine competenţa de reglementare a raporturilor sociale.

Nu este de neglijat exercitarea unei analize sistematice a nivelului de executare a hotărârilor Curţii Constituţionale, or, importanţa acesteia se exprimă în scopul urmărit – cel de formare a culturii constituţional-juridice, respectul faţă de drepturile fundamentale şi realizarea eficientă a obiectivelor de ordin constituţional. Realizarea acestor obiective se asigură şi prin publicarea unor comunicări privind nivelul de executare a hotărârilor Curţii Constituţionale, experienţă pe care, alături de Curtea Constituţională a Armeniei, o împărtăşeşte şi Curtea Constituţională a Republicii Moldova.

Este important ca modificările sau completările inserate în sistemul de drept în scopul asigurării supremaţiei Constituţiei, realizate în baza actelor Curţii Constituţionale, să fie de ordin

sistemico-normativ, dar nu de ordin episodic, iar în monitorizarea întregului proces de ajustare a cadrului legal la jurisprudenţa instanţei constituţionale un rol important trebuie să îi revină societăţii civile.

În finalul lucrărilor, vicepreşedintele Academiei de Ştiinţe din Moldova, dl *Ion Guceac,* a apreciat că prin jurisprudenţa Curţii Constituţionale se creează standarde juridice şi sisteme de valori constituţionale universale, astfel încât organele de control al constituţionalităţii legilor pot evita arbitrarul şi pot acţiona în mod predictibil. Totodată, s-a remarcat că anume controlul constituţionalităţii legilor constituie o modalitate de a evita lacune din textul legii fundamentale.

2. Studiul privind consolidarea rolului Curţii Constituţionale

În data de 17 iulie 2015, prin contribuţia factorilor internaţionali, a avut loc un eveniment important, în cadrul căruia a fost prezentat ***Studiul privind consolidarea rolului Curţii Constituţionale.*** Masa rotundă a fost organizată de Curtea Constituţională în vederea implementării Strategiei de reformă a sectorului justiţiei pentru anii 2011-2016, cu sprijinul PNUD Moldova în cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova”, finanțat de către Ministerul Federal pentru Europa, Integrare şi Afaceri Externe al Austriei, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova, în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului (OHCHR).

La eveniment au participat autorii studiului, dl Evgeni Tanchev, vicepreședinte al Comisiei de la Veneția, ex-președinte al Curții Constituționale din Bulgaria; dl Tudorel Toader, membru al Comisiei de la Veneția, judecător al Curții Constituționale din România, şi dl Mirosław Granat, judecător al Tribunalului Constituțional din Polonia, precum și dl Vitali Catană, expert în drept constituțional, Republica Moldova. De asemenea, la eveniment au participat dl Vladimir Grosu, ministru al justiției, dl Gerhard Schaumberger, şef al Biroului de Coordonare pentru Cooperare Tehnică al Austriei, numeroşi reprezentanți ai mediului juridic și academic al Republicii Moldova.

La masa rotundă au fost abordate subiecte vizând trei compartimente: (I) *Componența și criteriile de selectare a judecătorilor Curţii Constituţionale;* (II) *Subiecții cu drept de sesizare a Curții Constituționale;* (III) *Procedura de examinare a sesizărilor de către Curtea Constituţională.*

Referitor la *primul compartiment,* autorii studiului au relevat că **numărul membrilor forurilor constituționale** nu ar trebui să fie prea mare, deoarece rolul acestora este de a rezolva probleme de drept, atribuția fundamentală fiind cea de interpretare a Constituției.

Corpul judecătorilor Curții trebuie să fie format din profesioniști, juriști selectați în baza unor criterii ce asigură garanțiile legate de competenţă și integritate.

În analiza sa profesorul Tudorel Toader a ținut să accentueze că **garantarea independenței Curților Constituționale**, implicit a judecătorilor care le compun, constituie condiția fundamentală a îndeplinirii rolului acestora, subsumat asigurării supremației Constituției.

Independența judecătorilor Curții Constituționale este esențială nu doar pentru buna funcționare a justiției constituționale, ci și pentru statul de drept. În astfel de condiţii, preocuparea pentru înlăturarea oricăror influențe sau suspiciuni legate de exercitarea unor influențe asupra activității jurisdicționale a instanțelor constituționale este justificată.

Autorul a relevat importanța reprezentării și a echilibrului între diverse tendințe juridice și politice în cadrul Curții Constituționale. Unele dintre principalele modalităţi, ce pot fi reţinute în acest sens, constituie componența, numirea și criteriile de selectare a judecătorilor curților constituționale.

Referitor la **componenţa numerică a judecătorilor Curţii Constituţionale**, profesorul E. Tanchev a invocat, cu titlu de recomandare, problema revizuirii numărului de judecători ai Curții

în sensul asigurării unui număr impar, astfel încât să fie evitat blocajul atunci când se înregistrează paritate de voturi.

Totodată, referitor la **autorităţile în drept să desemneze judecătorii Curţii Constituţionale**, experții au recomandat stabilirea de către autoritățile implicate a unor proceduri și criterii unice și transparente pentru numirea judecătorilor Curții, astfel încât să nu existe discrepanțe în selectarea candidaților.

În ceea ce priveşte **durata mandatului judecătorului constituţional**, Constituția Republicii Moldova se înscrie în categoria puțin numeroasă a statelor în care este stipulată o durată a mandatului de 6 ani, cu posibilitatea desemnării persoanei pentru încă un mandat.

Având în vedere considerentele expuse, recomandarea experților constă în asimilarea de către Republica Moldova a practicii generale, conform căreia un judecător constituțional poate fi ales pentru un singur mandat cu o durată de 9 ani.

La capitolul „**Statutul judecătorilor”**, autorii au reținut că Legea cu privire la Curtea Constituțională a Republicii Moldova stabilește garanțiile fundamentale care apără mandatul judecătorilor constituționali: inamovibilitatea, imunitatea și regimul incompatibilităților.

În concluziile formulate s-a insistat asupra acestui aspect în contextul în care au existat încercări de a modifica legea de o manieră ce aduce atingere inamovibilității judecătorilor prin reglementarea revocării judecătorilor Curții Constituționale pentru ”pierderea încrederii” Parlamentului și limitarea competențelor de jurisdicție constituțională.

La cel de-al II-lea compartiment discutat „***Subiecții cu drept de sesizare a Curții Constituționale”,*** profesorul E. Tanchev a atras atenția asupra faptului că atunci, când este invocată neconstituționalitatea unei decizii a Curții Supreme de Justiție în fața Curții Constituționale, trebuie de avut grijă să fie respectată securitatea raporturilor juridice în conformitate cu principiul autorității lucrului judecat, *res judicata*, în ideea de a nu submina autoritatea dreptului.

De asemenea, o atenție specială va trebui acordată mecanismului de triere în cadrul procedurii de admisibilitate a sesizărilor directe, în ideea de a păstra în limite raționale volumul de lucru pus în sarcina judecătorilor Curții Constituționale și în scopul menținerii capacității de a examina cauzele în limitele temporale rezonabile, respectând principiul celerității.

În context, autorul Miroslav Granat a luat act de faptul că neconstituționalitatea unei legi poate fi invocată prin intermediul Curții Supreme de Justiție, de către participanţii la proces, în momentul înfăptuirii actului de justiție în fața instanței de drept comun. Autorii au considerat ca fiind inoportună pentru Republica Moldova ideea de a reglementa la această etapă recursul direct în fața Curții Constituționale, ce ar avea ca obiect un drept individual apărat de Constituție.

În concluzie, reglementarea recursului individual ar însemna o reformă radicală a Curții Constituționale din Republica Moldova, fapt ce ține de alt context decât cel în care suntem astăzi. Instituția recursului individual poate fi avută în vedere într-o perspectivă ulterioară, după o analiză mai cuprinzătoare a eficacității acesteia și după acumularea unei practici concludente privind aplicarea excepției de neconstituționalitate.

Referitor la ***procedura de examinare a sesizărilor de către Curtea Constituţională,*** în cadrul celui de-al III-lea compartiment al studiului, autorii au constatat că o primă măsură ar fi abrogarea Codului jurisdicției constituționale nr. 502-XIII din 16.06.95, dat fiind faptul că în parte acesta repetă prevederile Legii nr. 317 din 13.12.1994 cu privire la Curtea Constituţională și face ca legislația să aibă un caracter redundant și confuz. În același timp, legea în cauză reglementează o procedură în fața Curții ce și-a pierdut actualitatea și necesită a fi amendată.

Având în vedere faptul că în fața Curții sunt examinate probleme de drept, iar nu litigii cu privire la drepturi individuale, procedura urmează să fie scrisă. Părțile pot fi invitate să pledeze doar atunci când va considera Curtea că este necesar.

Curtea urmează ea însăși să-și stabilească criteriile de prioritate în examinarea cauzelor, iar aceasta înseamnă că forul constituțional va decide și termenele de judecare a sesizărilor, având la

bază conceptul de termen rezonabil, însușit de majoritatea Curților Constituționale și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

O altă recomandare privind procedura de examinare a sesizărilor o constituie limitarea posibilității de a retrage cererea în fața Curții la orice etapă a procesului. Propunerea rezidă în ideea că sesizarea Curții reprezintă un act serios și util, ce angajează responsabilitatea celui care depune sesizarea. Curtea nu poate fi expusă frivolității unor subiecți cu drept de sesizare. Prin urmare, pentru situația în care intervine o cerere de retragere a sesizării, legea ar trebui să reglementeze dreptul Curții de a decide motivat reținerea cererii spre examinare atunci când va considera că interesul general o impune.

Concluzia studiului lansat a exprimat necesitatea consacrării rolului Curții Constituționale din Republica Moldova de a soluționa conflictele juridice de natură constituțională.

3. Cooperarea externă a Curţii în anul 2015

3.1. Activitatea CCM în organizaţiile regionale, europene şi internaţionale

● **Asociația Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Mării Baltice (BBCJ)**

La inițiativa Curților Constituționale a Moldovei și a Lituaniei, a fost creată Asociația Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Mării Baltice (în continuare – BBCJ). Aceasta deschide calea unui nou nivel de dezvoltare a cooperării între curțile constituționale.

Declarația de fondare a Asociației a fost **semnată** în data de **26 octombrie 2015,** la Vilnius, de către **președinții Curților Constituționale din Republica Moldova, Lituania, Georgia și Ucraina**.

La ceremonia de semnare a Declaraţiei, Alexandru Tănase, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, a subliniat că statele membre ale Asociației sunt unite prin obligația de a respecta și proteja aceleași valori democratice europene, prin istoria lor comună și prin dificultăți curente comparabile, aceasta determinând apariția noii cooperări regionale. „Statele noastre au multe în comun. Provocările istorice similare, cu care ne-am confruntat în trecut, au revelat adevărata valoare a libertății și democrației. Astăzi, trebuie să rămânem uniți în fața noilor amenințări în adresa securității și valorilor constituționale. Împărtășim aceleași valori, avem aceleași aspirații și sunt sigur că vom avea și același viitor – viitorul european”, a menţionat Alexandru Tănase.

Președintele Curții Constituționale a Lituaniei, Dainius Žalimas, a menționat că Asociația a fost creată pentru a ridica la un alt nivel cooperarea de durată, existentă între aceste curți constituționale, pentru a o instituționaliza, precum și în scopul promovării și fortificării motivației statelor partenere de a participa la activități comune. Dainius Žalimas și-a exprimat speranța că noua cooperare regională a curților constituționale va genera noi oportunități pentru comunitățile juridice din Lituania și alte state baltice, pentru a contribui și mai activ la consolidarea democrației, preeminenței dreptului și respectării drepturilor omului în statele Parteneriatului Estic. La fel, se mizează pe faptul că aceasta va duce la lansarea noilor inițiative, care să asigure un sprijin consistent pentru statele Parteneriatului Estic, care au optat pentru integrarea europeană.

„Acum, aceste state au nevoie de un sprijin deplin în eforturile de a menține opțiunea europeană și integritatea europeană. Provocările geopolitice și încercările de a determina aceste țări să se îndepărteze de la spațiul politic și valoric european indică faptul că există nevoia stringentă de consolidare a independenței Curților Constituționale din Georgia, Moldova și Ucraina, precum și dimensiunea europeană în activitatea lor,” a declarat Președintele Curții Constituționale a Lituaniei. Dainius Žalimas a mai menționat faptul că această cooperare

regională va oferi Curților Constituționale mai multe oportunități pentru a face schimb de experiență mai eficient și mai frecvent, dar și de a transpune în practică această experiență.

Președintele Curții Constituționale a Georgiei, George Papuashvili, și-a exprimat încrederea că Asociația va genera un dialog și mai intens, cu și mai multă substanță, între curțile constituționale. Potrivit lui, „prin această Asociație curțile noastre vor coopera la un nivel superior."

Președintele Curții Constituționale a Ucrainei, Yurii Baulin, a menționat că este important și util ca țările care au optat pentru integrarea europeană să învețe de la acele țări care au implementat reușit reformele complexe în domeniul justiției.

Declarația de fondare a Asociației a subliniat rolul de importanță determinantă al curților constituționale în afirmarea supremației Constituției și justiției constituționale, respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, exprimând nevoia respectării independenței și suveranității statelor, precum și a integrității lor teritoriale.

Unul din scopurile asociației este reprezentarea comună de către parteneri a intereselor curților constituționale regionale la nivel mondial, precum și la forumurile europene. Este de menționat și faptul că curțile constituționale membre ale Asociației sprijină inițiativa Curții Constituționale a Ucrainei de a condamna decizia Curții Constituționale a Federației Ruse din 19 martie 2014, care a dat curs anexării de către Rusia a teritoriului Ucrainei – Crimeea.

În ziua de 17 decembrie 2015, la Curtea Constituţională a Ucrainei a avut loc Reuniunea pregătitoare a preşedinţilor curţilor constituţionale din Ucraina, Georgia, Lituania, Republica Moldova – membre ale BBCJ.

Preşedinţii curţilor constituţionale fondatoare ale BBCJ s-au întrunit în cadrul reuniunii pentru a puncta unele chestiuni despre viitoarea cooperare şi acţiunile ce urmează a fi desfăşurate. Părţile au discutat aspecte privind comunicarea membrilor Asociaţiei, proiectele comune şi planul de acţiuni pentru următorul an.

Au fost puse în discuţie, de asemenea, chestiuni privind viitoarea extindere a Asociaţiei. Asociația este deschisă spre aderare pentru alte instituții care exercită justiția constituțională.

Totodată, s-a convenit asupra organizării unei conferinţe la Chişinău, la sfârşitul lunii iunie 2016, s-a discutat despre formatul şi numărul de participanţi la viitorul eveniment, Curtea Constituţională a Moldovei deţinând preşedinţia BBCJ pentru anul 2016.

● În contextul menţinerii calităţii de membru al **Conferinţei internaţionale a statelor din bazinul Mării Negre,** a cărei preşedinţie este deţinută de Curtea Constituţională a Georgiei, la 27-28 iunie s-a desfăşurat cea de-a **5-a conferinţă** cu tema „Libertatea şi securitatea: sporirea eficienţei plângerii constituţionale". Lucrările reuniunii s-au concentrat asupra următoarelor subiecte: standardele și practicile aplicate de curțile constituționale în ceea ce privește dreptul la libertate și securitate, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului; mecanismele de protecție a libertății și securității și rezultatele lor juridice și practice.

La eveniment au participat preşedinţi şi judecători ai curţilor constituţionale din regiunea Mării Negre, judecători ai CtEDO, membri ai Comisiei de la Veneţia, membri ai Parlamentului şi Guvernului georgian, precum şi reprezentanţi ai mediului academic şi ai organizaţiilor non-guvernamentale.

O delegaţie a Curţii Constituţionale a luat parte la conferinţă, abordând în cadrul unei sesiuni de lucru problemele şi perspectivele accesului cetăţenilor la justiţia constituţională în Republica Moldova.

● În perioada 9-11 septembrie, președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova a participat la **reuniunea Cercului Președinților din cadrul Conferinței Curților Constituționale Europene (CCCE)**, ce a avut loc la Batumi, Georgia, şi în cadrul căreia au fost discutate probleme ce ţin de pregătirea și organizarea Congresului al XVII-lea al CCCE.

Preşedinţii curţilor constituţionale membre ale conferinţei au discutat probleme referitoare la aplicarea tratatelor internaţionale în jurisprudenţa curţilor constituţionale.

În contextul participării la această reuniune, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a susținut inițiativa Curții Constituționale a Ucrainei de a pune în discuţie și de a condamna decizia din 19 martie 2014 a Curții Constituționale a Federației Ruse, care a deschis calea pentru anexarea de către Rusia a unei părți din teritoriul Ucrainei – Crimeea.

Preşedinţii curţilor constituţionale din Ucraina, Georgia, Lituania, Moldova, Polonia, Cipru, Azerbaidjan și alte state europene au semnat o Declarație comună privind respectarea integrităţii teritoriale și a dreptului internațional în înfăptuirea justiției constituționale. Acest document, care, începând cu ziua de 10 septembrie 2015, este deschis pentru semnare de către membrii CCCE, îndeamnă curțile constituționale să nu rămână indiferente într-o perioadă când sunt încălcate flagrant imperativele statului de drept, ce impun respectarea principiilor generale ale dreptului, principiilor fundamentale ale dreptului internațional și a valorilor unei ordini constituționale democratice.

Preşedintele Alexandru Tănase a menționat că acest precedent – utilizarea justiţiei constituţionale ca instrument în vederea anexării teritoriului altui stat – este extrem de periculos, ţinând cont inclusiv de revendicările similare în teritoriile din stânga Nistrului aflate sub ocupaţie militară rusă, şi compromit respectarea valorilor fundamentale declarate ale CCCE - statul de drept, democrația, respectarea drepturilor omului și independența sistemului judiciar.

● În perioada 10-13 iunie 2015, la București a avut loc cea de-a **14-a reuniune a Consiliului mixt de justiție constituțională,** organizată de Curtea Constituțională a României în cooperare cu Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția).

Consiliul mixt pentru justiție constituțională a fost constituit de Comisia de la Veneția în anul 2002, prin înființarea unui centru de documentare pentru a promova un schimb de idei și de jurisprudență relevantă între instanțele de jurisdicție constituțională. În acest scop, Comisia a stabilit și o rețea de corespondenți (agenți de legătură) cu instanțele de jurisdicție constituțională. Întâlnirile anuale ale agenților de legătură ai instanțelor de jurisdicție constituțională din statele membre, cele asociate, cu statut de observatori sau cu statut special din cadrul Comisiei de la Veneția facilitează schimbul de informații în problemele justiției constituționale și asigură diseminarea acestei jurisprudențe, cunoașterea modului de rezolvare a unor probleme specifice. La acest eveniment, din partea Curții Constituționale a Republicii Moldova, ca agent de legătură a participat Secretarul General Rodica Secrieru.

În cadrul reuniunilor se organizează, tradiţional, şi o miniconferinţă tematică, în anul curent fiind abordat subiectul „Blasfemia şi alte limitări ale libertăţii de exprimare”.

● În zilele de 4-5 iunie 2015, Tribunalul Federal din Elveţia a fost gazda celui de-al **7-a Congres trienal al Asociaţiei Curţilor Constituţionale care utilizează parţial limba franceză (ACCPUF).** Congresul s-a desfăşurat la Lausanne, Elveţia, şi a întrunit peste 30 de curţi şi consilii constituţionale, acestea fiind reprezentate de circa 100 de participanţi.

Congresele trienale sunt tematice, iar tema generală, care urmează a fi dezbătută în cadrul acestora, este descrisă şi prezentată în prealabil, sub forma unui Raport naţional de fiecare Curte-membră a ACCPUF, în baza chestionarului elaborat de Secretariatul Asociaţiei. Ulterior, toate răspunsurile la chestionar sunt sintetizate într-un raport general, care este prezentat la eveniment, apoi publicat pe pagina web oficială a ACCPUF şi sub forma unei publicaţii tematice.

Tema pusă în discuţie la acest congres a fost „Supremaţia Constituţiei”, abordând mai detaliat următoarele subiecte: statutul Constituţiei şi al dreptului internaţional în ierarhia normelor; dimensiunea şi efectivitatea controlului constituţional în ordinea juridică internă; situaţii de conflict sau concurenţă între Constituţie şi normele internaţionale. Intervenţiile şi

dezbaterile au permis participanţilor să facă schimb de experienţă şi să-şi împărtăşească propriile idei.

În cadrul Adunării generale a ACCPUF, preşedinţia Asociaţiei pentru anii 2015-2018 a fost transmisă preşedintelui Tribunalului federal elveţian.

Biroul ACCPUF a acceptat iniţiativa Curţii Constituţionale a Republicii Moldova privind organizarea la Chişinău, în perioada 26-30 septembrie 2016, a celei de-a 8-a Conferinţe a şefilor de instituţii ACCPUF.

● Curtea Constituţională, în calitate de membră a **Conferinţei organelor de control constituţional din statele noilor democraţii**, a participat la cea de-a **20-a Conferinţă anuală** de la Erevan. Conferinţa anuală a coincis cu celebrarea aniversării a 20-a a Constituţiei şi Curţii Constituţionale a Armeniei.

La eveniment au participat reprezentanţi ai Curţilor Constituţionale din Algeria, Belarus, Croaţia, Kazahstan, Kârgâzstan, Israel, Letonia, Lituania, Macedonia, Mongolia, Polonia, România, Slovacia, Tailanda şi Preşedintele Comisiei de la Veneţia. Subiectul supus discuţiilor a fost „Rolul curţilor constituţionale în consolidarea independenţei puterii judecătoreşti: abordarea doctrinară şi provocările actuale”.

Preşedintele Curţii Constituţionale, Alexandru Tănase, în prezentarea sa a menţionat: „Curtea Constituțională a Republicii Moldova, în vasta sa jurisprudență, a exercitat controlul constituționalității prevederilor legale care vizează imunitatea judecătorului, răspunderea disciplinară a judecătorului, precum și asigurarea financiară a sistemului judecătoresc. În mecanismul statal de apărare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului un factor de primă importanţă îl constituie buna funcţionare a autorităţilor judecătoreşti. Protecţia judiciară efectivă şi completă se poate realiza doar în condiţiile unei adevărate independenţe a autorităţii judecătoreşti, în special, a judecătorului – exponent al puterii judecătoreşti.”

● **Asociaţia Internaţională de Drept Constituţional (AIDC)**

Obiectivul principal al AIDC este crearea şi dezvoltarea unui forum al constituţionaliştilor, dedicat schimbului de cunoştinţe şi informaţii în domeniu, examinării problemelor şi fenomenelor constituţionale comune în plan comparativ, menţinând o abordare universitară şi ştiinţifică.

Secretariatul AIDC îşi desfăşoară activitatea la Centrul pentru Drepturile Omului, Universitatea din Pretoria, Africa de Sud. Membrii AIDC se întrunesc la mesele rotunde bianuale şi la Congresul mondial, organizat o dată la 4 ani.

La 6 martie 2014, ca urmare a cererii de aderare, înaintate câteva luni mai devreme, şi acceptării acesteia de Comitetul executiv al asociaţiei, Curtea Constituţională a Moldovei a devenit membru instituţional al AIDC.

Prima participare a Curţii Constituţionale, în calitate de membru al AIDC, s-a produs la 28-29 mai 2015, la invitaţia Institutului sud-african de drept constituţional din cadrul Universităţii din Johannesburg, gazdă a mesei rotunde AIDC cu genericul *„”Noua” separare a puterilor: evoluţia doctrinei în contextul secolului 21*”. Conferinţa a reunit constituţionalişti recunoscuţi la nivel mondial de la universităţile Harvard, Melbourne, Boston, Florida, Aix-en-Provence, Paris-Sorbonne, Regensburg, precum şi alţi specialişti renumiţi în domeniu.

3.2. Colaborare bilaterală

● În cadrul relaţiilor de colaborare şi reciprocitate, stabilite în ultimii ani cu judecătorii constituţionali poloni, a avut loc **vizita oficială a delegaţiei Curţii Constituţionale la Tribunalul Constituţional al Poloniei**, în zilele de 18-20 martie 2015. Această vizită de răspuns

a delegaţiei extinse a Curţii, condusă de Preşedintele Alexandru Tănase, a continuat întâlnirile bilaterale de lucru ale judecătorilor, ultima având loc la Chişinău în toamna anului 2012.

Discuţiile s-au axat pe subiecte legate de jurisprudenţa recentă a celor două curţi, vizând în special prevederile privind cetăţenia, conţinute în constituţiile ambelor state.

Programul vizitei a inclus şi o întrevedere cu Primul Preşedinte al Curţii Supreme a Republicii Polone.

● În spiritul lărgirii relaţiilor speciale de colaborare şi al dialogului tradiţional al **Curţii Constituţionale a Republicii Moldova cu Curtea Constituţională a României şi cu Curtea Constituţională a Lituaniei**, precum şi ca urmare a înţelegerii prealabile dintre preşedinţii curţilor constituţionale din cele trei state, în perioada 19 - 22 aprilie 2015, la Suceava a avut loc **întâlnirea oficială trilaterală** a judecătorilor constituţionali ai celor trei instituţii de jurisdicţie constituţională.

Relaţiile tradiţionale de cooperare au contribuit la instituţionalizarea relaţiilor dintre curţile constituţionale ale Republicii Moldova, Lituaniei şi României. Această primă întâlnire trilaterală s-a axat pe discuţii referitoare la provocările actuale pentru cele trei instanţe, jurisprudenţa recentă, confirmând scopul comun de a promova valorile constituţionalismului european.

În data de 21 aprilie, la invitaţia Universităţii „Ştefan cel Mare” din Suceava – Departamentul Drept şi Administraţie Publică, membrii delegaţiilor oficiale au participat la Conferinţa internaţională „Jurisdicţia constituţională”, iar preşedinţii curţilor au fost invitaţi să ia cuvântul în faţa mediului academic şi studenţilor, supunând atenţiei acestora aspecte legate de jurisdicţia fiecărei instanţe, analiza celor mai importante cauze examinate.

● În contextul intensificării în ultimii ani a cooperării dintre Curtea Constituţională a Republicii Moldova şi Curtea Constituţională a Lituaniei, o delegaţie a Republicii Moldova, în frunte cu Preşedintele Alexandru Tănase, a participat la **forumul juridic internaţional Lituania - Republica Moldova - Ucraina**, din care au făcut parte, de asemenea, reprezentanţi ai instituţiilor judiciare, academice şi organizaţiilor neguvernamentale, tema principală abordată la forum constituind reforma sistemului judiciar. Forumul s-a desfăşurat în zilele de 21-25 iulie 2015, la Moletai. În cadrul reuniunii s-au discutat probleme ce țin de independența justiției, implementarea reformelor complexe care vizează sporirea independenței sistemului judiciar, consolidarea statului de drept și protecția drepturilor omului.

La 22 iulie 2015, Alexandru Tănase, Președintele Curții Constituționale a Republicii Moldova, s-a întâlnit cu Dainius Žalimas, Președintele Curții Constituționale a Republicii Lituania. Întâlnirea a avut loc la Curtea Constituţională din Lituania, în cadrul căreia cei doi preşedinţi au discutat despre problemele actuale în domeniul justiției constituționale și perspectivele de cooperare.

3.3. Programe de cooperare cu parteneri externi

● Consiliul Europei este unul din partenerii externi importanţi ai Curţii Constituţionale. Pe parcursul anului 2015 au fost realizate două activităţi în cadrul **Proiectului Consiliului Europei *„Suport pentru implementarea coerentă la nivel naţional a Convenţiei Europene pentru Drepturile Omului în Republica Moldova”*.**

Astfel, în perioada 7-9 iulie, în vederea instruirii judecătorilor şi staff-ului Curţii în domeniul implementării Convenţiei Europene, a avut loc o vizită de studiu la Consiliul Europei şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg. Agenda a cuprins întâlniri de lucru cu reprezentanţi ai subdiviziunilor Directoratului general al drepturilor omului şi statului de drept, participanţii având posibilitatea să cunoască mai detaliat activitatea Comisarului pentru drepturile omului, Departamentului de executare a hotărârilor CEDO, Comitetului european pentru prevenirea torturii (CPT), Unităţii pentru formarea privind drepturile omului pentru

profesioniștii din domeniul juridic (HELP), Comisiei pentru eficienţa justiţiei (CEPEJ), Grupului de state împotriva corupției (GRECO) şi să asiste la o şedinţă a Marii Camere a CEDO.

Cea de-a doua acţiune, organizată cu suportul Consiliului Europei, a avut loc în perioada 19-20 noiembrie 2015 şi a reunit în cadrul unui seminar reprezentanții Curții Constituționale, instanțelor ordinare, procuraturii și avocaturii, care și-au actualizat cunoștințele în domeniul accesului la jurisdicţia constituţională în lumina jurisprudenţei CEDO şi în domeniul excepției de neconstituționalitate.

În calitate de expert, prof.univ. Toma Birmontienė, fost judecător al Curții Constituționale din Lituania, a prezentat experiența statelor baltice cu privire la această modalitate indirectă de acces al cetățenilor la instanța de contencios constituțional. Este primul seminar din seria celor care urmează să se desfăşoare în cadrul acestui proiect la începutul anului 2016.

Scopul seminarului a fost informarea asupra bunelor practici în domeniul ridicării excepției de neconstituționalitate în cadrul unui proces judiciar, în principal pentru judecători și avocați.

● Alte activităţi de cooperare au fost realizate cu sprijinul financiar al **Programului Naţiunilor Unite pentru Democraţie (PNUD) în cadrul Proiectului *„Consolidarea supremaţiei legii şi protecţiei drepturilor omului în Moldova.”***

Întrucât schimburile de experiență, bune practici și cunoștințe între judecătorii şi staff-urile instituţiilor sunt deosebit de importante pentru implementarea reformelor şi standardelor europene în jurisdicţia constituţională, Secretarul General şi un grup de funcţionari din cadrul direcţiei juridice-grefă, secţiei cercetare şi analiză şi secţiei relaţii externe a Secretariatului Curţii_ au efectuat succesiv două **vizite de studiu şi schimb de experienţă la Curţile Constituţionale din Letonia şi Lituania.**

În perioada 17-19 mai 2015, au avut loc întâlnirile de lucru ale staff-ului Curţii la Curtea Constituţională a Letoniei. Colegii letoni, din diferite subdiviziuni structurale, au prezentat informaţii detaliate despre organizarea, competenţa şi statutul Curţii letone, procesul de pregătire a dosarelor pentru examinare, procedura de examinare a sesizărilor în şedinţă publică, baza de date a jurisprudenţei Curţii şi alte detalii tehnice. De asemenea, în cea de-a doua zi de lucru, participanţii au avut posibilitatea să asiste la o şedinţă publică şi să efectueze o vizită la Curtea Supremă de Justiţie a Letoniei.

În zilele de 20-22 mai 2015 a avut loc o vizită de studiu la Curtea Constituţională a Lituaniei, participanţii luând cunoştinţă de activitatea instituţiei, structura şi atribuţiile funcţionale ale subdiviziunilor, au asistat la o şedinţă publică. Agenda de lucru a mai cuprins vizite la Curtea Supremă Administrativă şi o întâlnire cu vicepreşedintele acesteia, la Administraţia Naţională a Instanţelor, Judecătoria districtuală din Trakai, precum şi la Seimul (Parlamentul) Lituaniei.

Participanții au discutat activ și au identificat o serie de bune practici și modele care merită a fi implementate în propria lor activitate.

3.4. Participări la alte evenimente internaţionale

● Începutul fiecărui an judiciar este marcat la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg printr-o inaugurare oficială, şedinţă solemnă, încheindu-se cu un seminar tematic. Subiectul abordat în cadrul seminarului din acest an a vizat caracterul dual al principiului subsidiarităţii.

Preşedintele şi Secretarul general al Curţii Constituţionale au participat la manifestările tradiţionale, organizate de CtEDO la 30 ianuarie 2015.

● În perioada 26-27 martie 2015, la Strasbourg s-a desfăşurat Seminarul privind utilizarea şi completarea bazei de date a jurisprudenţei constituţionale CODICES, organizat de Comisia de

la Veneţia pentru corespondenţii ACCPUF. La seminarul instructiv au participat funcţionari din cadrul secţiilor de expertiză juridică şi cercetare şi analiză.

● La sfârşitul lunii aprilie Curtea Constituţională a Turciei a marcat cea de-a 53-a aniversare, organizând, cu acest prilej, un Simpozion internaţional cu genericul „Analiza hotărârilor ce ţin de plângerea individuală: provocări şi căi de atac”.

● Un alt eveniment, la care a participat Preşedintele Curţii Constituţionale, a fost organizat de Universitatea din Piteşti, Facultatea de Drept şi Ştiinţe Administrative (România), la 8-9 mai 2015. În cadrul conferinţei internaţionale, distinşi academicieni şi profesori universitari au tratat subiectul istoriei, culturii şi cetăţeniei Uniunii Europene.

● Congresul anual internaţional de la Regensburg, anul acesta fiind la cea de-a XVII-a ediţie, s-a desfăşurat în zilele de 16-17 octombrie, sub egida Universităţii din Regensburg şi a prof. Rainer Arnold şi cu sprijinul Fundaţiei germane IRZ. Congresul a reunit peste 50 de participanţi străini, reprezentanţi ai mediului academic şi ai curţilor constituţionale din Albania, Bosnia şi Herţegovina, Bulgaria, Italia, Georgia, Letonia, Muntenegru, Polonia, România, Slovacia, Slovenia, Turcia, Ucraina, Ungaria. Subiectul dezbătut în cadrul celor două ateliere a vizat relaţiile dintre Curţile Constituţionale şi instanţele ordinare, aspectele de cooperare şi de conflict între acestea. Intervenţia Preşedintelui Curţii s-a axat pe relaţia dintre Curtea Constituţională şi instanţele judecătoreşti din Republica Moldova, formele de dialog, aplicarea hotărârilor Curții Constituționale în procesul de înfăptuire a justiției de către instanțele de judecată, concluzionând că „raporturile Curții Constituționale cu instanțele judecătorești și competențele acestora de a asigura constituționalitatea legilor și legalitatea actelor emise în vederea executării legilor se materializează într-un scop unic, cel al asigurării respectării drepturilor și libertăților persoanei, respectiv, a respectării principiilor statului de drept”.

● La 26 octombrie 2015, la invitaţia Curţii Constituţionale a Lituaniei, Preşedintele şi Secretarul General au luat parte la Ceremonia oficială cu ocazia Zilei Constituţiei Lituaniei, marcând cea de-a 23-a aniversare, precum şi la discuţiile din cadrul mesei rotunde privind dialogul dintre Curţile Constituţionale - precondiţii, obiective şi perspective. La ceremonia solemnă au participat preşedintele Republicii Lituania, preşedintele Seimului, primul ministru şi ministrul justiţiei, adresând mesaje de felicitare celor prezenţi.

În cadrul aceluiaşi eveniment, președinții Curților Constituționale din Moldova, Lituania, Georgia și Ucraina au semnat Declarația de fondare a Asociației Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Mării Baltice (BBCJ).

● La 12-17 noiembrie 2015, Președintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, a participat la Congresul Național al Juriștilor al Societății Federaliste, Washington (SUA), la care sunt invitați tradițional judecători ai Curții Europene pentru Drepturile Omului, precum și președinți și reprezentanți ai Curților Constituționale din Europa.

Membrii Asociației BBCJ, recent fondate, au avut și o întâlnire de lucru la Washington. Președinții și reprezentanții Curților Constituționale din Georgia, Moldova, Lituania și Ucraina au discutat despre activitățile de viitor și noi inițiative comune.

● La finele anului 2015, în zilele de 17-19 decembrie, Preşedintele Curții Constituționale şi Secretarul General au fost invitaţi la Conferinţa internaţională ştiinţifico-practică privind introducerea recursului individual în Ucraina, eveniment organizat de Curtea Constituţională a Ucrainei în cooperare cu misiunea OSCE în Ucraina.

Scopul conferinţei a fost de a cunoaşte experienţa teoretică şi practică a altor curţi, inclusiv amendarea Constituţiei şi a legislaţiei în acest sens, reformarea structurală a Curţii în cazul introducerii plângerii individuale, alte posibile probleme cu care se pot confrunta curţile.

Preşedintele Alexandru Tănase a moderat una dintre sesiuni şi a avut o intervenţie cu tema *„Aspecte privind competența și procedura Curții Constituționale din RM*”, în particular, modul de examinare a excepţiei de neconstituţionalitate - un recurs indirect al cetățeanului la instanța de contencios constituțional.

3.5. Întrevederi oficiale şi de curtoazie

Pe parcursul anului 2015, Preşedintele Curţii Constituţionale, Alexandru Tănase, a primit vizite oficiale şi de documentare ale unor înalţi oficiali ai instituţiilor europene. Este vorba de coraportorii Comisiei de monitorizare a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, din componenţa delegaţiei făcând parte Lise Christoffersen, Piotr Wach, Sylvie Affholder şi Luis Herrero, Şeful Oficiului Consiliului Europei la Chişinău; membrii Misiunii de observatori ai OSCE/ODIHR, aflaţi în Moldova pentru monitorizarea alegerilor locale din 14 iunie 2015; o delegaţie compusă din Directorul general pentru drepturile omului și statul de drept al Consiliului Europei, Philippe Boillat, şi șeful de direcție, Departamentul de executare a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, Ozgur Derman.

Preşedintele a primit vizite de curtoazie ale ambasadorilor acreditaţi în Republica Moldova – E.S. Marius Gabriel Lazurca, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al României la Chişinău, E.S. Matyas Szilagyi, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al Republicii Ungare în RM, E.S. James D. Pettit, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al SUA în RM, E.S. Igor Mussalimov, Consul General al Republicii Kazahstan în RM.

Tradiţional, de-a lungul anului, Preşedintele Curţii Constituţionale se întâlneşte cu directorii şi reprezentanţii fundaţiilor partenere de proiecte şi cu donatorii externi, împreună cu care Curtea a realizat sau realizează activităţi şi proiecte comune – PNUD Moldova, Oficiul Consiliului Europei la Chişinău, Fundaţia IRZ.

Preşedintele Curții Constituționale, Alexandru Tănase, a participat, în calitate de speaker, la cea de-a 3-a ediție a Forumului anual de dezbateri privind integrarea europeană a Republicii Moldova, eveniment organizat de Asociația pentru Politică Externă (APE) și Fundaţia Friedrich-Ebert (FES), în parteneriat cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova.

Scopul forumului a fost de a oferi o platformă de discuții comprehensive privind principalele provocări în procesul de implementare a Acordului de Asociere cu UE și problemele ce țin de agenda reformelor, cum ar fi integrarea economică, independența justiției și lupta împotriva corupției, independența mass-media și combaterea propagandei.

În ultimii ani, Curtea Constituţională a organizat întâlniri cu studenţii şi liceenii unor instituţii de învățământ din ţară şi străinătate. Astfel, în 2015 Curtea a fost vizitată de un grup de studenţi din Germania, care s-au întrunit în cadrul unei şcoli de vară, organizată de Moldova-Institut Leipzig, Fundaţia Hans-Böckler şi Universitatea de Stat din Moldova; de grupuri de elevi ai Liceului „Vasile Alecsandri” din Ungheni, Liceului „Lucian Blaga” din Tiraspol, Liceului teoretic „Orizont” din Chişinău.

4. Donaţii de carte pentru Biblioteca Curţii Constituționale

Donația ACCPUF

Grație suportului generos al Asociației Curților Constituționale francofone (ACCPUF), Biblioteca Curții Constituționale s-a îmbogățit cu un lot substanțial de literatură juridică (47 de titluri) în astfel de domenii ca drept constituțional, drept electoral, drept penal, drept european ș.a.

Volumele au ieșit de sub tiparul unor edituri franceze de notorietate în materie, printre care LexisNexis, Dalloz, PUF etc.

Donaţia PNUD

În cadrul Proiectului „Consolidarea supremației legii și protecției drepturilor omului în Moldova”, finanțat de către Ministerul Federal pentru Europa, Integrare şi Afacerile Externe al

Austriei, cofinanțat și implementat de PNUD Moldova, în cooperare cu Oficiul Înaltului Comisar al ONU pentru Drepturile Omului, fondul de carte al Curţii Constituţionale a fost suplinit cu o donaţie generoasă de titluri, atât în limba română, cât şi în limbile engleză şi franceză.

Donaţia se înscrie în efortul Curţii Constituţionale de dezvoltare a activităţii de cercetare, fiind catalizator în noile perspective de analiză şi examinare a problemelor de drept, precum şi sprijin în procesul de perfecţionare continuă.

TITLUL V
ACTIVITATEA CURŢII CONSTITUŢIONALE ÎN CIFRE

Pe parcursul anului 2015 la Curtea Constituțională au fost depuse 59 de sesizări, 7 sesizări au fost preluate din anul 2014, astfel, sarcina Curții în anul 2015 a constituit 66 de sesizări aflate pe rol *(a se vedea diagramele nr.1, nr. 2, nr.4 și nr.6)*.

Din totalul de 66 de sesizări aflate pe rol, în anul 2015 au fost examinate 53 de sesizări, și anume: 32 sesizări cu adoptarea a 31 hotărâri *(2 dosare fiind conexate);* 2 sesizări cu adoptarea a 2 avize; 12 sesizări au fost declarate inadmisibile, iar 7 sesizări au fost restituite autorilor prin scrisori. Astfel, pentru anul 2016 au fost transferate 13 sesizări *(a se vedea diagramele nr.3, nr.11).*

Sesizările aflate pe rolul Curții în anul 2015 au fost depuse de următorii subiecți, în conformitate cu prevederile art. 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională nr. 317-XIII din 13.12.1994:

- Preşedintele Republicii Moldova – 1 sesizare;
- deputați și fracțiuni parlamentare – 47 de sesizări *(6 sesizări au fost preluate din anul 2014, 41 sesizări au fost depuse în anul 2015 și 10 sesizări au fost transferate pentru anul 2016);*
- Curtea Supremă de Justiție – 7 sesizări *(7 sesizări au fost depuse în anul 2015 și 3 sesizări au fost transferate pentru anul 2016);*
- Avocatul Poporului – 3 sesizări (*1 sesizare a fost preluată din anul 2014, 2 sesizări au fost depuse în anul 2015*);
- Comisia Electorală Centrală - 7 sesizări *(a se vedea diagrama nr.6).*

Din cele 47 de sesizări aflate pe rol (inclusiv 6 transferate din anul 2014), depuse de deputați și fracțiuni parlamentare, 21 de sesizări au fost examinate în fond, 10 sesizări au fost declarate inadmisibile, 6 sesizări au fost restituite prin scrisori, iar 10 sesizări au fost transferate pentru anul 2016. Totodată, din cele 7 sesizări depuse de către Curtea Supremă de Justiție au fost examinate în fond 2 sesizări, 2 sesizări au fost declarate inadmisibile şi 3 sesizări au fost transferate pentru anul 2016. Din cele 3 sesizări depuse de către Avocatul Poporului au fost examinate în fond 2 sesizări, iar 1 sesizare a fost restituită prin scrisoare. De asemenea, în anul 2015 Preşedintele Republicii Moldova a depus o sesizare, care a fost examinată în fond (*a se vedea diagramele nr.5, nr. 9, nr.10, nr.14, nr. 15*).

De asemenea, în anul 2015 au fost depuse două sesizări prin care instanței de jurisdicție constituțională i s-a solicitat avizul privind inițiativa de revizuire a Constituției *(a se vedea diagramele nr.4, nr.7 și nr.11).*

În urma examinării sesizărilor aflate pe rol în 2015, Curtea a adoptat 32 de hotărâri, și anume:

– 18 hotărâri pentru controlul constituţionalităţii actelor normative;
– 5 hotărâri pentru interpretarea unor prevederi din Constituţie;
– 2 hotărâri privind soluționarea excepţiilor de neconstituţionalitate;
– 6 hotărâri de validare a mandatelor de deputat;

– 1 hotărâre privind aprobarea Raportului pentru anul 2014 *(a se vedea diagramele nr.8, nr.12).*

Prin cele *18 hotărâri* pentru controlul constituţionalităţii actelor normative și *2 hotărâri* privind soluționarea excepţiilor de neconstituţionalitate Curtea s-a pronunțat după cum urmează:

- prin *13 hotărâri* cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost recunoscută constituțională;
- prin *5 hotărâri* cel puțin o prevedere legală din cele contestate a fost declarată neconstituțională;
- prin *2 hotărâri* Curtea concomitent a recunoscut constituționale unele prevederi legale și a declarat neconstituționale alte prevederi legale (*a se vedea diagrama nr. 13*).

A. Date statistice pentru anul 2015

Diagrama nr.1

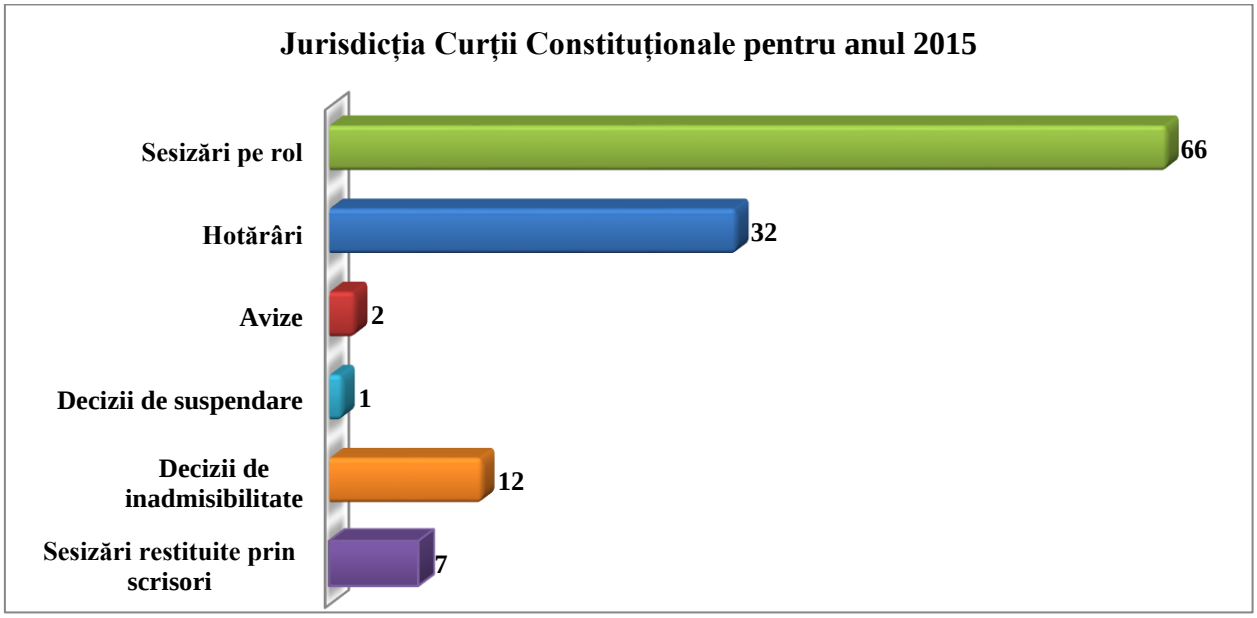

Diagrama nr.2

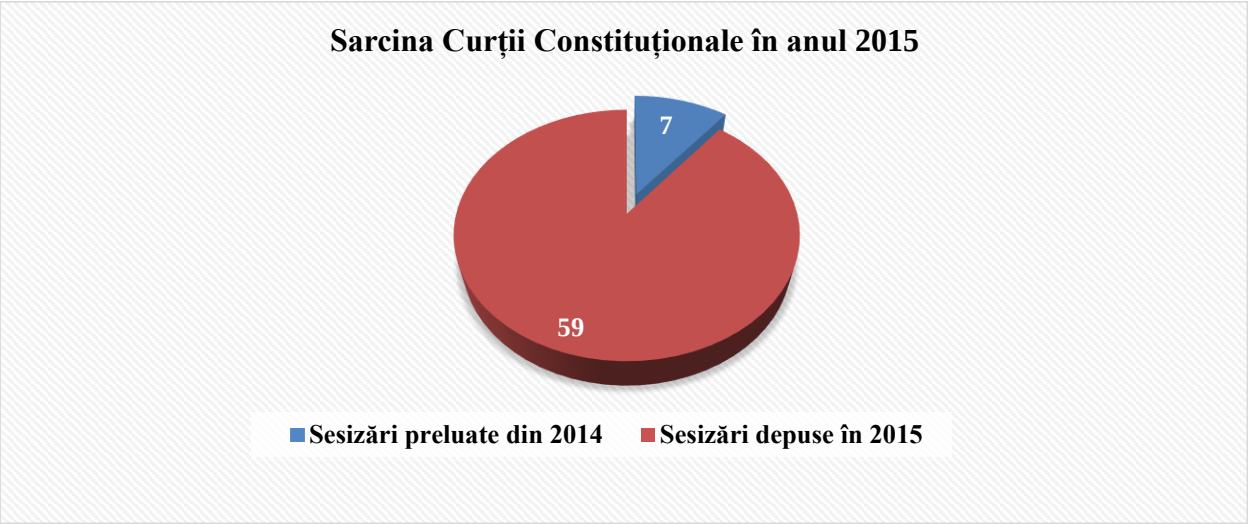

Diagrama nr.3

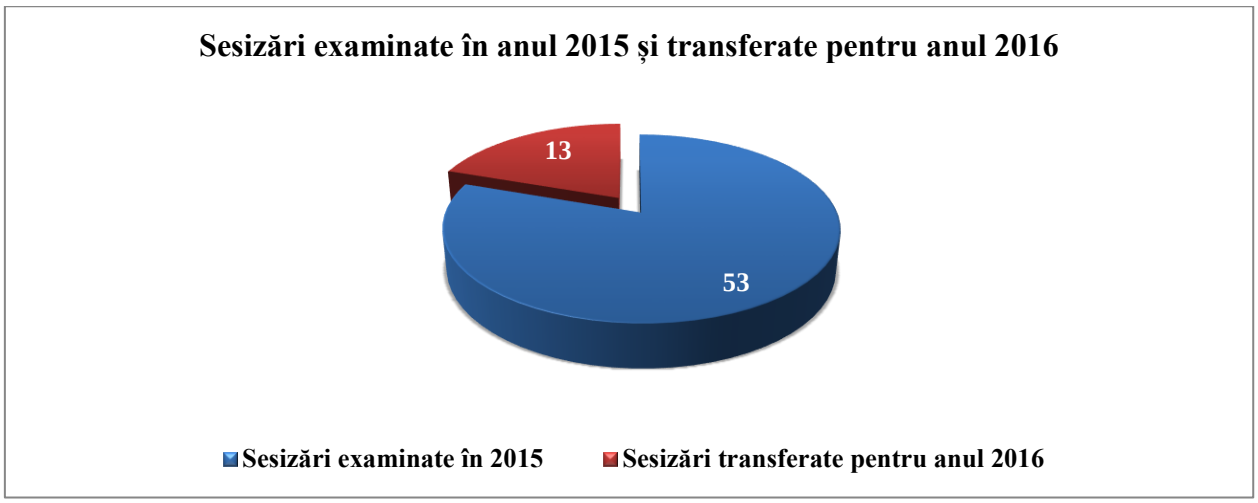

Diagrama nr.4

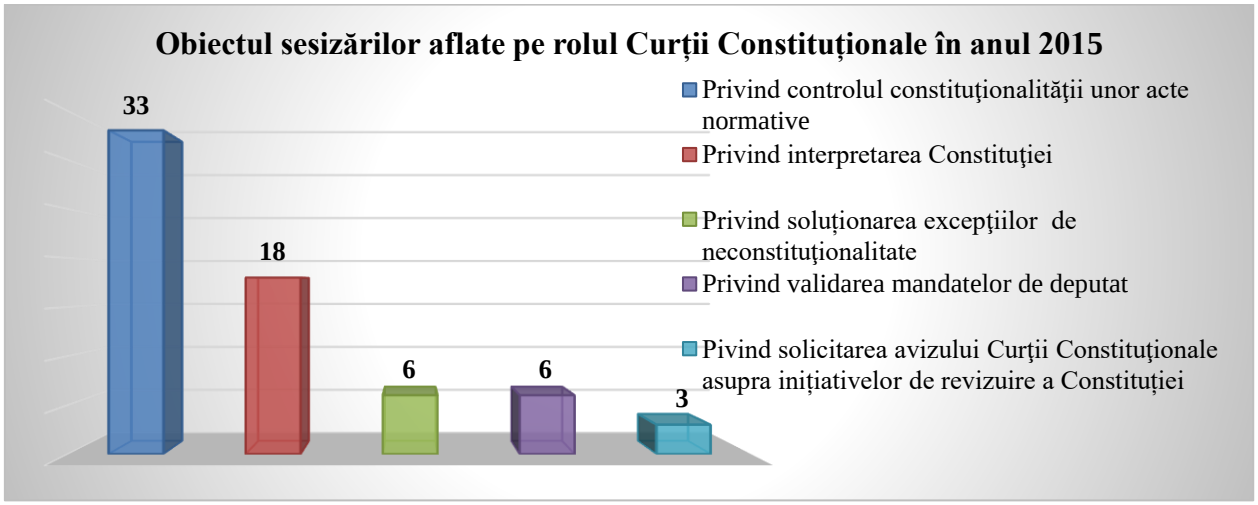

Diagrama nr.5

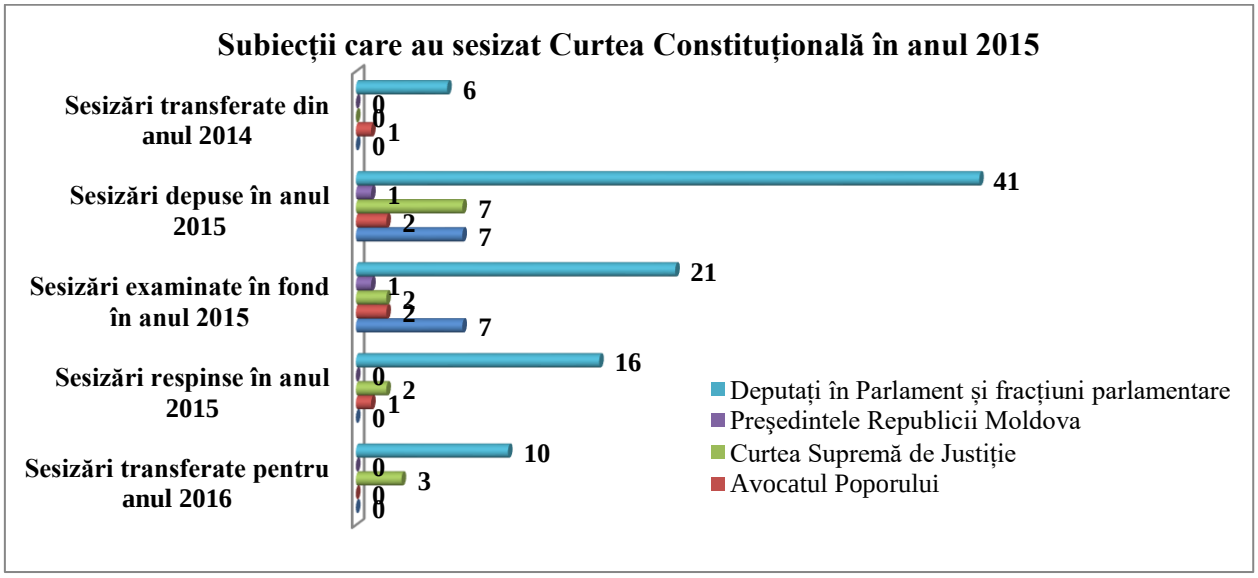

Diagrama nr.6

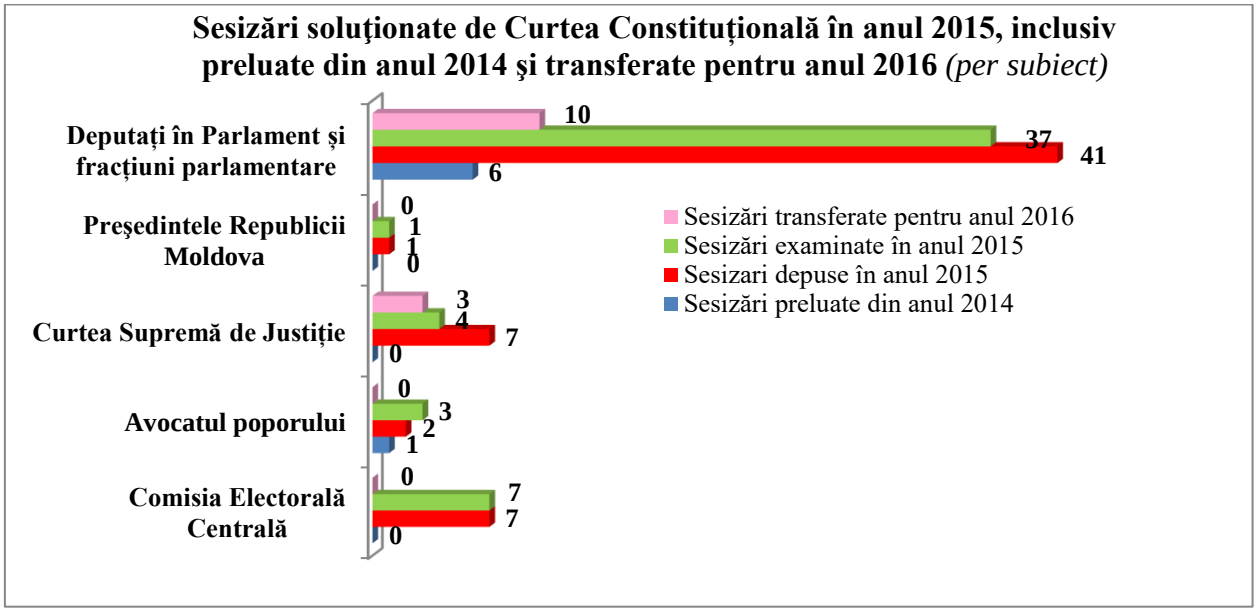

Diagrama nr.7

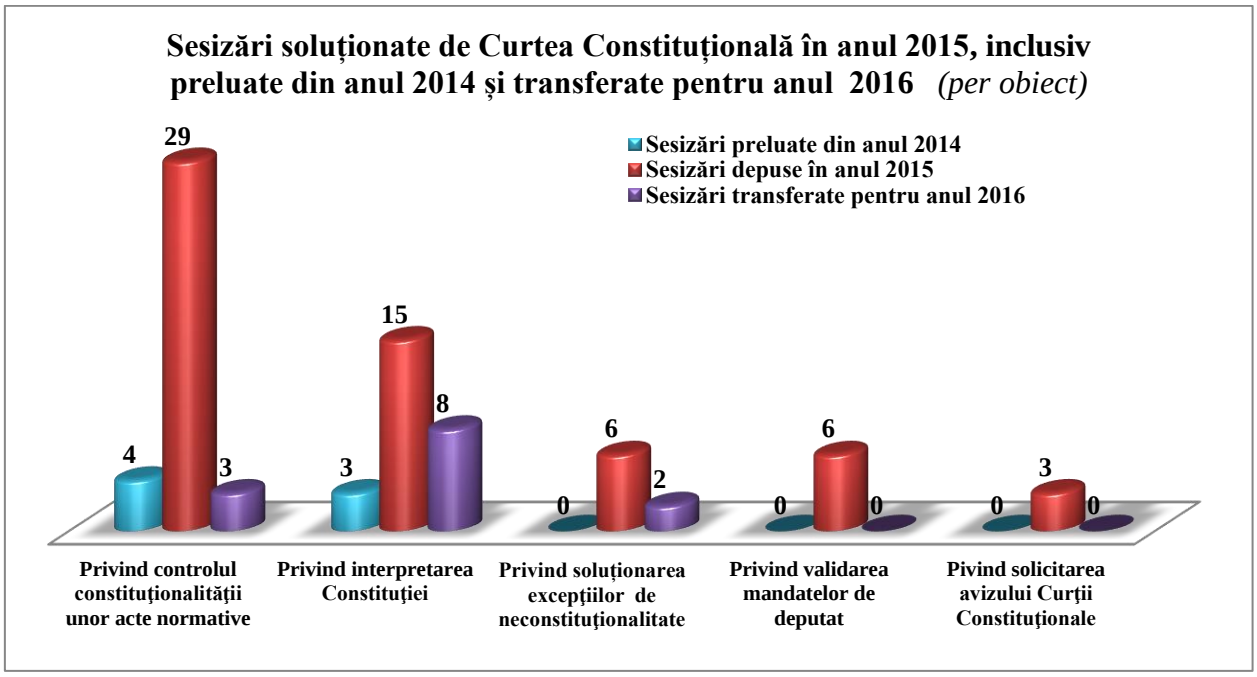

Diagrama nr. 8

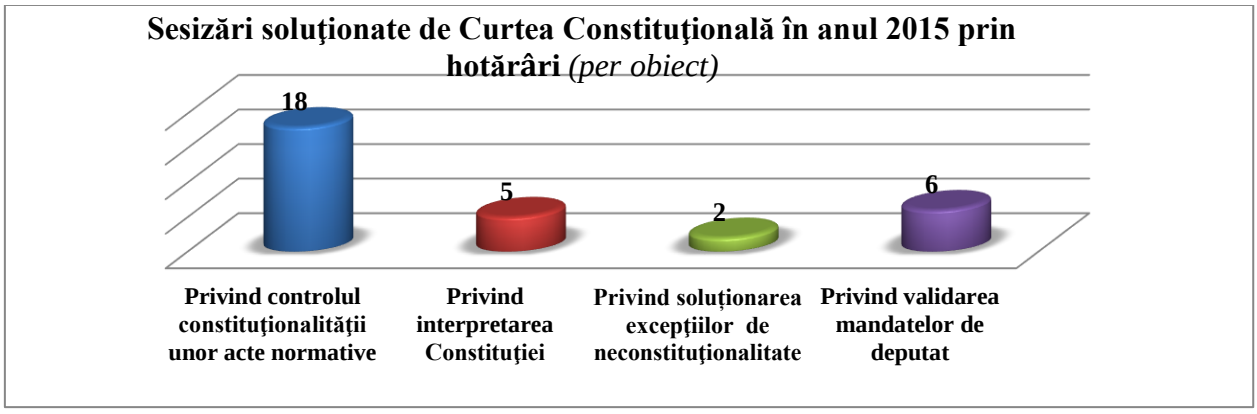

Diagrama nr.9

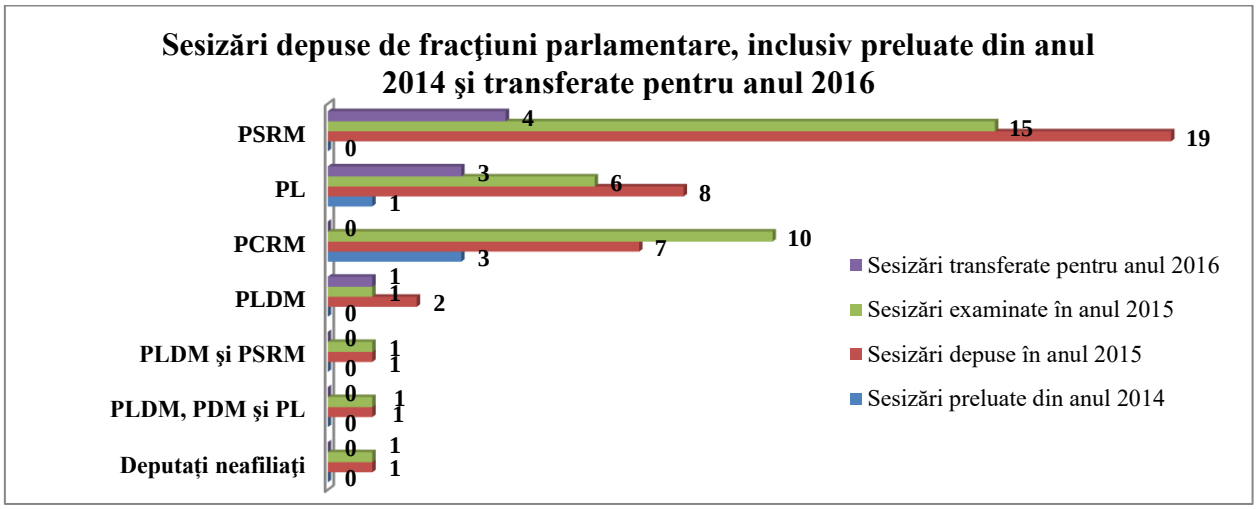

Diagrama nr.10

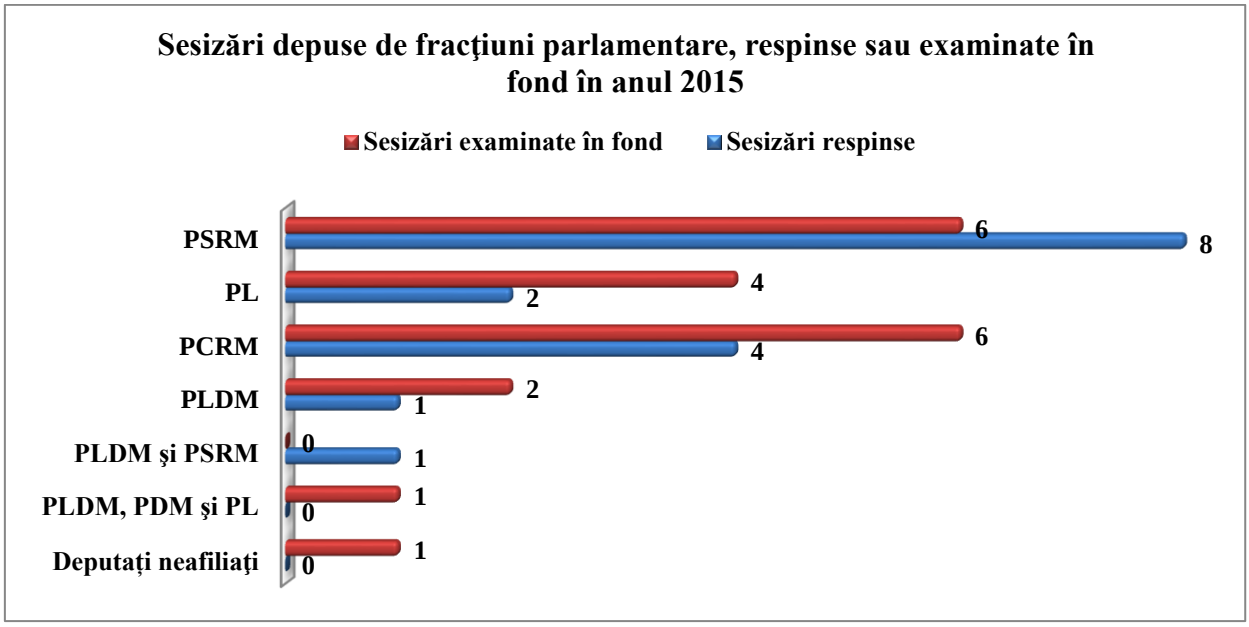

Diagrama nr.11

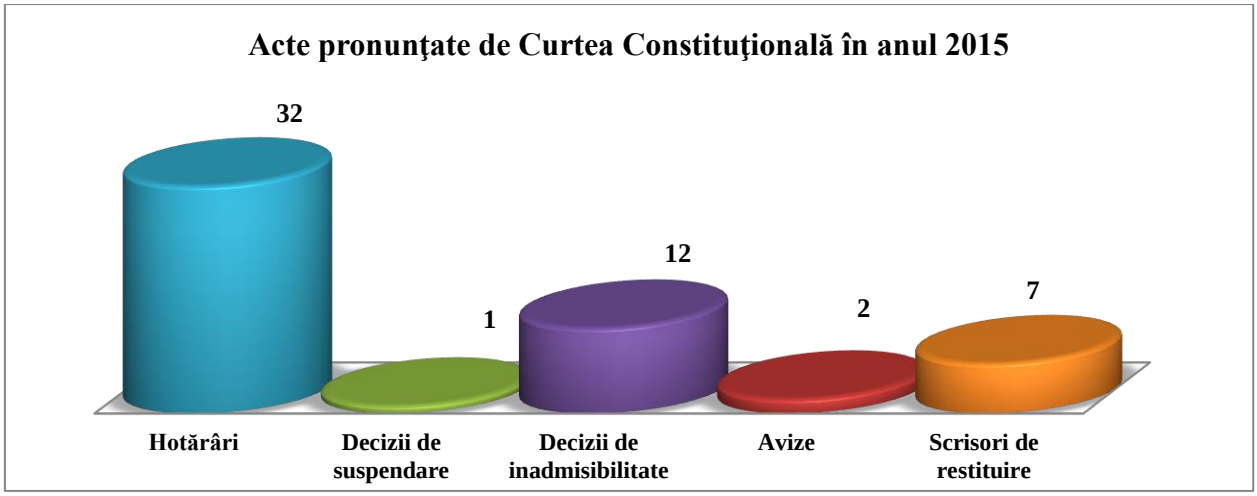

Diagrama nr.12

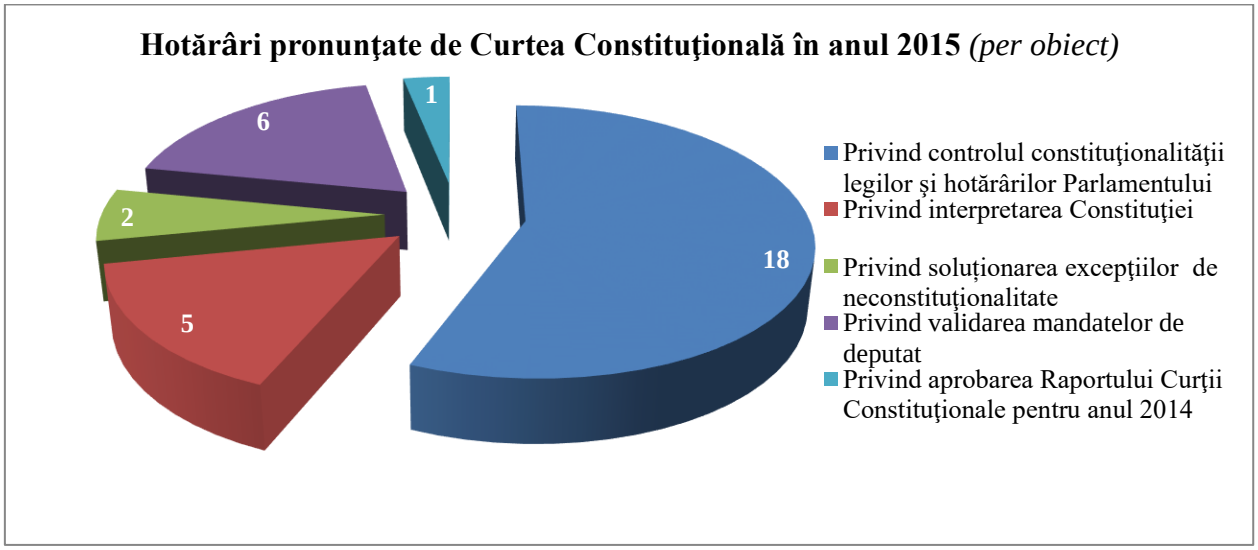

Diagrama nr.13

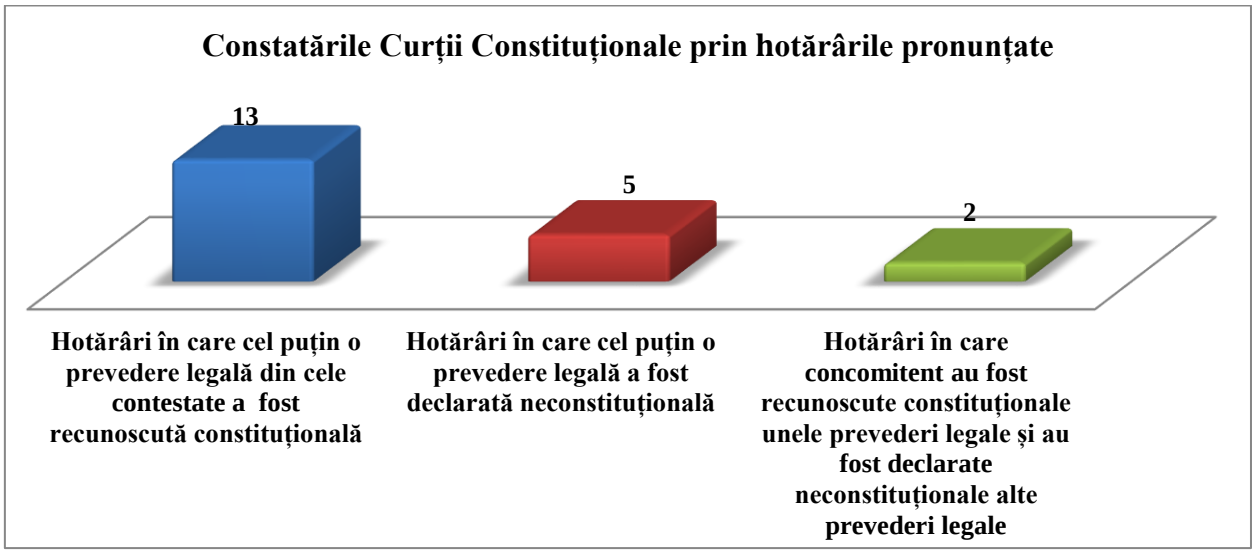

Diagrama nr. 14

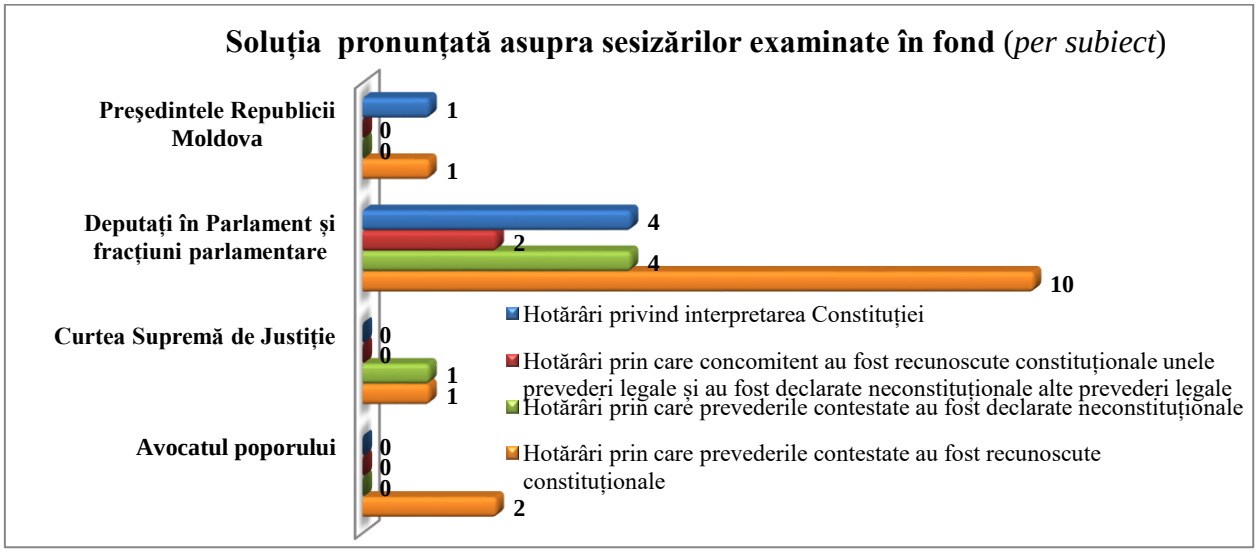

Diagrama nr. 15

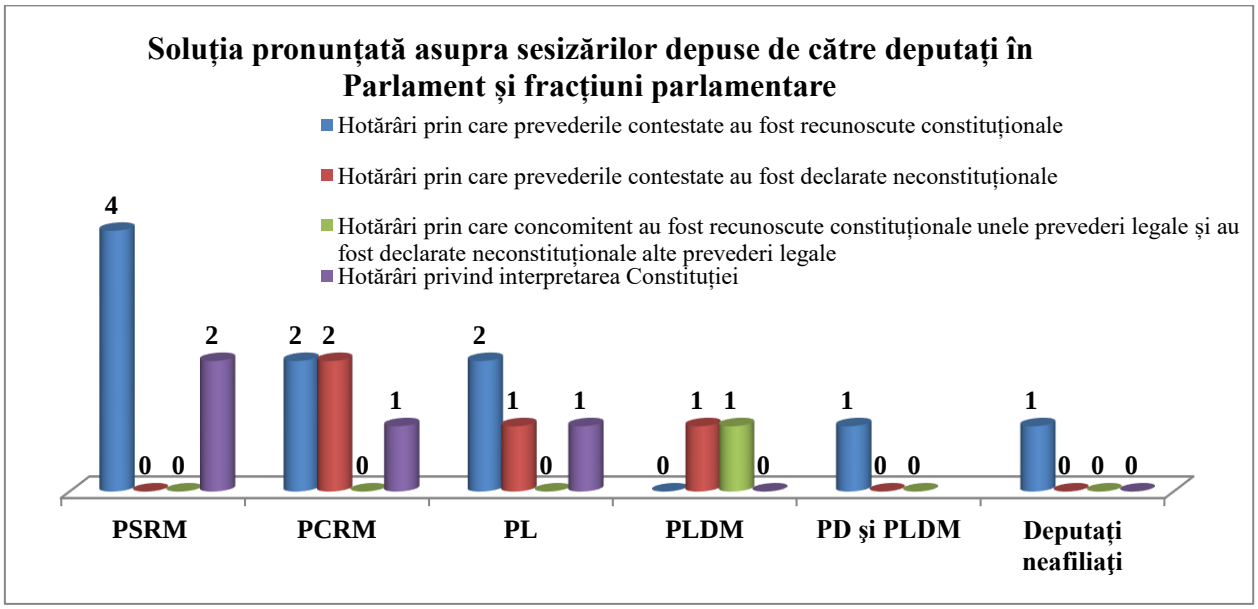

Diagrama nr. 16

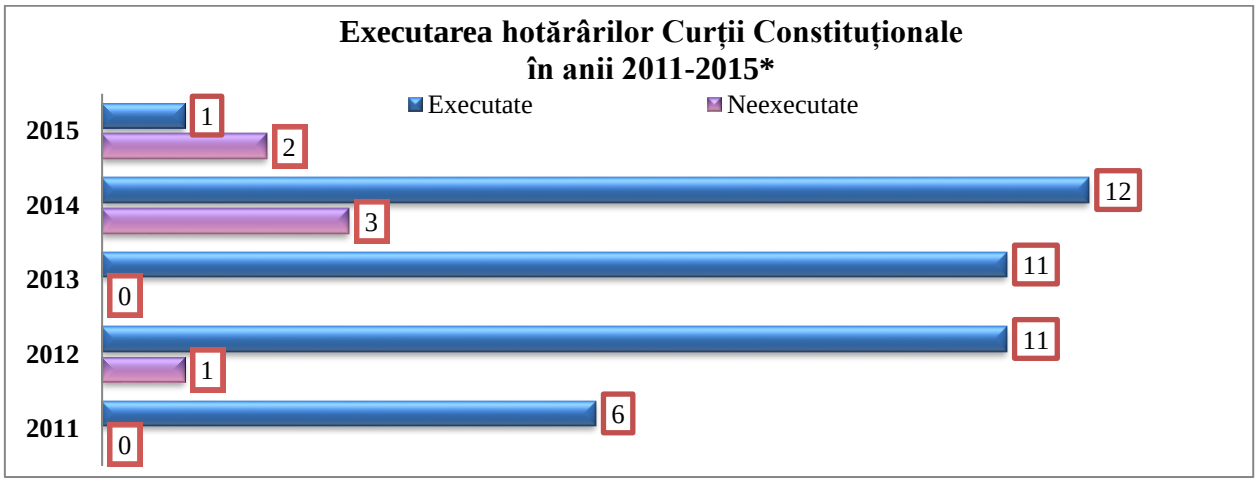

Hotărâri pasibile de executare la data de 31.12.2015

Diagrama nr. 17

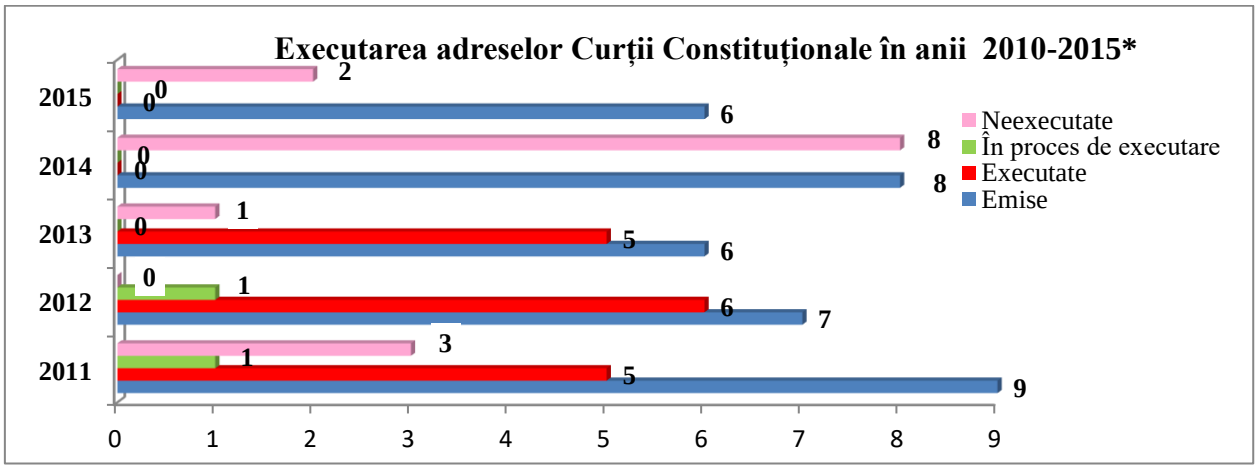

Adrese pasibile de executare la data de 31.12.2015

B. Excepţiile de neconstituţionalitate în evoluţie în perioada anilor 1995-2015

Diagrama nr. 18a

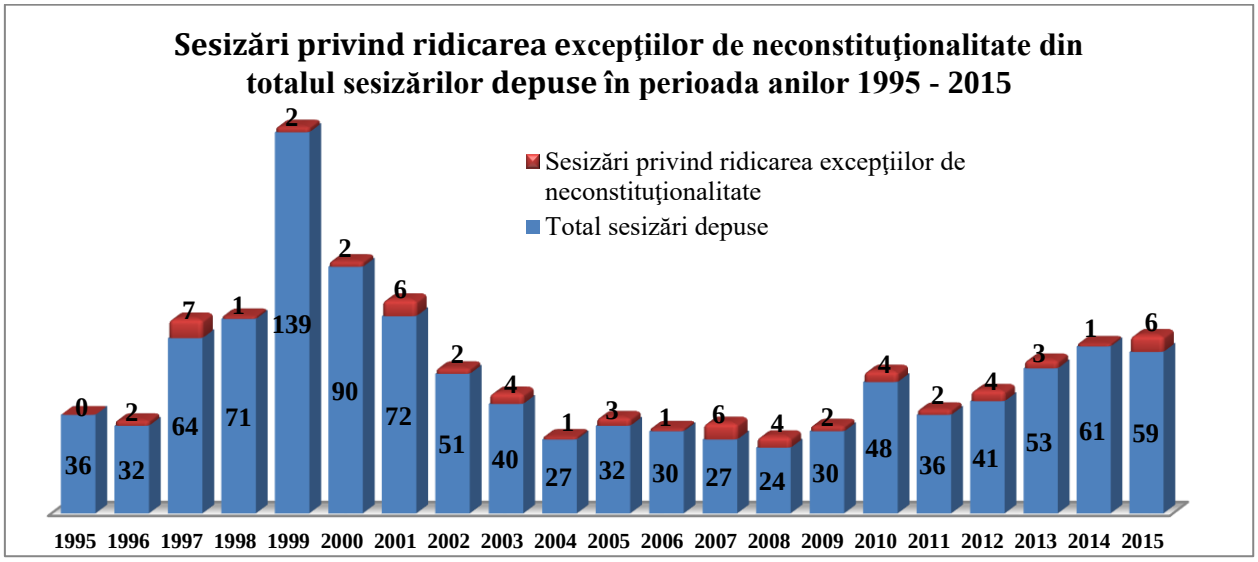

Diagrama nr. 18b

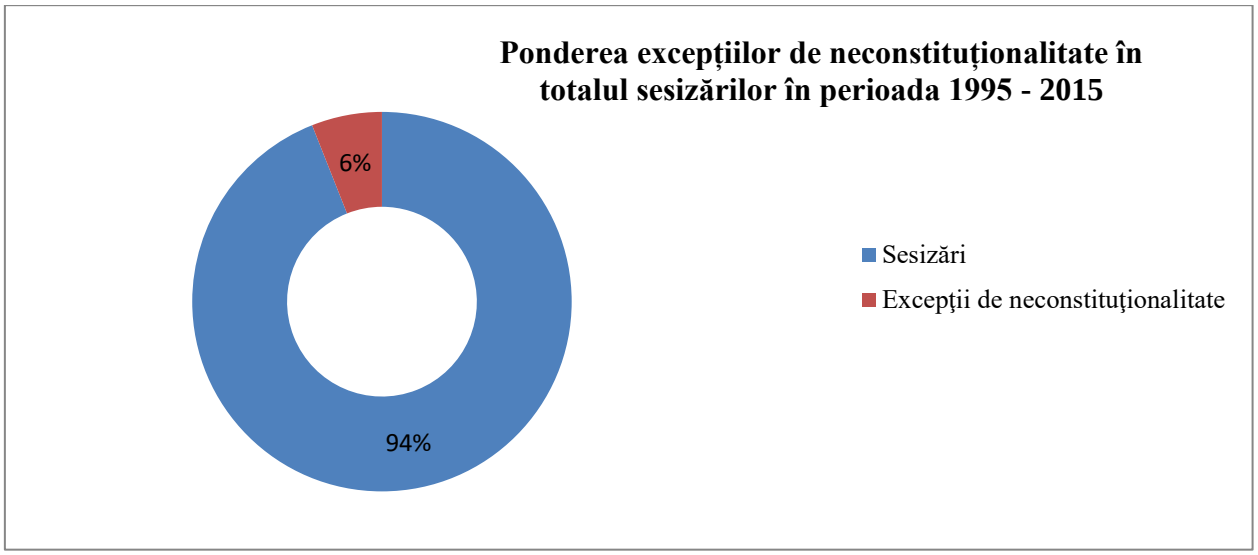

Diagrama nr. 19a

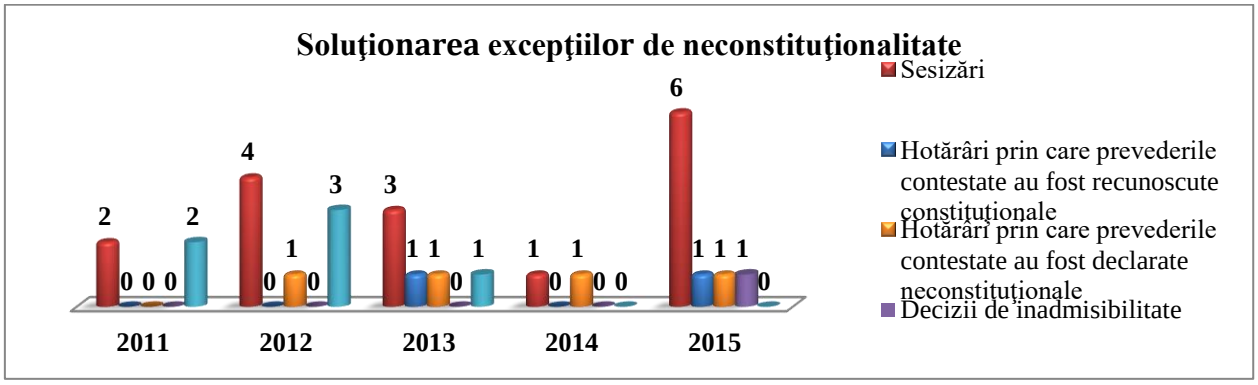

Diagrama nr. 19b

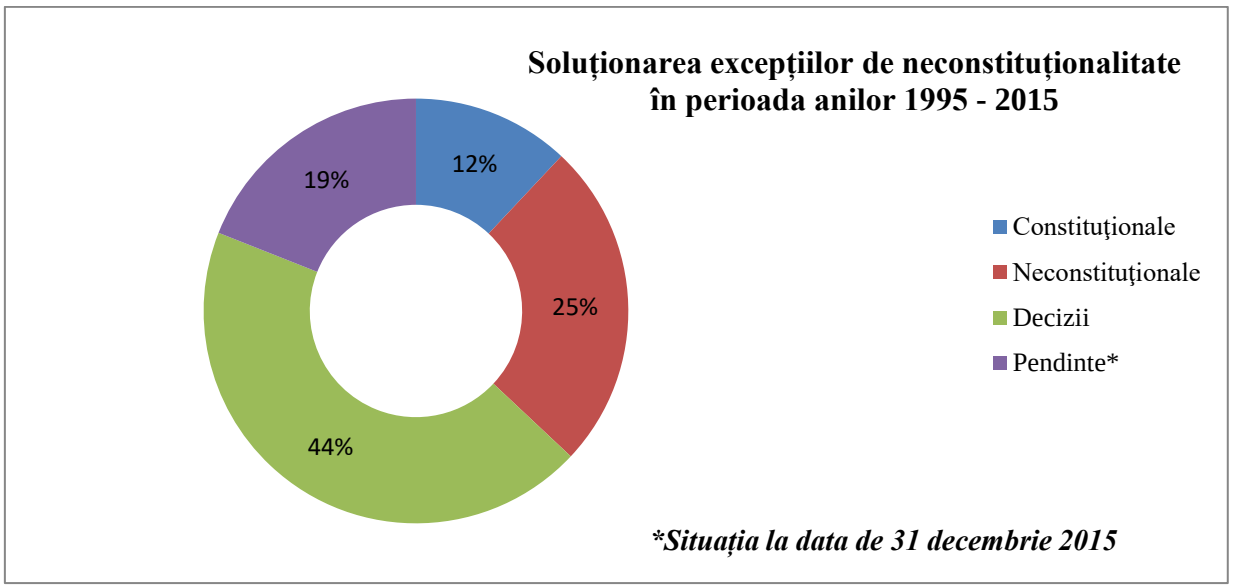

C. Evoluția activității Curții Constituţionale în perioada anilor 1995-2015

Diagrama nr. 20

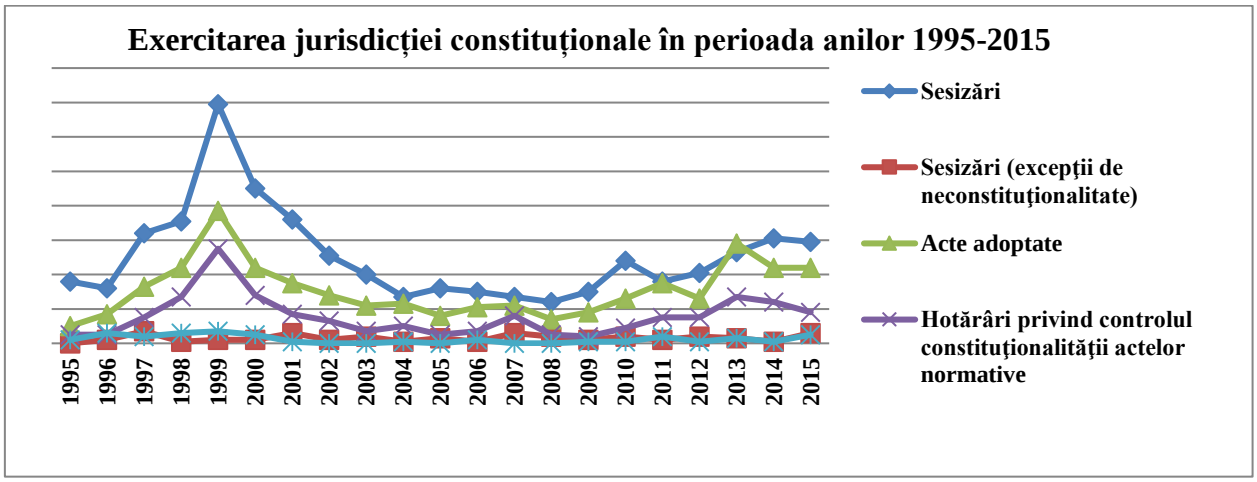

Diagrama nr. 21

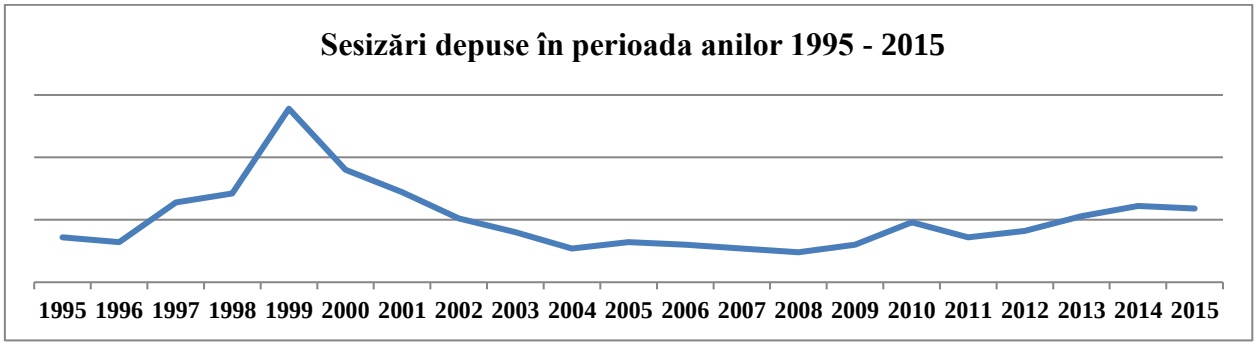

Diagrama nr. 22

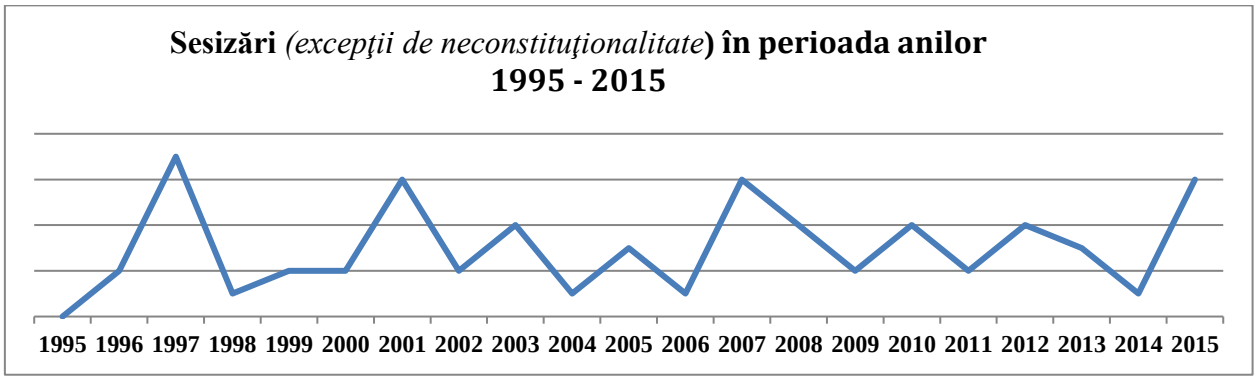

Diagrama nr. 23

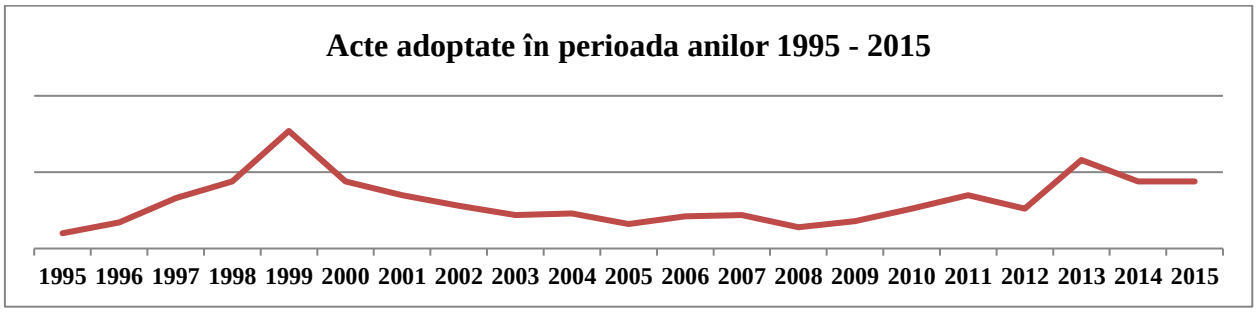

Diagrama nr. 24

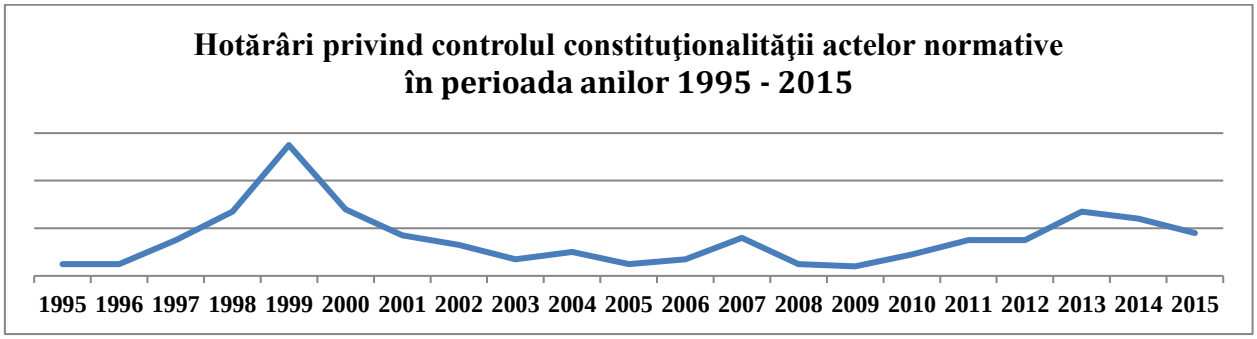

Diagrama nr. 25

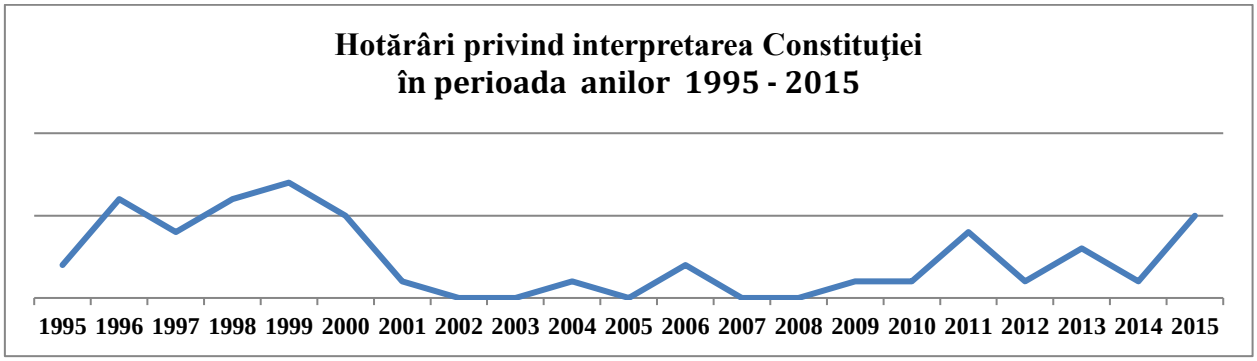

E. Lista hotărârilor Curții Constituționale pronunțate în anul 2015

Nr. d/o	Numărul și titlul hotărârii	Nr. sesizării
1.	Hotărârea nr. 1 din 15.01.2015 cu privire la aprobarea Raportului privind exercitarea jurisdicţiei constituţionale în anul 2014	
2.	Hotărârea nr.2 din 20.01.2015 pentru interpretarea articolului 1 alin. (3) combinat cu articolele 69 şi 70 din Constituţia Republicii Moldova *(imunitatea şi încetarea mandatului deputatului)*	Sesizarea nr. 6b din 06.02.2014
3.	Hotărârea nr.3 din 20.01.2015 pentru controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr.169 din 21 iulie 2014 privind eliberarea din funcţie a directorului general al Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementare în Energetică (2)	Sesizarea nr. 59a din 27.11.2014
4.	Hotărârea nr. 4 din 23.02.2015 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 4e din 23.02.2015
5.	Hotărârea nr. 5 din 09.04.2015 privind validarea unui mandat de deputat în parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 14e din 08.04.2015
6.	Hotărârea nr. 6 din 16.04.2015 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Codul penal şi Codul de procedură penală *(confiscarea extinsă şi îmbogăţirea ilicită)*	Sesizarea nr. 60a din 03.12.2014
7.	Hotărârea nr. 7 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrităţii profesionale	Sesizarea nr. 43a din 20.06.2014
8.	Hotărârea nr. 8 din 11.05.2015 pentru controlul constituţionalităţii articolului 153 din Codul educației *(încetarea contractului individual de muncă cu directorii unor instituții de învățământ publice)*	Sesizarea nr. 7a din 04.03.2015
9.	Hotărârea nr. 9 din 11.05.2015 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 19e din 07.05.2015
10.	Hotărârea nr. 10 din 12.05.2015 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 473 alin. (1) pct. 2) din Codul contravențional *(examinarea recursului în procedura contravențională)*	Sesizarea nr. 6g din 26.02.2014
11.	Hotărârea nr. 11 din 13.05.2015 pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Guvernului privind angajarea răspunderii asupra unor proiecte de legi şi a legilor adoptate prin angajarea răspunderii	Sesizarea nr.16 a din 10.04.2015 Sesizarea nr. 17 a din 10.04.2015
12.	Hotărârea nr.12 din 14.05.2015 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 287 alin. (1) din Codul de procedură penală *(reluarea urmăririi penale)*	Sesizarea nr.15g din 09.04.2015
13.	Hotărârea nr.13 din 15.05.2015 pentru controlul constituţionalităţii Legii nr. 261 din 1 noiembrie 2013 cu privire la Colegiul Medicilor	Sesizarea nr.16a din 05.03.2014

	din Republica Moldova	
14.	Hotărârea nr.14 din 15.06.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din pct. 25, 55 și 58 din Regulamentul privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1007 din 10 decembrie 2014 *(reglementarea activității conducătorului de doctorat)*	Sesizarea nr.21a din 11.05.2015
15.	Hotărârea nr.15 din 16.06.2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi ale articolului 29^1 alin. (3) din Codul electoral *(organizarea secțiilor de votare în străinătate)*	Sesizarea nr. 12a din 01.04.2015
16.	Hotărârea nr. 16 din 17.06.2015 privind interpretarea articolului 101 alineatele (2) şi (3) din Constituţie (*efectele demisiei Prim-ministrului)*	Sesizarea nr. 26b din 16.06.2015
17.	Hotărârea nr.17 din 19.06.2015 pentru controlul constituționalității prevederilor art. 49 alin. (13) din Legea nr. 1134 – XIII din 2 aprilie 1997 privind societățile pe acțiuni *(plata dividendelor)*	Sesizarea nr. 22a din 20.05.2015
18.	Hotărârea nr. 18 din 19.06.2015 pentru controlul constituționalității punctului 3 din Anexa nr.2 la Legea nr. 1593–XV din 26 decembrie 2002 cu privire la mărimea, modul şi termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistenţă medicală	Sesizarea nr. 8a din 04.03.2015
19.	Hotărârea nr.19 din 22.06.2015 pentru interpretarea articolului 34 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova *(accesul la informație)*	Sesizarea nr.23b din 27.05.2015
20.	Hotărârea nr. 20 din 23.06.2015 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi din articolul 32 alin.(1) al Legii nr.544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului *(asigurarea cu pensie a judecătorilor Curții Constituționale)*	Sesizarea nr. 25a din 12.06.2015
21.	Hotărârea nr. 21 din 24.06.2015 privind interpretarea articolelor 69 alin. (2), 70 alin (1), 99 şi 100 din Constituţia Republicii Moldova *(efectele situațiilor de incompatibilitate pentru deputat)*	Sesizarea nr. 1b din 26.01.2015
22.	Hotărârea nr.22 din 16.07.2015 privind controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 140 din 3 iulie 2015 privind numirea în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului	Sesizarea nr. 31a din 10.07.2015
23.	Hotărârea nr.23 din 04.09.2015 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 34e din 19.08.2015
24.	Hotărârea nr. 24 din 06.10.2015 pentru controlul constituționalității articolului 28 lit. b) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000 *(procedura de recunoaștere a cetățeniei)*	Sesizarea nr. 10a din 31.03.2015
25.	Hotărârea nr. 25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanţelor narcotice, psihotrope şi a plantelor care conţin astfel de substanţe depistate în trafic ilicit, precum şi cantităţile acestora *(delimitarea substanțelor narcotice și psihotrope)*	Sesizarea nr.30a din 10.07.2015

26.	Hotărârea nr. 26 din 21.10.2015 privind validarea mandatelor de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 40e din 21.10.2015
27.	Hotărârea nr. 27 din 17.11.2015 pentru controlul constituționalității Hotărârii Parlamentului nr. 172 din 15.10.2015 privind încuviințarea ridicării imunității parlamentare *(votul secret în Parlament)*	Sesizarea nr. 39a din 19.10.2015
28.	Hotărârea nr. 28 din 23.11.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 54 din 21.02.2003 privind contracararea activității extremiste *(simbolurile naziste sau asemănătoare până la confundare)*	Sesizarea nr.29a din 29.06.2015
29.	Hotărârea nr. 29 din 24.11.2015 pentru interpretarea art. 85 din Constituție *(dizolvarea Parlamentului în ultimele 6 luni de mandat al Președintelui RM)*	Sesizarea nr. 44b din 06.11.2015
30.	Hotărârea nr. 30 din 08.12.2015 pentru controlul constituţionalităţii Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 privind abrogarea hotărârilor Parlamentului privind desemnarea unor directori ai Consiliului de administraţie al Agenţiei Naţionale pentru Reglementarea în Energetică *(demiterea directorilor ANRE)*	Sesizarea nr. 53a din 04.12.2015
31.	Hotărârea nr.31 din 10.12.2015 privind validarea unui mandat de deputat în Parlamentul Republicii Moldova	Sesizarea nr. 54e din 08.12.2015
32.	Hotărârea nr. 32 din 29.12.2015 pentru controlul constituţionalităţii Decretului Preşedintelui Republicii Moldova nr. 1877-VII din 21 decembrie 2015 privind desemnarea candidatului pentru funcţia de Prim-ministru şi interpretarea articolului 98 alin. (1) din Constituţia Republicii Moldova	Sesizarea nr. 59a din 28.12.2015
33.	Avizul nr. 1 din 24.07.2015 asupra iniţiativei de revizuire a articolului 78 alineatul (3) din Constituţia Republicii Moldova	Sesizarea nr. 33c din 23 iulie 2015
34.	Avizul nr. 2 din 10.11.2015 asupra iniţiativei civice de revizuire a articolelor 60, 70, 78 și 89 din Constituţia Republicii Moldova prin referendum republican	Sesizarea nr. 45c din 06.11.2015